

VIZITË
NË SHBA

TANKU GJERMAN
"LEOPARD 2A5

DREJTËSI TRANZICIONALE:
PARAGUAJI

"ATOM" AUTOMJETI I RËNDË
LUFTARAK I KËMBËSORISË

MBUROJA

Numri 165
Korrik 2023

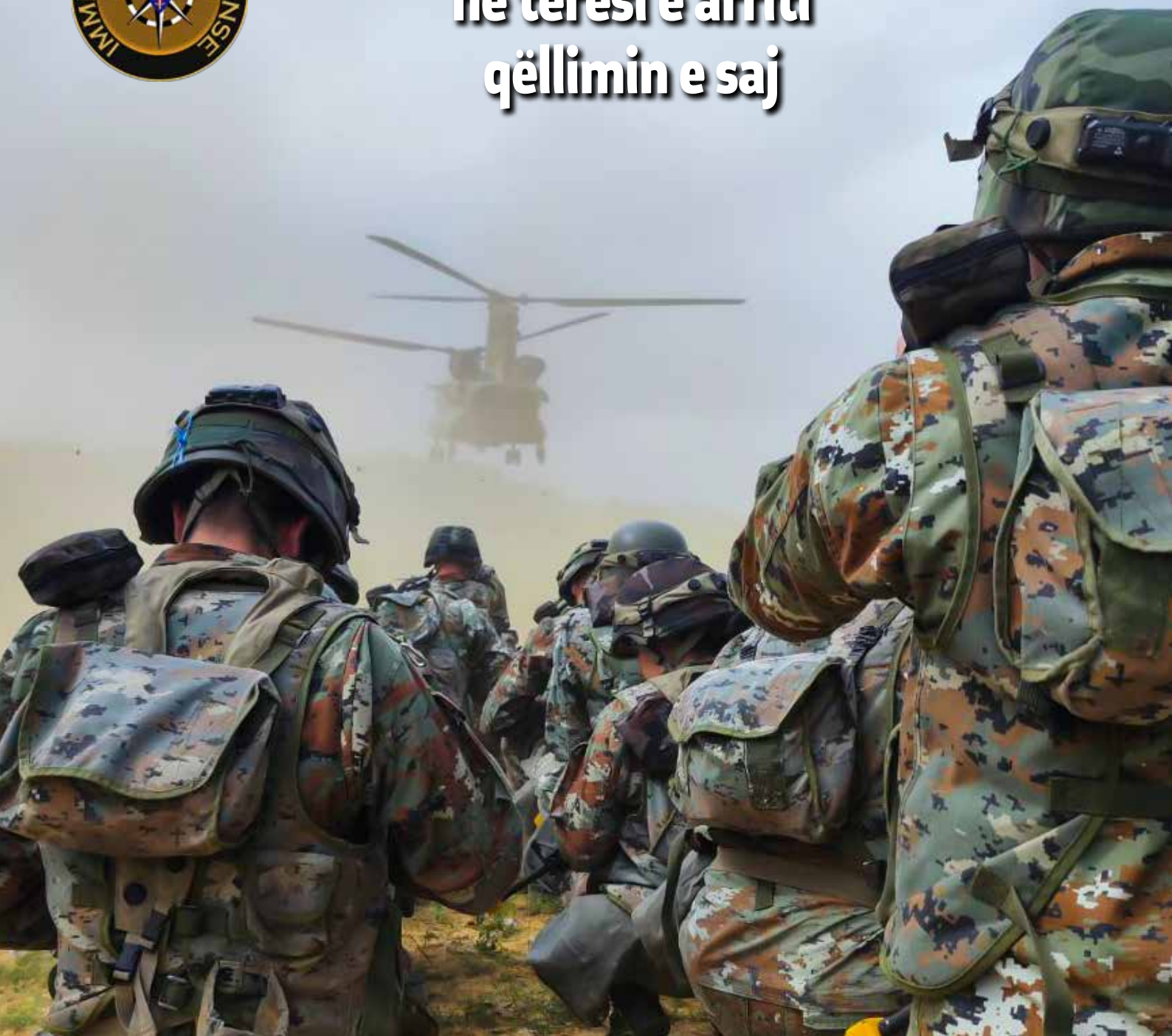
ISSN 1857-7792

REVISTË E MINISTRISË SË MBROJTJES SË REPUBLIKËS SË MAQEDONISË SË VERIUT

Stërvitja "Përgjigje e Shpejtë 23" në tërësi e arriti qëllimin e saj

Solemnisht u shënua të Ar

Pjesëtarët e VING-ut ajror në mënyrë solemne e shënuan 10 Qershorin – Ditën e Njesisë. Solemniteti ushtarak u mbajt në kazermën “Strasho Pinxhur” në Petrovec, në praninë e zëvendësministrit të mbrojtjes Tiron Jajaga, zëvendës shefit të Shtabit të Përgjithshëm të Armatës, gjeneral-majorit Azim Nuredin, sekretarit shtetëror në MM, Vladimir Ançev, shefit të Shtabit të Komandës për Operacione gjeneralit të brigadave Mirçe Gjorgovski, gjeneralë të Armatës, përfaqësuesve të Ministrisë së Mbrojtjes dhe Shtabit të Përgjithshëm, komandantëve të komandave të njësive të Armatës, si dhe para shumë mysafirëve të tjerë. Me këtë rast, para të pranishmive

fjalë rasti mbajti shefi i Shtabit të Komandës së Operacioneve, gjenerali i brigadave Mirçe Gjorgovski, si dhe komandanti i VING-ut, koloneli Igorço Stoimenovski. Gjenerali Mirçe Gjorgovski duke e urrear ditën e njesisë, theksoi se pjesëtarët e VING-ut ajror gjithmonë njihen për nga profesionalizmi i lartë, të stërvitur dhe të përgatitur maksimalisht, jo vetëm për realizimin e detyrave luftarake, por edhe për reagim të shpejt gjatë shuarjes së zjarreve dhe misioneve të tjera humanitare në kushte komplekse të motit, ku me ç’rast theksoi se në asnjë moment nuk duhen harruar njëmbëdhjetë pjesëtarët e kësaj njësie, që duke qenë në detyrë, humbën jetën e tyre. Gjenerali Gjorgovski në fjalën e tij shtoi se sot si anëtare e plotë

Dita e VING-ut ajror matës

e NATO-s të udhëhequr nga imperativi i ndërveprimit dhe shkathtësisë operative, në kuadër të planit afatgjatë për zhvillimin e mbrojtjes, janë paraparë shumë mjete financiare për modernizimin dhe pajisshmërinë e VING-ut ajror me sistemet më të sofistikuar luftarake dhe me pajisje, ku pa më të voglin dyshim, do të rritet edhe niveli i gjendjes së gatishmërisë.

Komandanti i VING-ut, koloneli Igorço Sotimenovski pas kthesës historike për fillimet dhe zhvillimin e Forcave Ajrore, shprehu mirënjohje për pjesëtarët e tanishëm dhe për ata të pensionuar, të cilët gjatë periudhës së shkuar, duke mos kursyer asgjë, në mënyrë përqëndrimi të pasohq, dhanë kontributin e tyre për zhvillimin e njësisë. Gjatë

fjalimit të tij, koloneli Stoimenovski theksoi rëndësinë e sfidave dhe proceseve për modernizimin e njësisë si prioritet i rëndësishëm vital, me qëllim që kjo njësi me sukses t'u përgjigjet detyrave dhe misioneve të saj. Në kuadër të këtij solemniteti, u ndanë masa stimulative për pjesëtarët e njësisë, ku më pas të pranishmit kishin mundësi të ndjekin fluturimin e avionëve "F-16" si pjesë e patrullimit ajror të NATO-s, si dhe fluturimin e një pjese të fluturakeve me të cilën disponon VING-u ajror. VING-u ajror festoon 10 Qershorin, si datë kur në vitin 1992, është realizuar fluturimi i parë i një ekipazhi ushtarak nga rradhët e forcave të posaçmërisht formuara ajrore ushtarake.

Botues
Ministria e Mbrojtjes
së Republikës së Maqedonisë së Veriut

Kryetar i këshillit botues
Mr. Ivan Atanasoski, kolonel

Zëvendës kryetar i Këshillit të Botimtarisë

Toni Janevski, kolonel

Anëtarë të Këshillit të Botimtarisë:

Lidija Jançova-Hristova

Mr. Zdravko Jakovlevski

Nikolla Mitrevski, nënkolonel

Liljana Petreska, nënkolonel

Violeta Kostadinova, nënkolonel

Zoran Dodevski, kolonel i pensionuar

Biljana Blazheska, kolonel

Biljana Ivanova

Dr. Zhanet Ristoska

Kryeredaktore përgjegjëse

Dr. Zhanet Ristoska

Redaksia:

Umit Redzeqi

(redaktor i artit grafik dhe teknikës),

Kristina Ilievska

(gazetare dhe fotografe),

Bujar Zylfiqari

(përkthimi dhe redaktimi në gjuhën shqipe)

Biljana Ivanova

(redaktor teknik i këtij numri)

Shtyp:

„Fokus Print“ – Shkup

MBUROJA
Është revistë e
Ministrit të Mbrojtjes së
Republikës së
Maqedonisë së Veriut

Botohet një herë në muaj
publikohet edhe në ueb
faqen e Ministrit të Mbrojtjes
<https://mod.gov.mk/mburoja>

15

Rëndësia e kulturës së
sigurisë

24

Tre armët që ndryshuan rrjedhën
e luftës në Ukrainë

përmbajtja

MBUROJA ■ viti XV ■ numri 165 ■ Korrik 2023

NATO-aktivitete

**Bashkëpunimi shumëkombësh
në NATO (3)**

**Gjenerata e ardhëshme e
helikopterëve të NATO-s 10**

Misionet

Nën flamurin e OKB-së

**Vendosje parandaluese e forcave
paqësore të OKB-së 12**

Përgjatë historisë ushtarake

**Lufta sovjetiko-afgane
1979-1989:**

shkaqet dhe pasojat (pjesa e 2) 21

Inovacione

**Bashkëpunim në testimin
e inteligjencës artificiale 26**

Info

Poligoni ushtarak „Krivollak“

**– Resursi ynë i NATO-s për
realizimin e trajnimeve dhe
stërvitjeve kombëtare dhe
shumëkombëshe 27**

Armatim

**„ATOM“ – automjeti
i rëndë luftarak i**

këmbësorisë 36

**Sistemi lansues raketor
M142 „HIMARS“ 41**

**Si do të duket pushka
automatike në të
ardhmena 42**

E paobligueshme

**Si të punoni me
një person
manipulues 50**

Piktorët dhe lufta

Jose Clemente Orzoco

**Dëshmitar i revolucionit të
përgjakshëm 54**

Film

„Perandoria e diellit“

**Lufta dhe humbja
e virgjërisë 56**

38

„Kawanishi H8K“

48

„Parku i historisë ushtarake“

**Dr. Zhanet
Ristoska**
Kryeredaktor
përgjegjës

Akademia Ushtarake “Gjeneral Mihajlo Apostollski” është institucioni i vetëm shkencoro-hulumtues i arsimit të lartë ushtarak në Republikën e Maqedonisë së Veriut në të cilin shkollohen kuadro për nevojat e Armatës. Në Akademi realizohen veprimtari shkencoro-hulumtuese për nevojat e mbrojtjes në përputhje me ligjin, mbrojtjen dhe shpëtimin dhe gjithashtu realizohet edhe veprimtari shkencoro-hulumtuese edhe për nevojat e mbrojtjes në përputhje me ligjin për Ministrinë e Mbrojtjes dhe për institucionet e sistemit që kanë të bëjnë me menaxhimin me kriza. Akademia Ushtarake është formuar me një ligj të veçantë për Akademi Ushtarake i cili është miratuar nga ana e Kuvendit të Republikës më 7 qershor 1995. Sivjet, më 14 qershor u shënuan 28 vite nga themelimi i Akademisë Ushtarake, që nga viti i largët 1995. Sot, Akademia Ushtarake është institucion që është i akredituar nga ana e Ministrisë së Arsimit dhe Shkencës në përputhje me kredit transfer sistemin europian (EKTS) si institucion i pavarur i arsimit të lartë dhe institucion shkencoro-hulumtues që realizon studime universitare të shkallës së parë (derdiplomike), të shkallës së dytë (postdiplomike dhe specializim) dhe të shkallës së tretë (studime të doktoraturës). Diploma universitare e studentëve të cilët do t’u përfundojnë shkollimin pranë AU është e verifikuar në vendin tonë, gjë që kadetëve dhe studentëve do t’u mundësojë që profesioni i tyre të jetë i pranuar dhe mundësi për edukim të mëtejshëm në sistemin arsimor të Republikës së Maqedonisë së Veriut dhe në vendet tjera anëtare të Procesit të Bolonjës. Sot, Akademia ushtarake është anëtare e Konzorciumit të Akademive Ushtarake dhe institucioneve të mbrojtjes, ku është aktive në grupet e punës për modelim dhe simulacion, në kuadër të teknologjive informatike, etj. Sot, Akademia Ushtarake në mënyrë aktive bashkëpunon me programet shkencore të NATO-s dhe ka një bashkëpunim të frytshëm me vendet e PpP-së në fushën e trajnimit dhe kurseve gjuhësore në rolin e organizatores së mbledhjeve, pjesëmarrjeve në seminare me prezantime vetanake, me pjesëmarrje të ligjëruesve, zhvillimeve të programeve për trajnime dhe kurse gjuhësore, etj. Sot, Akademia Ushtarake jep mundësinë e shkollimit të kadetëve të AU jashtë vendit, bën trajnimin e kadetëve jashtë vendit dhe në vendin tonë, bën vizita të dëgjuesve të KSHSH-së, si dhe pjesëmarrje të kadetëve në takime dhe mbledhime pune dhe sportive jashtë vendit. Në Akademinë Ushtarake për vite me rradhë prodhohen kuadro profesionale ushtarake për nevojat e forcave të armatosura të disa vendeve të rajonit (Malit të Zi, Bosnje e Hercegovinës dhe Kosovës). Me një fjalë, sot Akademia Ushtarake e Republikës së Maqedonisë së Veriut është institucioni udhëheqës në kuadër të shkollimit ushtarak, në rajonin tonë dhe më gjerë. Më 14 qershor 2023, me rastin e Ditës së Akademisë Ushtarake, në kazermën “Goce Dellçev” në Shkup, solemnisht u shënuan 28 vjetori i themelimit të Akademisë Ushtarake “Gjeneral Mihajlo Apostollski”. Në këtë solemnitet, fjalë rasti mbajtën zëvendësministri i mbrojtjes Tiron Jajaga dhe decani i Akademisë Ushtarake, koloneli, profesor doktor Mitko Bogdanovsk, në praninë e zëvendës shefit të SHP të ARMV, gjeneral-majorit Azim Nuredin, sekretarit shtetëror të MM-së, Vladimir Ançev dhe para mysafirëve tjerë të lartë nga MM dhe nga Armata, përfaqësuesve të korit ushtarako-diplomatik të akredituar në vendin tonë, profesorëve dhe kadetëve të Akademisë. Në fjalimet e të lartëpërmendurve, u cekën arritjet dhe aktivitetet e Akademisë Ushtarake, ndërsa zëvendësministri i mbrojtjes Tiron Jajaga, në fund të fjalës së tij potencoi edhe përkushtimin e Ministrisë së Mbrojtjes për zhvillimin e mëtejshëm të Akademisë Ushtarake dhe mbështetjen për nismat për modernizimin e saj dhe synimet për t’i arritur rezultatet sa më të frytshme.

„Orce Nikollov” 116
1000 Shkup

Telefon: 02 3128 276
www.mod.gov.mk

Qëndrimet e plasura nga ana e bashkëpunëtorve të jashtëm nuk përfaqësojnë politikën zyrtare dhe qëndrimet e Ministrisë së Mbrojtjes

TË NDERUAR PJESËTARË TË ARMATËS DHE TË PUNËSUAR NË MM,

Redaksia e revistës „Mburoja” ju inkurajon të dërgoni shkrime rreth aktiviteteve më të rëndësishme në kuadër të njësive suaj organizative. Shkrimet e juaja, informatat, apo reportazhet me fotografitë përkatëse, mund të na i dërgoni në adresat vijuese:

zanet.ristovska@mod.gov.mk, stit@mod.gov.mk

PARAQIT KORRUPSIONIN
0800 50030

Për vizitë në SHBA

U vërtetua aleanca afatgjate dhe niveli i lartë i bashkëpunimit

Ministrja e mbrojtjes Sllavjanka Petrovska në kuadër të vizitës në SHBA, në Pentagon zhvilloi takim me sekretarin e mbrojtjes së SHBA-së, Loyd Ostin. Në këtë takim u vërtetua edhe njëherë aleanca shumë vjeçare dhe bashkëpunimi në fushën e mbrojtjes dhe u vunë themelet për zhvillimin e bashkëpunimit në fushën e mbrojtjes ndërmjet aleatëve për dhjetë vitet e ardhshme. Udhërfyesi i ri që u nënshkrua në Pentagon, i definon fushat në kuadër të bashkëpunimit maqedono-amerikan në fushën e mbrojtjes të cilat do të jenë prioritare gjatë dekadës vijuese dhe përmes së cilave do të zhvillohet mbrojtja dhe Armata jonë. „Maqedonia e Veriut, sot është vend anëtar i NATO-s dhe së bashku me SHBA-në qëndrojmë krah për krah në ballafaqimin me sfidat e sigurisë. Vitin e kaluar SHBA-ja na ofroi mbështetje të pazërvë e cila nuk ishte vetëm financiare. Shkëmbyem përvoja dhe njohuri, u stërvitëm dhe u trajnuam së

Ministrja e mbrojtjes Sllavjanka Petrovska dhe shefi i SHP, gjeneral-nënkolonel Vasko Gjurçinovski, qëndruan për vizitë pune disa ditore në SHBA, ku zhvilluan disa takime me përfaqësues të lartë të administratës amerikane, vizituan edhe Gardën Kombëtare të Vermontit si dhe kishin aktivitete tjera në kuadër të vizitës, me ç’rast edhe njëherë u vërtetua aleanca dhe niveli i lartë i bashkëpunimit në fushën e mbrojtjes me SHBA-në

bashku dhe ne jemi krenarë që së bashku kontribuojmë drejt sigurisë dhe së NATO-s dhe rajonit”, tha ministrja Petrovska në këta takim. “Maqedonia e Veriut është një aleate shumë vjeçare dhe mike e SHBA-së me të cilën ndajmë vlera dhe interese të njejta, tha sekretari amerikan i mbrojtjes Loyd Ostin. Sa i përket agresionit rus në Ukrainë, ministrja Petrovska tha se Maqedonia e Veriut që nga fillimi e akuzoi këtë invazion të paprovokuar dhe shtoi se mbështetja jonë për Ukrainën nuk është

vetëm politike, por ajo është edhe me anë të donacioneve të pajisjeve ushtarake. Paraprakisht, gjatë vizitës në SHBA, ministrja Petrovska vizitoi edhe Agjencinë për Bashkëpunim në Mbrojtje dhe Siguri të SHBA-së, duke u takuar edhe me drejtorin e kësaj agjencie, James Hrge. Ajo gjithashtu vizitoi Universitetin Shtetëror të Karolinës së Veriut dhe Institutin për Studime të Sigurisë “Triangle”. Gjatë vizitës në universitetin shtetëror të Karolinës së Veriut, ajo u takua me prorektorin prof. dr. Haidie Hops, me

drejtoreshën për partneritet global, Sara Olson dhe me drejtorin për programin master për studime ndërkombëtare, prof dr Marc Nance. Pas takimeve, ministrja Petrovska iu drejtua studentëve, profesorëve, anëtarëve të alumni asociacionit të universitetit dhe opinionit të ekspertëve, ku shprehu bindjen që kjo vizitë e trason rrugën për një bashkëpunim afatgjatë dhe të frytshëm. Gjatë vizitës në Insitutin e Studimeve të Sigurisë „Triangle“, u nënshkrua Memorandum i mirëkuptimit ndërmjet dy institucioneve. Më pas ministrja Petrovska, u nis në drejtim të Berlingtonit, në Vermont ku së bashku me shefin e SHP, gjeneral-nënkolonelin Vasko Gjurçinovskin, ishin pjesë e ceremonisë së shënimit të 30 vjetorit të vendosjes së partneritetit ndërmjet Armatës së Republikës së Maqedonisë së Veriut dhe Gardës Kombëtare të Vermontit. Partneriteti tre dekadësh me Gardën Nacionale të Vermontit ka një kontribut esencial në zhvillimin e kapaciteteve të Armatës së Republikës së Maqedonisë së Veriut. Përmes mundësisë për shkollim ushtarak dhe për trajnime në kuadër të kapaciteteve të Gardës Kombëtare të Vermontit,

pjesëtarët tanë u pajisën me njohuri të shkathësive praktike drejtpërsëdrejt nga Forcat e Armatosura të SHBA-së. Rreth 5000 pjesëtarë të Armatës së RMV-së, kanë kaluar përmes procesit të trajnimeve dhe stërvitjeve të Gardës Kombëtare të Vermontit, duke rritur dukshëm nivelin e trajnimit dhe shkathësisë, duke i arritur standardet më të larta të NATO-s. Ministrja iu falenderua gjeneralëve Nighet dhe Gjurçinovski dhe pararendësve të tyre për kontributin e tyre në zhvillimin këtij partneriteti, ndërsa mirënjohje iu ndau edhe të gjithë pjesëtarëve të Armatës dhe Gardës Kombëtare për profesionalizmin dhe për përkushtimin e tyre gjë që e pasuruan këtë partneritet të ndërsjellë. “Duke hapëruar në këtë fazë të re të partneritetit tonë, ne duhet të jemi të guximshëm dhe ambicioz në qëllimet tona. Arritjet e 30 viteve të kaluara janë shembull për rezistencën tonë dhe për kapacitetet kolektive. Tash është koha për të qenë edhe më të vendosur dhe në këtë mënyrë t’i lëvizim në atë që mund t’a arrijmë së bashku”, tha ministrja Petrovska. Gjenerali Gjurçinovski në solemnitetin me rastin e këtij jubileu tha se gjatë tre dekadave të kaluara janë shënuar momente

të një bashkëpunimi të shkëlqyeshëm, të mirëkuptimit të ndërsjellë dhe të shkëmbimit të ideve dhe përvojave. Guvernatori i Vermontit, Scot theksoi se “përgjatë viteve armata tona bashkëpunuan shumë – me stërvitje në Republikën e Maqedonisë së Veriut dhe në SHBA, me punë humanitare dhe me pjesëmarrje të përbashkët në Afganistan në vitin 2010 kur pjesëtarët e Gardës Kombëtare të Vermontit qëndruan krahe për krahe me Maqedoninë e Veriut”. Gjatë vizitës në Vermont, Petrovska zhvilloi takim edhe me guvernatorin e Vermontit Phil Scot dhe me komandantin e GK, gjeneralin Gregory Night. Gjatë kësaj vizite, ministrja Petrovska dhe shefi i SHP të ARMV, gjeneral-nënkolonel Vasko Gjurçinovski, vizituan poligonin e trajnimeve të KG të Vermontit “Itan Allen” ku patën mundësi të ndjekin stërvitjen e përbashkët të ushtarëve maqedonas nga kompania për mbrojtje kimike atomike e biologjike dhe Gardës Kombëtare të Vermontit “Northen Fallout”, që paraqet edhe një dëshmi për partneritetin e fuqishëm dhe për bashkëpunimin ndërmjet forcave të armatosura të dyja vendeve. Pas vizitës së poligonit ushtarak, Petrovska dhe Gjurçinovski vizituan edhe bazën ajrore të GK të Vermontit, ku u pritën nga komandanti i VING-ut, koloneli Daniel Finegan. Petrovska e vizitoi edhe Qendrën operative për raste urgjente të Vermontit, ku zhvilloi takim me drejtoreshën e kësaj qendre Erica Borneman. Ministrja e mbrojtjes Sllavnajka Petrovska dhe delegacioni gjatë qëndrimit në shtetin e Vermontit, vizituan edhe Universitetin “Norwich”, njëherit kolegji më i vjetër ushtarak në SHBA. Gjatë vizitës së këtij kolegji ministrja Petrovska u takua me presidentin e universitetit, gjeneral-majorin Marc Anarumo, me të cilin bisedoi për mundësitë e vazhdimit të bashkëpunimit të mirëfilltë ndërmjet Akademisë Ushtarake “Gjeneral Mihajlo Apostollski” dhe këtij universiteti. Petrovska dhe Anarumo shprehën interes për vazhdimin e praktikës së vendosur të shkëmbimit të kadetëve, ku në të ardhmen duhet të nënshkruhet edhe një marrëveshje e re teknike. Gjatë periudhës nga viti 2015 deri në vitin 2020, 10 kadetë nga akademia jonë ushtarake, kaluan nga një semestër në kuadër të Universitetit “Norwich”, ndërsa kadetë nga ky universitet ishin pjesë e Kapusit Verorë të organizuar nga AU në poligonin “Krivollak”. Ministrja e mbrojtjes Sllavnajka Petrovska, në kuadër të vizitës në SHBA, në Uashington dha edhe një intervistë për “Zërin e Amerikës” ku foli rreth shumë temave, si dhe për vendin dhe për rolin e Maqedonisë së Veriut, sa i përket sigurisë së rajonit si dhe rreth sigurisë kolektive në kuadër të NATO-s, stabilitetit rajonal, në kontekst të gjendjes së sigurisë në Kosovë, pozicionit ndaj invazionit të pprovokuar rus ndaj Ukrainës dhe donacioneve për ushtrinë ukrainase, si dhe rreth procesit të modernizimit të Armatës dhe temës së barazisë gjinore.

Vizitë pune në Bruksel

Sivjet në fokusin e mbledhjes së ministrave në Bruksel ishin përgatitjen për samitin vijues të NATO-s në Vilnius të Lituanisë, i cili do të mbahet në korrik të këtij viti, si dhe për hapat e fuqizimit e konceptit të Aleancës për mbrojtje dhe përgjigjem, ndërsa u bisedua edhe për nevojën e ruajtjes së nivelit të investimit në fushën e mbrojtjes me minimum 2% të bruto prodhimit vendor. Ministrja Petrovska gjatë një interviste u ndal te takimet dhe bisedimet me ministrat e mbrojtjes të vendeve anëtare të NATO-s në kuadër të mbledhjes së Këshillit Veriatlantik të NATO-s. Sa u përket implikimeve financiare ndaj buxhetit në pjesën e mbrojtjes, ajo tha se kjo nuk duhet parë si shpenzim, por përkundrazi duhet parë si investim në fushën e mbrojtjes. Ministrja mes tjerash theksoi se diskutimi rreth vendosjes së kriterëve për investimin e minimum 2% nga bruto prodhimi vendor për mbrojtjen, do të vazhdojë deri në Samitin e NATO-s në Vilnius. Maqedonia e Veriut sivjet ka ndarë 1,85% të BPV-së për mbrojtjen, ndërsa niveli e 2% e BPV-së do t'a arrijë vitin e ardhshëm. Në Bruksel Petrovska morri pjesë edhe në mbledhjen e grupit të kontaktit për Ukrainën që udhëhiqet nga

Ministrja e mbrojtjes Sllavjanka Petrovska në selinë e NATO-s në Bruksel, morri pjesë në mbledhjen e Këshillit Veriatlantik të NATO-s në nivel të ministrave të mbrojtjes, si dhe në mbledhje të tjera të cilat u organizuan në margjinat e takimit ndërministrorë

SHBA-ja, në Komisionin NATO-Ukrainë në të cilën morrën pjesë ministrat e

mbrojtjes së Suedisë dhe Ukrainës, si dhe përfaqësuesi i lartë i BE-së, Joseph Borell.

Ministrja Petrovska në kuadër të vizitës në Bruksel, morri pjesë edhe në mbledhjen që iu kushtua forcave shumëkombëshe të NATO-s në Letoni, nën udhëheqjen e Kanadasë, ku ushtarë maqedonas janë pjesë e kontingjentit sloven. Në kuadër të mbledhjes të Këshillit Veriatlantik në nivel të ministrave të mbrojtjes, në selinë e NATO-s, ministrja e mbrojtjes Sllavjanka Petrovska zhvilloi edhe dy takime të ndara bilaterale me ministrin e mbrojtjes së Republikës Federale të Gjermanisë, Boris Pistorius, si dhe ministrin e mbrojtjes kombëtare të Kanadasë, Anita Anand. Në mbledhjen e me kolegun gjerman, Petrovska shprehu kënaqësinë nga intenziteti i fuqishëm i bashkëpunimit në fushën e mbrojtjes dhe theksoi se një bashkëpunim i këllillë, është jashtëzakonisht i rëndësishëm sidomos në këto momente kur kontinenti evropian ballafaqohet me një numër të madh sfidash. Në nivel politik, Petrovska thkesoi se prioritet shtetëror numër një është eurointegrimi i vendit dhe njëherit u falenderua për mbështetjen e vazhdueshmë gjermane për anëtarimin e Republikës së Maqedonisë së Veriut në BE.

Në takimin me ministrin kanadez të mbrojtjes, u bisedua rreth kontributit të përbashkët të Maqedonisë së Veriut dhe Kanadasë në drejtim të fuqizimit të sigurisë në Aleancë, duke pasur parasysh se pjesëtarë të Armatës janë pjesë e forcave shumëkombëshe të NATO-s në Letoni, që janë nën komandë kanadeze. Ministret kokluduan se dy vendet mbeten të përkushtuara në intensivikimin dhe në zhvillimin e bashkëpunimit në fushën e mbrojtjes në frymën e aleancës. Në delegacionin e Maqedonisë së Veriut në NATO, ministrja e mbrojtjes Sllavjanka Petrovska pati dreqë pune me kolegët e saj – ministrat e mbrojtjes së vendeve anëtare të Kartës së Adriatikut nga rajoni, si dhe me Seleste Valander, ndihmës sekretar i mbrojtjes së SHBA për çështje ndërkombe të sigurisë, si përfaqësues i SHBA-së. Takimin e hapi ministrja Petrovska, e cila tha se Maqedonia e Veriut, si aleate e NATO-s dhe kryesuese e A5 në vitin 2023, ka iniciuar një projekt të përbashkët që parashih mbështetje të përbashkët të misionit të NATO-s në Irak, duke organizuar trajnime që do të fokusohen në Programin për Zhvillimi i Edukimit të Mbrojtjes,

gjegjësisht programi DEEP për Akademinë Ushtarake të Irakut. “Në muajt e fundit kemi qenë të fokusuar në rivalizimin e kësaj nisme rajonale. “Me mbështetjen e programit DEEP në misionin e NATO-s në Irak, i cili synon zhvillimin e arsimit ushtarak dhe promovimin e bashkëpunimit ndërmjet partnerëve, ne promovojmë në mënyrë efektive shkëmbimin e njohurive, përvojave dhe mësimëve të nxjerra”, tha ministrja. Pjesëmarrja e përbashkët në këtë projekt, theksoi Petrovska, do të forcojë bashkëpunimin rajonal të sigurisë dhe do të demonstrojë përkushtimin tonë të përbashkët për forcimin e partneriteteve dhe zhvillimin e arkitekturës së sigurisë kolektive.

Në dreqën e punës, iniciativa e Maqedonisë së Veriut mori mbështetje nga të gjitha shtetet anëtare të SHBA-së - Karta e Adriatikut. Ministrat kokluduan se mbështetja për programin DEEP në misionin e NATO-s në Irak me zbatimin e këtij lloj trajnimit të kryer nga ekspertë të vendeve A-5 është një mundësi e shkëlqyer për intensivikimin e aktiviteteve në kuadër të kësaj nisme dhe mbështetjen e NATO-s për zhvillimin. të arsimit ushtarak në Irak.

Ministrja e mbrojtjes, Sllavjanka Petrovska, menjëherë para fillimit të takimit të Këshillit të Atlantikut të Veriut në nivel të ministrave të mbrojtjes, u takua me një grup studentësh nga Maqedonia e Veriut, të cilët, si fitues të çmimit të parë të konkursit të esesë, janë në një vizitë studimore në selinë e Aleancës. Në takim, ministrja Petrovska tha se të rinjtë janë forca lëvizëse e çdo shoqërie dhe kërkoi pjesëmarrjen e tyre aktive në diskutimet sociale si në Maqedoninë e Veriut ashtu edhe në nivel të Aleancës për temat që sot janë jashtëzakonisht të rëndësishme - forcimi i sigurisë, garantimi. sigurinë për çdo qytetar, ruajtjen e demokracisë dhe vlerave demokratike. Petrovska u shpreh e kënaqur që studentët, si autorë të eseve të renditura më së miri në Konkursin e organizuar nga MM, me temë “Maqedonia e Veriut dhe NATO në vitin 2030”, treguan se mendojnë në mënyrë analitike, se janë të njohur me trendet e reja botërore. , dhe se ata kanë interes dhe dëshirë për të qenë liderë që së bashku me të rinjtë në nivel botëror do të punojnë për një të ardhme më të begatë. Studentët nga Maqedonia e Veriut, gjatë vizitës treditore në selinë e NATO-s në Bruksel, përveç ministres Petrovska, patën takim edhe me ambasadorin e vendit tonë në NATO, Dane Taleski, me ndihmëssekretarin e përgjithshëm të NATO-s për diplomaci publike, Baiba Braze, si dhe me disa drejtorë programesh dhe zyrtarë politikash në Aleancë. Ata gjithashtu patën mundësinë të marrin pjesë drejtpërdrejt në një konferencë për shtyp të Sekretarit të Përgjithshëm të NATO-s, Jens Stoltenberg.

Bashkëpunimi shumëkombësh në NATO (3)

Gjenerata e ardhëshme e helikopterëve të NATO-s

Një përqindje e madhe e helikopterëve në përdorim bazohen në modelet e prezantuara në vitet e '60-ta ose pak më vonë. Shumica e këtij lloji të rotorit që operohet aktualisht nga aleatët do të arrijë fundin e ciklit të tyre jetësor në vitet e ardhshme. Kjo situatë tregon përkushtimin e aleatëve të NATO-s për të ruajtur avantazhin teknologjik dhe për të vazhduar bashkëpunimin shumëkombësh duke krijuar një kornizë shumëkombëshe. Kjo u lejon pjesëmarrësve të kombinojnë përpjekjet dhe punën në projektimin, zhvillimin dhe shpërndarjen e një helikopteri të mesëm me shumë role. Gjenerata e ardhshme e helikopterëve si një nga projektet shumëkombëshe të NATO-s ka një rëndësi të madhe. Helikopteri që do të dalë nga projekti NGRC duhet të zëvendësojë një shumëllojshmëri të gjerë platformash aktualisht në përdorim midis vendeve evropiane të NATO-s, si: Black Hawk,

Aftësitë e ngritjes vertikale janë jashtëzakonisht të rëndësishme si aftësitë me shumë domene për të kryer operacione dhe detyra të forcave aleate. Ata luajnë një rol kyç në strukturën e forcave të NATO-s duke përcaktuar gjeneratën e ardhshme të helikopterëve (Next Generation Rotorcraft – NGRC)

Super Puma/Cougar, EH-101 Merlin dhe NH90. Për këtë qëllim, ai do të inkorporojë sisteme me arkitekturë të hapur dhe dizajn modular, për të mundësuar përmirësimin, modernizimin dhe përshtatjen e përhershme. Aftësitë e ngritjes vertikale përfshijnë jo vetëm helikopterët, por edhe aeroplanët me rrotullim (siç është Bell Boeing V-22 Osprey i drejtuar nga SHBA).

Nisma për gjeneratën e ardhëshme të helikopterëve

Në mënyrë që Aleanca të ruajë avantazhin e saj teknologjik në këtë fushë, pesë aleatë të NATO-s – Franca,

Gjermania, Greqia, Italia dhe Mbretëria e Bashkuar – nënshkruan një Letër Qëndrimi gjatë tetorit të vitit 2020. Nisma i referohet zhvillimit dhe blerjes së helikopterëve të mesëm me shumë qëllime të gjeneratës së ardhshme, të gatshëm për t'u futur në përdorim të plotë operacional në periudhën kohore 2035-2040. Projekti NGRC është një platformë e përbashkët ajrore e kombeve, e përshtatshme për operacione tokësore, ajrore dhe detare (nëse rezultojnë problematike, zhvillimi i platformave të veçanta mund të jetë një opsion). Pas nënshkrimit të nismës, pesë aleatët

filluan të punojnë për të përcaktuar kërkesat për një fazë koncepti dhe një plan shumëfazor për të bashkëpunuar, zhvilluar dhe zbatuar aftësinë. Në qershor 2022, në bashkëpunim me industrinë, Ministrat e Mbrojtjes nisën fazën e konceptit të projektit duke nënshkruar një Memorandum Mirëkuptimi. Vendet zgjodhën Agjencinë e Mbështetjes dhe Prokurimit të NATO-s (NSPA) për të ekzekutuar fazën e konceptit. Holanda iu bashkua projektit në qershor 2022, duke e çuar numrin e aleatëve pjesëmarrës në gjashtë. Në margjinat e takimit ministror të NATO-s më 16 qershor 2022, ministrat e mbrojtjes të 6 vendeve pjesëmarrëse miratuan 27 milionë euro për të përcaktuar të ardhmen e flotës së helikopterëve brenda gjeneratës së ardhshme të aftësive rotorike të NATO-s. Si rezultat i kësaj ngjarjeje, më 29 dhe 30 nëntor 2022, përfaqësues nga vendet pjesëmarrëse në takimin në Luksemburg morën pjesë në takimin e parë të Organizatës për Mbështetjen dhe Prokurimin e NATO-s (NSPO) në lidhje me Partneritetin Mbështetës për Gjeneratën e ardhshme të Rotorcraft Capability. Kanadaja, e cila nuk është ende anëtare e Partneritetit, mori pjesë në takim si vëzhgues, në pritje të anëtarësimit si një partner i plotë i projektit të Partneritetit në Mars 2023. Gjatë këtij viti, pjesëmarrësit në iniciativë do të fillojnë zyrtarisht të përcaktojnë karakteristikat e gjeneratës së ardhshme të helikopterëve me rreze të mesme. “Ky është një shembull i qartë i NATO-s dhe aleatëve që punojnë së bashku për të përfituar nga teknologjia që ndryshon me shpejtësi për të përfituar aftësitë tona ushtarake,” tha Zëvendës Sekretari i Përgjithshëm i NATO-s. “Duke investuar burimet tona dhe duke e kanalizuar zhvillimin përmes një kornize shumëkombëshe, ne sigurojmë që aleatët të pajisen me pajisjet më të mira në dispozicion”.

Kërkesa operative

Në përgjithësi, NATO bën dallimin midis tre klasave të ndryshme të operacioneve vertikale me platforma të njohura zakonisht si helikopterë: të lehta, të mesme dhe të rënda (dallimi përcaktohet kryesisht nga ngarkesa e fluturakes). Faza e konceptit të kësaj nisme fillimisht do të fokusohet në aftësitë e kategorizimit të ndërmjetëm, duke mbajtur parasysh shpejtësinë e evolucionit teknologjik dhe kërkesat e ardhshme operacionale të pjesëmarrësve. Lista etributeve të kërkuara nga viti 2021 përfshin: një shpejtësi lundrimi prej 407 km/h ose më shumë, një distancë operacionale prej 1650 km dhe aftësinë për të mbajtur helikopterin në ajër për 5-8 orë me

rezervuarë shtesë karburanti. Është planifikuar të peshojë 10-17 tonë, me një kapacitet ngritjeje vertikale prej 4 tonë dhe një kapacitet të brendshëm të ngarkesës 2.5 ton. Pritshmëritë fillestare të projektit përfshijnë mundësinë e avionëve pa pilot/pilotim në distancë, një qasje modulare ndaj sistemeve të hapura, duke përfshirë një shtyllë dixhitale dhe bashkimin e sensorëve të shumtë me ndihmën e inteligjencës artificiale. Helikopteri kërkohet të ketë kapacitet për të transportuar 12-16 ushtarë të pajisur plotësisht me një peshë mesatare prej 160 kg për person. NATO beson se anëtarët e saj (me përjashtim të SHBA) duhet të zëvendësojnë deri në 1000 helikopterë me peshë të mesme në dekadat e ardhshme dhe ka vendosur një çmim maksimal prej 35 milionë euro për helikopter. Duke zbatuar një dizajn të përbashkët helikopteri, nisma synon të rrisë ndërvëprimin midis aleatëve pjesëmarrës. Përdorimi operacional i platformës së re përfshin një gamë të gjerë misionesh për përdorim civil dhe

ushtarak, duke përfshirë: operacionet taktike (të tilla si infiltrimi dhe nxjerrja e forcave të operacioneve speciale, transporti i ngarkesave të vogla dhe të mesme, si dhe transporti i trupave brenda dhe jashtë teatrove të operacionit), evakuimi mjekësor, kërkim-shpëtimi dhe lufta kundër nëndetësve. Madhësia e tyre do t'i lejojë ata të ngrihen dhe të ulen në zona të kufizuara, të tilla si fusha pyjore ose vargmalet malore, gjë që rrit gjithashtu fleksibilitetin e tyre operacional. Përmes kësaj nisme shumëkombëshe, aleatët do të përfitojnë nga përparimet jo vetëm në teknologji (përfshirë opsionet hibride dhe elektrike), por edhe në infrastrukturën e aftësive dixhitale, arkitekturën e sistemit të hapur, metodat e prodhimit dhe konceptet operacionale për të ofruar aftësi të përmirësuara rrënjësisht në fluturim. Kjo siguron një vizion të qartë se helikopterët e këtij lloji do të jenë gati për t'u shërbyer forcave aleate për dekadat e ardhshme dhe për një afat të gjatë.

Dragan Pavlovski

Nën flamurin e OKB-së Vendosje parandaluese e forcave paqësore të OKB-së

Rasti i vetëm i vendosjes parandaluese të “Helmetave Blu” deri më sot, ishte në Republikën e Maqedonisë, nga viti 1995 deri në vitin 1999 Misioni u emërua si UNPREDEP (United Nations Preventive Deployment Force), që i paraprinte misioni i OKB-së UNPROFOR/M (United Nations Protection Force/Macedonia), në periudhën 1992-1995. Misioni i UNPREDEP-it bazohej në parimet e vendosjes parandaluese, të parashtruara fillimisht zyrtarisht në Raportin e Agjendës së OKB-së për Paqe të vitit 1992. Në atë dokument, ndërhyrja e forcave paqeruajtëse në një konflikt, me kërkesë të një ose më shumë shteteve, para se konflikti të përshkallëzohet në një ballafaqim me pasoja për jetën e njerëzve, konsiderohet si aspekt kyç i diplomacisë parandaluese. Një diplomaci e tillë e OKB-së është një përpjekje e bashkërenduar e

Dislokimi parandalues i forcave paqeruajtëse, si një manifestim konkret i diplomacisë parandaluese të Kombeve të Bashkuara (OKB), u konceptua për herë të parë rreth gjashtëdhjetë vjet më parë nga Dag Hammarskjöld, Sekretar i Përgjithshëm i OKB-së në periudhën e viteve 1953-1961

publikut ndërkombëtar për të shmangur luftën ndërshtetërore ose konfliktin e brendshëm ndërmjet subjekteve që përdorin dhunën. Pjesa II e “Agjendës për Paqe” e përkufizon diplomacinë parandaluese si “duke vepruar për të parandaluar shfaqjen e mosmarrëveshjeve ndërmjet palëve, për të parandaluar që mosmarrëveshjet ekzistuese të përshkallëzohen në konflikt të dhunshëm dhe për të kufizuar përhapjen e dhunës, nëse ajo ndodh”. Konkretisht pjesa e III e të a.q..3 nga dokumenti është zbatuar pikërisht

në minisonin e UNPREDEP-it: „...në rastet kur një vend shpreh shqetësimin për agresion të mundshëm ose për përhapjen e dhunës përtej kufirit shtetëror në territorin e tij, nëse Këshilli i Sigurimit arrin në përfundimin se prania e OKB-së në njërën anë të kufirit, vetëm me pëlqimin e vendit kërkues, do të shërbente për të shmangur konfliktin, rekomandohet vendosja parandaluese. Natyra specifike e situatës do të përcaktojë mandatin dhe personelin e kërkuar për ta përbushur atë.” Është gjithashtu e nevojshme të thuhet se është përcak-

tuar qartë se: sovraniteti i shteteve duhet të respektohet në përputhje me Kartën e OKB-së. Por është shumë e rëndësishme që “Afhenda për Paqe” që thotë zyrtarisht dhe konkretisht se: ndërhyrja e forcave të OKB-së është e preferueshme se fillimi i gjakderdhjes apo shpërthimi i konfliktit të armatosur.

Misionet e OKB-së vazhdojnë të jenë në funksion të ruajtjes (paqeruajtjes), ndërtimit (ndërtimit të paqes) ose krijimit (paqebërës) të paqes, por ndërhyrja parandaluese duhet të zbatohet kurdo dhe kudo që është e mundur. Autori i “Agjendës për Paqe”, Sekretari i Përgjithshëm i OKB-së, Boutros Boutros-Ghali (1992 – 1996r.), ai theksoi gjithashtu qëllimet për këtë lloj diplomacie: të identifikohen, në fazën më të hershme të mundshme, situatat që mund të shkaktojnë konflikt dhe, përmes diplomacisë, të eliminohen shkaqet për kulmin e konfliktit, përpara se ato të rezultojnë në dhunë; përfshirja në krijimin e paqes (paqebërjes) në konfliktet që sapo kanë lindur, që synojnë zgjidhjen e çështjeve që çuan në konflikt; angazhimi në paqeruajtje, duke ruajtur paqen, sado e brishtë, aty ku luftimet janë ndalur, dhe ndihmë në zbatimin e marrëveshjeve të arritura të paqes; ndihmë në ndërtimin e paqes (ndërtimi i paqes): rindërtimi i institucioneve dhe infrastrukturës së vendeve të prekura nga lufta civile dhe konflikti, dhe ndërtimi i marrëdhënieve reciproke të dobishme ndërmjet subjekteve në konflikt më parë; dhe adresimi i shkaqeve më të rëndësishme të konfliktit: statusi i dobët ekonomik, padrejtësia sociale dhe shtypja politike.

Zakonisht çdo operacion paqeruajtës (qoftë paqeruajtës, paqeruajtës apo paqendërtim) analizohet nga qasje të ndryshme teorike dhe praktike: parandalimi dhe menaxhimi i konflikteve, respektimi i të drejtave të njeriut, krijimi dhe zhvillimi i institucioneve shtetërore, e shumë të tjera. Në përputhje me këto parametra, misionet në Ruandë (UN-AMIR), Republikën Demokratike të Kongos (ONUC dhe MONUC), Bosnjë dhe Hercegovinë (UNPROFOR) dhe Somali (UNOSOM I dhe II) janë karakterizuar si përpjekje të dështuara paqeruajtëse të OKB-së. Por vendosja parandaluese, në të gjitha vlerësimet dhe analizat, është vlerësuar si një mënyrë efektive

e aplikimit të diplomacisë së OKB-së në marrëdhëniet ndërkombëtare dhe është dukshëm më ekonomike se operacionet tradicionale paqeruajtëse gjatë konfliktit ose pas konfliktit. Duke marrë parasysh numrin e konsiderueshëm të konflikteve ndërshtetërore dhe të brendshme në mbarë botën (përfshirë ato të ndërmarra nga aktorët joshtetërorë), dhe ekzistencën e sistemeve dhe organizatave të ndryshme të paralajmërimit të hershëm, është logjike që ka një nevojë të madhe për misione të tilla.

UNPREDEP, Angazhimi i OKB-së në parandalimin dhe mbrojtjen nga ndodhja e konfliktit, duke përdorur një forcë relativisht të vogël dhe pa shumë nevojë për

analiza të hollësishme, konsiderohet rast i suksesshëm. Nga ana tjetër, që atëherë janë krijuar misione paqeruajtëse më tradicionale, por jo një dislokim i vetëm parandalues nën kujdesin e OKB-së. Në fund të vlerësimit të UNPREDEP-it lind pyetja: Pse ky rezultat pozitiv i diplomacisë së publikut ndërkombëtar nuk ndikoi në vendosjen e një dislokimi të ri parandalues deri më tani?

Megjithatë, ideja e planifikimit të operacioneve paqeruajtëse të OKB-së për të parandaluar konfliktet e mundshme, në vend që të reagohej pas fillimit të një konflikti, mbetet tërheqëse. Ish-sekretarët e përgjithshëm, duke përfshirë aktualin António Guterres, kanë përçafuar “parandalimin” si një parim udhëzues në planifikimin e operacioneve paqeruajtëse të OKB-së. Në vitin 2021, António Guterres është zotuar të hartojë një “agjendë të re për paqen” për të adresuar sfidat aktuale të sigurisë.

Literatura citon gjashtë mënyra në të cilat operacionet parandaluese paqeruajtëse duhet të zvogëlojnë rreziqet e konfliktit dhe përshkallëzimin, si dhe kostot financiare që rezultojnë nga përpjekjet ndërkombëtare për zgjidhjen e konflikteve publike. Shumë vëmendje i kushtohet studimit të rolit të operacioneve paqeruajtëse “njëdimensionale” (misionet e vëzhgimit) në trajtimin e këtyre sfidave. Përfundimi është se shumë operacione paqeruajtëse, duke përfshirë misionet e posaçme politike të OKB-së pa komponentë të rëndësishëm ushtarakë, mund të kontribuojnë në parandalimin e konflikteve në mënyra të ndryshme.

Planifikuesit e misioneve paqeruajtëse tashmë kanë ripërtërirë interesin për misionet “njëdimensionale”, të cilat do të ishin kryesisht ushtarakë në natyrë, pa mandate të gjera “multidimensio-

nale” (UNIFIL në Liban, UNDOF në Lartësitë Golan dhe UNFICYP në Qipro). shumëdimensionale, dhe mandatet për misione të tilla mund të jenë më të lehta për t’u negociuar në një situatë të pikëpamjeve të ndara të shtetet anëtare të Këshillit të Sigurimit (KS).

Qëndrimi i analistëve është se misione të tilla mund të kontribuojnë në parandalimin e konflikteve nëpërmjet të paktën gjashtë mekanizmave:

1. Parandalimi: Një operacion paqeruajtës mund të veprojë gjithashtu si masë parandaluese për palët në konflikt duke përdorur forcën, ose duke pasur mandatin, kapacitetet dhe aftësitë për t’iu përgjigjur me forcë akteve të dhunës, ose duke sinjalizuar në kohën e duhur se Këshilli i Sigurimit do të ndërhyjë me forcat e armatosura, nëse operacioni paqeruajtës do të përballej me një kërcënim për jetën e “helmetave blu”.

2. Transparenca: Edhe operacionet paqeruajtëse relativisht të vogla mund të jenë transparente dhe të përpiqen të zvogëlojnë tensionet midis palëve në konflikt - duke vëzhguar ngjarjet në zonat në rrezik të dhunës, duke monitoruar lëvizjet dhe veprimet e forcave luftarake të palëve ndërluftuese, duke konfirmuar që palët në konflikt përmbushin detyrimet e tyre (armëpushimi ose marrëveshje tjetër), ose duke shqyrtuar situata specifike të tensionuara, për të shmangur incidentet që do të ishin jashtë kontrollit.

3. Përmirësimi i komunikimit të ndërsjellë: Në situatat kur palët në konflikt kanë kontakte të kufizuara ose aspak me njëra-tjetrën, ose niveli i besimit të ndërsjellë është shumë i ulët, paqeruajtësit mund të veprojnë si ndërmjetës për të kaluar mesazhe, ose të

organizojnë forume për t’u angazhuar në dialog mbi palët në konflikt.

4. Reduktimi i konfliktit: Operacionet paqeruajtëse mund të zvogëlojnë efektet e konfliktit duke punuar me organizatat humanitare për të ofruar ndihmë për grupet e cenushme, për të negociuar armëpushimet lokale, për të rindërtuar infrastrukturën dhe për të mbështetur masat e ndërtimit të besimit (p.sh. shkëmbimi i të burgosurve).

5. Pajtimi dhe zgjidhja e shkaqeve të konfliktit: Para, gjatë dhe pas konfliktit, operacionet paqeruajtëse mund të kontribuojnë në uljen e tensioneve duke krijuar kushte për dialog politik mbi shkaqet e konfliktit, dhe këshillimin e liderëve të palëve në konflikt për zgjidhjet e mundshme të problemeve të përbashkëta (p.sh. miratimi ose inkorporimi i ligjeve për të drejtat e pakicave ose çështjet e të drejtave të njeriut).

6. Parandalimi i konfliktit: Në rastet kur dhuna kërcënon të përhapet nga një vend fqinj (ose grup vendesh) në një tjetër, një operacion paqeruajtës mund të ndihmojë në shmangien e këtyre efekteve të përhapura dhe të sigurojë shtetet fqinje se mund të shmangin dhunën.

Ka pasur konflikte brendashtetërore dhe luftëra midis shteteve edhe pas përfundimit të misionit UNPREDEP. Kishte gjithashtu shumë sinjale nga mekanizmat e paralajmërimit të hershëm për konflikte të mundshme dhe të mundshme ushtarakë, të cilat, me dislokimin parandalues të forcave paqeruajtëse ndërkombëtare, do të zgjidheshin. Pyetja qendrore pas analizave të UNPREDEP është: Pse nuk praktikohet më shumë diplomacia parandaluese duke vendosur forca paqeruajtëse përpara fillimit të një konflikti?

M.S.

SECURITY

Rëndësia e kulturës së sigurisë

Organizatave që kanë zhvilluar një kulturë sigurie janë të pajisura me punonjës që kuptojnë rreziqet e sigurisë dhe marrin hapa për t'i shmangur ato. Është e rëndësishme që i gjithë stafi të ketë një ndërgjegjësim të përgjithshëm për kërcënimet, në mënyrë që ata t'i dallojnë ato dhe të marrin vendimin e duhur ose të kërkojnë ndihmë profesionale. Kur të gjithë punonjësit janë të vetëdijshëm për rreziqet e sigurisë, ata mund të reagojnë menjëherë përpara se një rrezik ose kërcënim i mundshëm të bëhet një shkelje e sigurisë. Punonjësit që janë trajnuar për t'iu përgjigjur menjëherë të gjitha sfidave do të kërkojnë ndihmë në një fazë të hershme të një incidenti të caktuar sigurie. Kjo do të thotë që nëse ndodh një shkelje e caktuar e sigurisë, organizata do të rikuperohet shumë shpejt, dhe kjo është e gjitha për shkak të kulturës së komunikimit të hapur dhe raportimit të incidenteve. Reduktimi i rrezikut të një shkeljeje të sigurisë

Një nivel i lartë i kulturës së sigurisë është i rëndësishëm sepse gabimi njerëzor shkakton 95% të problemeve të sigurisë në organizata. Prandaj, është më se e qartë se duhet të fokusohemi tek sjellja njerëzore. Një kulturë shumë e zhvilluar sigurie mund t'i motivojë punonjësit që ta marrin seriozisht sigurinë, të kuptojnë kërcënimet dhe të praktikojnë zakone të mira sigurie

është një arsye e mirë për një kulturë sigurie shumë të zhvilluar. Zhvillimi i një kulture të lartë sigurie në një organizatë me punonjës të cilët janë të vetëdijshëm për rrezikun e incidenteve të sigurisë është e vetmja mënyrë për t'u mbrojtur nga shkeljet e sigurisë të çdo lloji. Natyrisht, jo të gjithë punonjësit në një organizatë duhet të dinë detajet e ndërlikuara, siç janë detajet e sistemeve të sigurisë teknike. Ata thjesht duhet të dinë se çfarë treguesish duhet të kenë kujdes, si p.sh. ndodhja e phishing-ut me email dhe cilat praktika të

përditshme duhet të zbatohen, si p.sh. përdorimi i fjalëkalimeve të forta. Nëse lindin probleme, punonjësit mund të ngrënë gjithmonë një alarm dhe të kërkojnë ndihmë nga ekipi i mbështetjes së IT. Kur ndërgjegjësimi i përgjithshëm i sigurisë është në një nivel të kënaqshëm, problemet e sigurisë mund të parandalohen përpara se të bëhen serioze. Ne e dimë se kultura e sigurisë është një problem me të cilin luftojnë shumë organizata. Gjithashtu, për shumë nuk është i qartë momenti "nga të fillojë". Kur planifikoni të filloni

të krijoni një kulturë sigurie, është e nevojshme të merren parasysh disa gjëra që janë vërejtur gjatë viteve të kërkimit dhe përvojës në këtë fushë. Faktorët që kërcënojnë kulturën e sigurisë janë gjithmonë një sërë fenomenesh shkak-pasojë. Dukuritë e mëposhtme janë shkaqe shumë të zakonshme të pengesave të kulturës së sigurisë: mungesa e prioriteteve të sigurisë nga ana e udhëheqësisë së organizatës. Të mendosh se siguria “nuk është një punë e madhe” është një shenjë se kultura e sigurisë është e ulët dhe duhet të merret një qasje më serioze. Ndryshimi i shpeshtë i personelit. Frekuenca e lartë e njerëzve që vazhdimisht largohen dhe zëvendësohen nga të rinj në organizatë e bën të vështirë krijimin dhe ruajtjen e një kulture sigurie. Kërkesat dhe rregullat e sigurisë në organizatë janë tejet komplekse. Nëse politikat dhe rregullat e sigurisë në një organizatë janë më komplekse sesa duhet, është shumë e lehtë të kesh një situatë ku një pjesë e madhe e punonjësve nuk do të ndjekin dhe respektojnë protokollet e sigurisë. Mund të çojë në shfaqjen e neglizhencës së vetëdijshme, kur punonjësi është i vetëdijshëm se mund të ndodhin pasoja të dëmshme për shkak të veprimeve ose mosveprimeve të tij, por pa menduar mendoi se do të mund t'i parandalonte ato ose se nuk do të ndodhte një shkelje e caktuar e sigurisë. Në kontekstin e shqetësimeve të sigurisë, shpërfillja e një procedure të caktuar sigurie është një formë abuzimi ku autori, i cili është përgjegjës për sigurimin dhe veprimin në përputhje me protokollet e vendosura të sigurisë, nuk e bën këtë. Mund të jetë rezultat i pakujdesisë, indiferencës, mungesës së vullnetit dhe abuzimit.

Disbalanci në mes të efikasitetit dhe sigurisë. Puna në një organizatë që është e ngarkuar me afate intensive ose presion për të përfunduar një detyrë specifike mund t'i bëjë punonjësit të injorojnë rreziqet e sigurisë ose të shmangin me vetëdije protokollet e sigurisë. Edhe pse efikasiteti është shumë i rëndësishëm, ai duhet të jetë në vijë me sigurinë. Të menduarit – „nuk ka mundësi që mua të më përsëritet ai gabim“. Ndonjëherë, edhe punonjësit që janë të vetëdijshëm për sfidat e sigurisë në mjedisin e tyre nuk e identifikojnë veten ose organizatën e tyre si të rrezikuar. Me fjalë të tjera, ata nuk marrin masat e duhura të sigurisë dhe mund të bëjnë lehtësisht një gabim. Pakënaqësia nga puna. Stafit që është

i pakënaqur me kushtet e punës ka më shumë gjasa të injorojë politikat dhe protokollet e sigurisë, veçanërisht nëse ka gjenerata të ndryshme punonjësish që kanë qëllime, motivime dhe qëndrime të ndryshme ndaj punës.

Nga ana tjetër, ka edhe faktorë që mbështesin rritjen dhe inkurajojnë një kulturë sigurie: Menaxhmenti i organizatës që e vlerëson kulturën dhe i jep prioritet sigurisë. Vlerat dhe qëndrimet pozitive të menaxhmentit në një organizatë, të cilat zbresin në të gjitha nivelet, kanë një rëndësi të madhe për identifikimin pozitiv të të gjithë punonjësve. Të kesh udhëheqje që e bën sigurinë prioritet është një

tregues i fortë se i gjithë stafi do të vlerësojë gjithashtu sigurinë. Nivel i lartë i përgjegjësisë rreth rreziqeve të sigurisë. Kur stafi në një organizatë i kupton kërcënimet e sigurisë, atëherë stafi ka më shumë gjasa të përfshihet në aktivitete që mbështesin një kulturë të fortë sigurie. Njerëzit janë të motivuar t'ju përmbahen protokolleve të sigurisë. Pavarësisht nëse rregullat e sigurisë ndiqen nga punonjësit për shkak të motivimit të brendshëm (të shtyrë nga dëshira e tyre pa ndonjë mbështetje të jashtme) ose motivimi i jashtëm (shpërblimi, promovimi, rritja e pagave, dhënia e nderimeve dhe mirënjohjeve), motivimi për të praktikuar zakone të

mira sigurie është një element kyç për një kulturë të lartë sigurie. Kominikim i hapur për sigurinë. Një organizatë me një kulturë të lartë sigurie i lejon punonjësit të diskutojnë lirisht rreziqet dhe të raportojnë kërcënimet. Norma shoqërore të cilat ndërthejnë praktika të sigurisë. Të gjithë jemi të ndikuar nga mjedisi ynë dhe njerëzit në të. Një organizatë në të cilën rregullohen normat e pranuar shoqërore, si mbyllja e ekranit të kompjuterit kur ngriheni nga tavolina juaj, ka më shumë gjasa të ketë një kulturë sigurie të zhvilluar mirë. Punonjësit që praktikojnë praktika të mira sigurie është një shenjë e një kulture sigurie në vend. Kultura kombëtare. Vendi i punës nuk është i izoluar nga pjesa tjetër e botës, edhe pse ndonjëherë punonjësit e një organizate mund të ndihen kështu. Mënyra sesi shteti merret me çështjet e sigurisë dhe kultura e sigurisë ka një ndikim të madh edhe tek individit. Për shembull, në shumë vende në Evropë, mbrojtja e privatësisë së të dhënave personale për punonjësit është një çështje serioze e sigurisë. Me zhvillimin e teknologjisë moderne dhe varësinë njerëzore prej saj, sot askush nuk do të guxonte të thoshte se “nuk kemi nevojë për siguri”. Të gjithë e dinë se sa thelbësore është siguria dhe se si ajo duhet të përfshihet në gjithçka që bën një organizatë. Çdo ditë në buletinet e organizatave ose kompanive më të mëdha, do të lexoni për shkeljet e sigurisë që na bëjnë të ditur se kultura e sigurisë nuk po ecën me ritmin me kërcënimet hibride moderne. Kultura e sigurisë

është gjithçka që i ndodh sigurisë kur njerëzit lihen në duart e tyre. A bëjnë ata zgjedhjen e duhur kur përballen me vetëdije me një problem sigurie dhe a i dinë ata hapat e duhur për të dalë në mënyrë të sigurt nga situata aktuale? Kultura e sigurisë në një organizatë kërkon kujdes dhe përmirësim të vazhdueshëm. Ai nuk mund të zhvillohet vetvetiu në një mënyrë pozitive. Duhet bërë shumë investim në kulturën e sigurisë. Një kulturë e qëndrueshme sigurie nuk nënkupton vetëm një ngjarje. Një kulturë e qëndrueshme e sigurisë duhet të ketë disa karakteristika që do ta përcaktojnë atë. Së pari, ajo duhet të ndërtohet me vetëdije dhe me qëllim. Qëllimi kryesor i një kulture sigurie është të nxisë ndryshimin dhe sigurinë më të mirë, përmes një grupi aktiviteteve të llogaritura dhe të planifikuara për të nxitur ndryshimin në organizatë. Duhet të jetë tërheqës dhe argëtues. Njerëzit duan të marrin pjesë në një kulturë sigurie që është e këndshme dhe sfiduese për ta. Është e rëndësishme që ai të ketë edhe një karakter shpërblyes. Sigurisht, kultura e sigurisë nuk është e lirë dhe duhet të sigurojë një kthim nga investimi. Arsyeja pse dikush përmirëson sigurinë është për qëllimin e vetëm për të reduktuar “ndjeshmërinë” e organizatës. Një kulturë e zhvilluar sigurie jo vetëm që ndërvepron me procedurat e përditshme në një organizatë, por gjithashtu ndikon në përcaktimin se si siguria ndikon në cilësinë e ofertës së asaj organizate. Pse një organizatë ka nevojë për një kulturë sigurie? Përgjigja kryesore është diçka që ne të gjithë

e dimë thellë. Në çdo sistem, njerëzit janë gjithmonë lidhja më e dobët. Kultura e sigurisë ka të bëjë kryesisht me njerëzit, jo me teknologjinë. Kompjuterët bëjnë pikërisht atë që ne u themi të bëjnë. Sfidat e zbatimit të një kulture të sigurisë së lartë është me njerëzit, sepse, për shembull, janë ata që hapin dhe miratojnë mesazhe të pasigurta e-mail dhe besojnë atë që shkruhet atje. Punonjësit në një organizatë kanë nevojë për një kornizë përmes së cilës ata kuptojnë se çfarë është siguria dhe një kulturë sigurie. Në përgjithësi, punonjësit në një organizatë kanë nevojë për trajnim dhe edukim të mëtejshëm për t'u përshtatur në spektrin e kulturës së sigurisë. Në shumë organizata, punonjësit mendojnë se shqetësimet e sigurisë u përkasin punonjësve në departamentet e sigurisë dhe sigurisë. Një kulturë e qëndrueshme e sigurisë kërkon që të gjithë në organizatë të jenë plotësisht të përfshirë. Të gjithë duhet të ndihen si një person që është përgjegjës për sigurinë, sepse kultura e sigurisë është për të gjithë. Çdo punonjës në një organizatë me veprimet e tij përfaqëson një pjesë të zgjidhjes së sigurisë dhe kulturës së sigurisë së organizatës. Synimi organizativ i të gjithëve duhet të jetë që siguria të jetë e panegociueshme, nga lart poshtë. Ndërgjegjësimi për sigurinë është procesi i mësimit të punonjësve të mësimave bazë të sigurisë. Përpara se çdo punonjës të kuptojë ashpërsinë e një kërcënimi, ai duhet të jetë në gjendje të vlerësojë kërcënimin. Krahas ndërgjegjësimit të përgjithshëm të punonjësve dhe përpjekjeve të menaxhmentit për ta ngritur atë, nevojitet kreativiteti dhe njohuri për sigurinë e aplikacioneve që përdoren. Ndërgjegjësimi për sigurinë është një aktivitet i vazhdueshëm, kështu që asnjë situatë krize nuk duhet të humbasë kurrë. Incidente të caktuara që lidhen drejtpërdrejt me problemet e sigurisë ndodhin vazhdimisht në organizata. Këto janë momente nga të cilat mund të mësohet shumë dhe që nuk duhen fshehur, por përkundrazi, duhet të përdoren si mësim të nxjerra, dobësitë e të cilave do të përdoren për të forcuar sigurinë e organizatës. Çdo punonjës dëshiron të bëjë gjënë e duhur, por përgjegjësia mund t'i kërkohej vetëm pasi një program i caktuar të ketë rritur ndërgjegjësimin dhe kulturën e tyre për sigurinë.

Dr. Nenad Taneski

Drejtësi tranzicionale: Paraguai

Alfredo Stroessner, djali i një emigranti gjerman, u emërua Komandant i Përgjithshëm i Forcave të Armatosura të Paraguajit në vitin 1951 vetëm 39 vjeç. Alfredo iu bashkua ushtrisë në moshën 16 vjeçare në 1947. dhe ai ka luajtur një rol të rëndësishëm në fitoren e partisë “Kolorado”, gjatë luftës civile. Stroessner vjen në pushtet përmes një grushti shteti nën maskën e kërcënimit të supozuar të komunizmit. E njohur për strehimin e nazistëve pas Luftës së Dytë Botërore, ajo ka qeverisur nën një regjim shumë të korruptuar në vite që kanë parë Paraguajin të shënojë shkallën më të ulët të respektit për të drejtat e njeriut. Ai vjen në pushtet duke rrëzuar Presidentin e zgjedhur Federico Chavez, një veteran ushtarak me lidhje të ngushta me qeverinë populiste të Juan Domingo Peron në Argjentinë. Pak do ta kishin menduar se ai do të sundonte për gati tre dekada e gjysmë, bazuar në represionin brutal policor dhe sundimin ushtarak. Diktatura e Stroessner të kujton

Kanë kaluar më shumë se tre dekada që kur Alfredo Stroessner u rrëzua në një grusht shteti të udhëhequr nga miku i tij i ngushtë, gjenerali Rodríguez. Shumë do të thonë se hija e «El Stronato» ende jeton në Paraguaj - duke kujtuar periudhën mes viteve 1954-1989

gjeneralin Franko në Spanjë: Alfredo dha pamjen e stabilitetit pas luftës civile, duke u mbështetur në moton e tij – paqe, drejtësi, demokraci, për tre dekada duke ushqyer shpresat e një shoqërie të izoluar që jetonte me frikën e paqëndrueshmërisë së mundshme politike.

Stroessner mbajti kontrollin politik duke shpërbërë Parlamentin, duke ndaluar partitë opozitare dhe një spastrim të brendshëm të partisë së tij. Çdo katër vjet ai fiton zgjedhjet e manipuluar, duke ndryshuar Kushtetutën për t'i dhënë atij një mandat të përhershëm. Stroessner arriti ta zhvillonte partinë “Kolorado” në një makinë patriotike: personeli civil dhe ushtarak, profesorët, mjekët, inxhinierët dhe kushdo me ndonjë kontribut për të mirën publike

u detyrua të anëtarësohej në parti dhe ata që pranonin rizgjedhjen e tij çdo pesë vjet, për t'u ngritur në nivelin e një rituali, shpërbleheshin me një pjesë nga “torta”. Portreti i Alfredos ishte kudo: rrugët dhe autostradat u emëruan me emrin e tij, ai madje mori qytetin e tij - Puerto Stroessner. Paraguai, midis Argjentinës, Bolivisë dhe Brazilit, ka qenë gjithmonë një rrugë e dëshirueshme për kontrabandën dhe krimin. Bizneset e dyshimta dhe shumat marramendëse të financave nuk patën asnjë ndikim në jetën e qytetarëve të zakonshëm, veçanërisht në pjesën më të madhe që jetonin në zonat rurale të Paraguajit. Të njëjtat arsye e sollën diktatorin në konflikt për herë të parë me Vatikanin, kisha e të cilit iu bashkua fushatave për drejtësi sociale

dhe reformë tokësore. 1980, SHBA rrit përpjekjet e saj diplomatike përmes ambasadorit të saj, i cili është kërcënuar vazhdimisht me dëbim nga Asuncion. Nëse shikojmë prapa – në fillim të viteve 1950, përpjekjet për të vendosur ekonominë shtetërore në një bazë të shëndoshë dhe përpjekjet e tij fillestare pas ardhjes në pushtet rezultuan të pasuksesshme, pas së cilës përgjigja e Stroessner ishte të zgjidhte duart e regjimit ushtarak dhe të shërbimeve sekrete, duke nisur terror mbi të gjithë ata që dyshohen për komplot kundër regjimit. Politika e jashtme e Stroessner shënoi një antikomunist të ashpër, diplomaci të kujdesshme për të ruajtur pavarësinë nga Brazili dhe Argjentina dhe mbështetje të palëkundur për Shtetet e Bashkuara. Në vitin 1968 pas rizgjedhjes së tretë, ai bëri një vizitë zyrtare në Uashington, duke u bërë presidenti i dytë i Paraguajit që u ftua zyrtarisht. Presidenti i atëhershëm Jimmy Carter në Shtëpinë e Bardhë solli ndryshime në atmosferën politike dhe marrëdhëniet me Shtetet e Bashkuara filluan të përkeqësohen si pasojë e shkeljes flagrante të të drejtave të njeriut dhe mungesës së reformave politike. Në vitin 1987 ambasadori amerikan u rrëmbye teksta merrte pjesë në një pritje për nder të tij të sponsorizuar nga “Gratë për Demokraci”.

Organizatrat humanitare si Oxfam dhe Amnesty International e kanë dënuar Paraguajin si një nga nivelet më të larta të përqendrimit të tokës në Amerikën Latine. 1.6% e popullsisë zotëron 80% të vendit. Ish regjimi është drejtpërdrejt përgjegjës për këtë: midis viteve 1954 dhe 1989, rreth 8 milionë hektarë u shpërndanë midis miqve të qeverisë, që është një e treta e tokës së punueshme. Për ekonomistin paraguaiian Ruben Ramírez Lezcano, përveç përqendrimit të tokës, një tjetër problem serioz është korrupsioni. Fakti që Paraguaj nuk i dënoi kurrë njerëzit më përgjegjës për torturat dhe vdekjen gjatë streñizmit (vetëm disa policë dhe civilë u dënuan) dhe filloi të kërkonte dhe identifikonte të zhdukurit. Kryetari i Komisionit për të Vërtetën dhe Drejtësinë, Mario Melanio Medina, deklaroi se ka “mungesë interesi nga qeveritë e ardhura pas diktaturës” për “kërkimin e së vërtetës”. Dekadat që çuan në diktaturën e Alfredo Stroessner ishin “të ngjyrosura” me paqëndrueshmëri politike, luftë civile dhe luftë me Bolivinë. Në mbretërimin 34-vjeçar të Stroessner, liria politike u kufizua, mospajtimi ndaj politikave të qeverisë u shtyp, popujt indigjenë u asimiluan dhe gjuhët indigjene u

ndaluan. Vendi u izolua gjithnjë e më shumë nga komuniteti ndërkombëtar. Në shkurt 1989, gjenerali André Rodríguez përbys Stroessner dhe më vonë fitoi zgjedhjet presidenciale në Paraguaj. U ndërmorën hapa drejt stabilitetit, duke përfshirë miratimin e një kushtetute të re. Paraguaj gjoja kthehet në sundimin civil në 1993. por fitimprurësia politike mbulon nevojën për t'u marrë me një të kaluar kriminale.

Interesi për krijimin e një “Komisioni të së Vërtetës” rritet kur Dr. Martin Almada, një avokat paraguaiian dhe aktivist i të drejtave të njeriut, zbulon aksidentalisht tonelata dokumente të inteligjencës që zbulojnë rolin e forcave të sigurisë paraguaiiane në operacionin “Condor”, një rrjet i fshehtë ushtarak transnacional që mundësoi Kilin, Argjentinën,

Uruguain, Bolivinë, Paraguajin, Brazilin dhe më vonë Perunë dhe Ekuadorin për të gjurmuar, torturuar, “zhdukur” ose vrarë kundërshtarët politikë përtej kufijve. Të dhënat e zbuluara në Paraguaj dokumentuan krijimin e fshehtë të rrjetit në 1975. ekzistenca e një qendre të përbashkët informacioni në selinë e policisë sekrete kiliane në Santiago, si dhe përfshirja e gjeneralit Stroeschner në operacionin “Condor”. Dosjet e gjetura në Paraguaj u bënë të njohura si “arkivi i terrorit. Komisioni i së Vërtetës dhe Drejtësisë i Paraguajit u krijua me një akt parlamenti në tetor të vitit 2003. Sipas mandatit fillestar, qëllimi ishte të jepeshin të dhëna historike mbi dhunën gjatë regjimit të diktatorit paraguaiian, duke kontribuar në ndjekjen penale të krimeve të të

drejtave të njeriut që ndodhën midis viteve 1954 dhe 1989. Komisioni përbëhej nga nëntë komisionerë: tetë burra dhe një grua, të kryesuar nga peshkopi imzot Mario Melanio Medina. Raporti përfundimtar i Komisionit është publikuar në gusht të vitit 2008, pra në përputhje me të dhënat:

- Komisioni i mbështet gjetjet e tij në 2,059 dëshmi, 14,000 dokumente dhe tetë seanca publike; duke raportuar 19,862 ndalime arbitrare, 18,772 raste torture, të paktën 59 viktima të ekzekutimeve të shkurtra, 336 zhdukje të detyruara dhe gjithsej më shumë se 128,000 viktima të regjimit ushtarak.
- Komisioni ia atribuoi shkeljet sistematike të të drejtave të njeriut nga autoritetet e atëhershme shtetërore, nën mbulesën e luftës kundër subversionit të brendshëm, komunizmit dhe terrorizmit.
- Represioni nuk ishte i kufizuar në një grup të caktuar, por synonte anëtarë

me prejardhje të ndryshme politike, sociale dhe kulturore.

- Gjatë regjimit dhe për 15 vitet e ardhshme, gjatë tranzicionit, u tjetërsuan 7,851,295 hektarë tokë (19,400,972 hektarë), kryesisht familjarëve, aleatëve politikë dhe ushtarakë të Stroessner.
- Në prill 2006 Komisioni raportoi se Alfredo ishte drejtpërdrejt përgjegjës për gjashtëdhjetë raste të shkeljeve të të drejtave të njeriut gjatë regjimit të tij. Shoqëria civile e kritikoi këtë numër si shumë të ulët. Në të njëjtën kohë, në atë kohë në Brazil, Stroessner fitoi të drejtën për t'u mbrojtur kundër akuzave të mësipërme.
- Dy muaj pas publikimit të raportit përfundimtar, një ushtar dëshmoi para kryetarit të Komisionit. Kjo dëshmi zbuloi ekzistencën e një dhome të fshehtë torture në bodrumin e ish Ministrisë së Brendshme. Të burgosurit politikë nga Paraguai, Kili, Argjentina dhe Uruguai ka të ngjarë të mbaheshin atje si pjesë e operacionit.

Komisioni rekomandoi më tej vazhdimin e kërkimit për personat e zhdukur, ngritjen e një qendre informacioni publik, një bazë të dhënash për gjenetikën, si dhe përfshirjen e gjetjeve të raportit në kurrikulën e shkollave publike. Ai gjithashtu rekomandoi shumë raste për ndjekje penale, duke përfshirë disa raste të dhunës ndaj grave. Në vitin 2005 Komiteti i OKB-së për të Drejtat e Njeriut ka njoftuar se janë bërë ndryshime pozitive në legjislacionin kundër diskriminimit seksual, disa prej të cilave janë rekomanduar nga Komisioni i së Vërtetës dhe Drejtësisë. Arkivi i Terrorit, i zbuluar në 1992. u ruajt, ndërsa Qendra për Arkivimin

dhe Dokumentimin e Mbrojtjes së të Drejtave të Njeriut u krijua për të mbrojtur inventarin atje, pra të dhënat e brendshme të prodhuara nga forcat e sigurisë paragujane gjatë regjimit. Ky ishte arkivi i parë i këtij lloji për të dokumentuar punën e Operacionit Condor të zbuluar në Amerikën Latine (një arkiv i ngjashëm u zbulua më pas në Guatemalë). Qeveria nisi një program reparacionesh, të menaxhuar nga Komisioni Kombëtar i të Drejtave të Njeriut. Përpjekjet për të ndjekur penalisht Stroessner nga Komisioni ishin të pasuksesshme: Alfredo vdiq në mërgim në gusht 2006. Në fillim të vitit 2017 eshtrat e katër personave që vdiqën gjatë diktaturës ushtarake të Paraguait nga 1954 deri në 1989. iu dhanë familjeve të tyre në një ceremoni emocionale, e para e këtij lloji. Eshtrat e katër viktimave janë të vetmet të identifikuar deri më tani për rreth 400 personat që u ekzekutuan dhe 19,000 u torturuan nën sundimin e Stroessner, sipas Komisionit të së Vërtetës dhe Drejtësisë të Paraguajit. Eshtrat e identifikuar i përkasin dy paragujanëve: Miguel Angel Soler, ish Sekretar i Përgjithshëm i Partisë Komuniste dhe Castulo Vera Baez, një fermer. Të dy u zhdukën në vitin 1977. Dy viktimat e tjera ishin Raffaella Filipazzi, një shtetas italian dhe José Agustin Potenza nga Argjentina. Të dy u zhdukën në Montevideo, Uruguaj, në vitin 1977, por u vranë në Paraguaj. "Jam shumë e lumtur pas shumë vitesh dhimbjeje dhe kërkimi... ne duhet të bëjmë një përpjekje për të sjellë para drejtësisë përgjegjësit nga të gjitha vendet," tha Silvia Potenza, vajza e Jose Agustin, e cila kishte udhëtuar nga Argjentina për ceremoninë.

Mr. Tamara Llazarevska-Siljanoska

Lufta sovjetiko-afgane 1979-1989: shkaqet dhe pasojat (pjesa e 2)

Lufta Sovjeto-Afgane është e ndarë në 4 faza. Faza e parë u krye në periudhën nga dhjetori i vitit 1979 deri në shkurt të 1980 - një periudhë kur forcat sovjetike u vendosën në Afganistan. Në këtë fazë, rregullat e angazhimit për ushtarët e Ushtrisë Sovjetike ishin se ata mund të hapnin zjarr nëse sulmoheshin ose në operacione për të liruar ushtarët sovjetikë të zënë rob në fushbetejë. Në janar 1980, një incident në të cilin u vranë tre këshilltarë sovjetikë, detyroi Ushtrinë e Kuqe të ndërmerrete operacione të mëdha ushtarake dhe vrau qindra afganë. Kjo fatkeqësi shkaktoi demonstrata të mëdha më 21 shkurt në Kabul, kur 300,000 njerëz dolën në rrugë, duke bërë të parullat anti-sovjetike

Lufta sovjetiko-afgane, e cila zgjati nga viti 1979 deri në vitin 1989, ishte ndërhyrja e fundit ushtarake në periudhën e Luftës së Ftohtë. Bashkimi Sovjetik ndërhyri në Afganistan për të ndihmuar qeverinë e re komuniste të zbatonte ndryshime radikale që shumica e popullsisë refuzoi t'i pranonte

dhe anti-qeveritare. Demonstruesit bombarduan Ambasadën Sovjetike në Kabul, duke vrarë disa qytetarë sovjetikë. Në mars të vitit 1980, ushtarët sovjetikë kryen operacionin e parë të madh në provincën Kunar, ku humbën 245 ushtarë. Sulmet ndaj trupave sovjetike në rrugën kryesore të furnizimit u rritën dhe Ushtria e Kuqe organizoi një sistem mbështetës me pika kontrolli përgjatë

rrugës kryesore të furnizimit dhe rrugëve kryesore. Pikat e kontrollit ishin shumë të vogla, afërsisht një duzinë ushtarësh në çdo pikë kontrolli. Jeta ishte e vështirë, veçanërisht pasi disa nga ushtarët qëndruan në të njëjtin vend edhe pas tetëmbëdhjetë muajsh. Kryengritësit sulmonin rregullisht pikat e kontrollit dhe gjatë një periudhe prej tetë muajsh, Ushtria e Kuqe humbi 3 komandantë të

pikave të kontrollit, ndërsa 72 ushtarë u vranë dhe 283 u plagosën. Furnizimi i disa prej pikave të kontrollit ishte i vështirë, pasi ato ishin vendosur në terren të lartë dhe vetëm një helikopter mund të dërgonte furnizime.

Faza e dytë e luftës në Afganistanin Sovjetik ishte midis marsit 1980 dhe prillit 1985. Gjatë kësaj periudhe të luftës, të dyja palët, Ushtria e Kuqe dhe Muxhahidët përmirësuan taktikat e tyre ushtarake. Muxhahidët morën mësimin se nuk ishin të përgatitur për konfrontime të drejtpërdrejta me Ushtrinë e Kuqe dhe ata adoptuan taktika guerile: prita dhe vendosja e minave. Në një nga operacionet kryesore, Batalioni i Zbulimit të Ushtrisë së Kuqe humbi 45 ushtarë. Kjo periudhë e luftës ishte periudha më e përgjakshme për Ushtrinë e Kuqe pasi kishte 9175 ushtarë të vranë ose afërsisht 148 në muaj.

Në fazën e tretë, e cila ishte midis majit të vitit 1985 dhe fundit të 1986, presidenti i Bashkimit Sovjetik, Mikhail Gorbaçov, u përpoq të sillte trupat në shtëpi dhe të zvogëlonte viktimat sovjetike në këtë luftë shumë jopopullore. Njësitë ajrore, artileria dhe motorizuara sovjetike mbështetën forcat afgane dhe kjo mbështetje rriti moralin e aleatëve të tyre. Detyra kryesore për forcat speciale, si SpetsNaz dhe njësitë e rindërtimit, ishte ndërprerja e furnizimit me pajisje, municione dhe armë për muxhahidët që vinin nga jashtë. Në këtë fazë, Ushtria e Kuqe pati 2745 viktima, rreth 137 në muaj. Në verën e vitit 1986, gjashtë regjimente të Ushtrisë së Kuqe u kthyen në shtëpi në Bashkimin Sovjetik dhe ky ishte hapi i parë në tërheqjen e forcave sovjetike nga Afganistani.

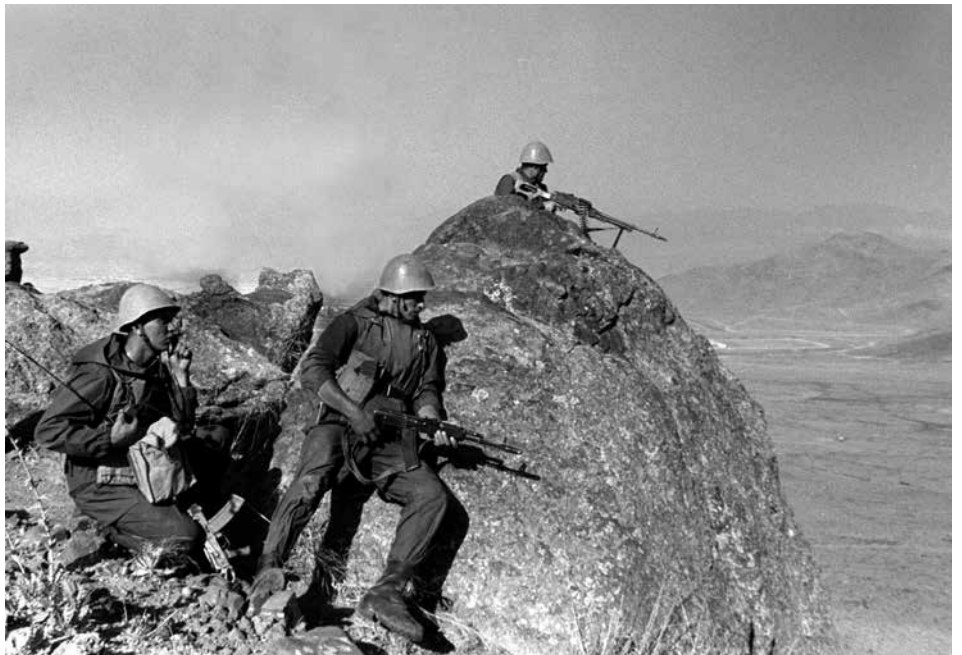
Faza e katërt dhe e fundit e luftës në Afganistanin Sovjetik filloi në nëntor të 1986, kur presidenti i ri i Afganistanit, Mohammad Najibullah, zëvendësoi Babrak Karmalin. Presidenti i ri afgan, Mohammad Najibullah, me mbështetjen aktive sovjetike, filloi një politikë të pajtimit kombëtar. Ushtria e Kuqe vazhdoi të mbështeste ushtrinë në Afganistan duke përdorur bombardues që fluturonin në misione të fshehta. Në një incident afër fundit të luftës, një bombë e hedhur nga një bombardues sovjetik vrau disa civilë afganë, por askush nuk u akuzua. Në shkurt 1989, Ushtria e 40-të, e cila ishte forca kryesore sovjetike në Afganistan, e fokusoi aktivitetin e saj në përgatitjen dhe ekzekutimin e tërheqjes nga ato zona. Ushtria e Kuqe Sovjetike u tërhoq nga Afganistani në dy periudha. Tërheqja e parë ishte midis majit dhe gushtit 1988, dhe e dyta ishte midis nëntorit 1988 dhe shkurtit 1989. Gjatë kësaj faze të

katërt të luftës, Ushtria e Kuqe pati 2262 viktima ose 87 në muaj.

Muxhahidët

Muxhahidët ishin luftëtarë me motive të mëdha, ishin trima dhe të aftë në luftën guerile, dhe shumë prej tyre ishin ish-oficerë të ushtrisë që kishin dezertuar në anën rebele. Për shumicën e ish-oficerëve të ushtrisë, tani arsyeja kryesore për të kaluar anën e muxhahidëve ishte pasioni fetar ose paratë. Ishte shumë e vështirë për ushtarët sovjetikë që luftonin në zonat urbane, sepse duhej të njihnin dhe të dallonin mikun nga armiku. Për shkak të kësaj, ndodhte shumë shpesh që ushtarët sovjetikë të qëllonin së pari, dhe më pas u shqyrtua çështja e dëmit

kolateral. Gjatë atyre periudhave të luftës në Afganistanin Sovjetik kishte 7 parti muxhahidinësh, të vendosur në Pakistan dhe përfaqësues në Afganistan, të cilët organizuan një zinxhir për të mbledhur para dhe furnizime ushtarake për rebelët. Në mes të luftës në maj 1985, 7 parti muxhahidinësh organizuan Aleancën e Shtatë. Në organizatën e re, Aleanca e Shtatë, partitë ishin ende rivale dhe jo partnerë, dhe komandantët e muxhahedinëve shpesh raportonin te udhëheqësit e tyre të partisë. Ata rekrutuan dhe organizuan trajnime për luftën guerile në kampet e refugjatëve ose në Afganistan. Besnikëria e atyre njerëzve nuk ishte e sigurt, sepse ata ndryshuan lehtësisht anë për përfitime personale.

Në fillim, Muxhahidët patën sukses të madh në kryerjen e 38 sulmeve guerile në të cilat vranë 63 njerëz në prill 1980, dhe në maj 1980 ata vranë 201 njerëz në 112 sulme guerile. Udhëzimet e Partisë Islamike të Afganistanit për muxhahedinët ishin që të shmangnin konfrontimin e drejtpërdrejtë me trupat sovjetike dhe të maskoheshin mes civilëve. Muxhahidët sulmuan shpesh Kabulën me raketa dhe suksesi i tyre më i madh ndodhi në gusht të vitit 1986, kur një raketë goditi stacionin kryesor të municioneve të Bashkimit Sovjetik, duke shkatërruar 40,000 tonë municione me vlerë rreth 250 milionë dollarë. Muxhahidinët e trajnuar mirë duke përdorur mitralozë të rëndë të prodhuar në Bashkimin Sovjetik ishin në gjendje

të rrezonin aeroplanët që Ushtria e Kuqe dhe Ushtria Afgane përdorën në operacionet kundër tyre. Dy-tre vjet pas fillimit të luftës, muxhahidët, me ndihmën e CIA-s, siguruan armë të lehta kundërajrore. Duke përdorur këto armë, ata shkaktuan dëme të mëdha në Ushtrinë e Kuqe dhe aleatët e tyre afganë, duke shkatërruar shumë avionë në tokë. Muxhahidët gjithashtu donin të merrnin "Stinger" (armë kundërajrore) amerikane e cila ishte shumë e sofistikuar dhe mund të godiste lehtësisht aeroplanë dhe helikopterë. SHBA-ja refuzoi t'ua siguronte këtë sistem muxhahidëve deri në shkurt 1986. Pasi amerikanët vendosën t'u jepnin "Stingers" muxhahidëve, ata i furnizuan me 240 sisteme dhe 1000 raketa.

Muxhahidët përdorën Stinger për herë të parë më 26 shtator 1986, kur rrëzuan 3 helikopterë sovjetikë "Mi-24" në Jalalabad. Këto humbje patën një ndikim të madh në moralin e ushtarëve sovjetikë dhe në taktikat e tyre të mëtejshme në këtë luftë. Para kësaj ngjarjeje forcat sovjetike dhe afgane përdornin avionë dhe helikopterë në të gjithë territorin e Afganistanit, në çdo kohë të ditës, por tani që muxhahidët kishin Stingers, ata duhej të ndryshonin taktikën e tyre. Tani ata po fluturonin natën dhe kur i afroreshin aeroportit në një lartësi të sigurt, ata do të uleshin në një spirale të shpejtë. Sovjetikët i pajisën helikopterët e tyre me rreze infra të kuqe për të ngatërruar sistemin e drejtimit të raketave "Stinger". Lufta në Afganistanin Sovjetik dhe rezultati i kësaj lufte tregojnë se Ushtria e Kuqe nuk ishte e përgatitur për një luftë të tillë. Struktura e Ushtrisë së Kuqe, pajisjet dhe stërvitja e tyre ishin të përshtatshme për një luftë kundër një armiku modern, jo për luftën guerile me të cilën u përballën në Afganistan. Për shkak të kësaj, Ushtria e 40-të, forca kryesore sovjetike në këtë luftë, duhej të ndryshonte strukturën e saj të forcës, taktikat, stërvitjen dhe pajisjet. Lëvizjet e njëjësive të motorizuara dhe të blinduara ishin shumë të vështira në zonat malore. Uniforma sovjetike ishte e pakëndshme dhe e papërshtatshme, me modelin e gabuar të kamuflazhit për të luftuar në male të larta. Thasat e gjumit ishin shumë të varfër dhe në shumicën e rasteve të padobishme, sepse nuk ishin të papërshkueshëm nga uji. Disa nga pajisjet u projektuan gjatë luftës dhe u testuan drejtpërdrejt në fushën e betejës. Peshja e pajisjeve personale dhe mbrojtëse ishte 35 kilogramë, gjë që i kufizoi ushtarët të ishin më pak të manovrueshëm. Ishte e qartë se presidenti sovjetik Brezhnev kishte një marrëdhënie të mirë me udhëheqësin e parë komunist të Afganistanit, Presidentin Mohammad Taraki, dhe kjo ishte një nga arsyet e pushtimit sovjetik. Ushtria e Kuqe e gjeti veten duke luftuar kundër njerëzve që refuzuan të toleronin pushtuesit dhe pasojat e kësaj lufte brutale ishin fatale për të dyja palët. Autoritetet sovjetike raportuan 15,000 të vdekur, por numri i vërtetë mund të jetë 75,000. Numri i afganëve të plagosur ishte rreth 750,000

Kjo luftë sovjetike në Afganistan konfirmon tezën se fuqia nuk mjafton për të pushtuar me sukses një vend dhe një komb, duke përdorur forcën për të arritur qëllimin e saj.

Tre armët që ndryshuan rrjedhën e luftës në Ukrainë

Pas njoftimit të presidentit Vladimir Putin për nisjen e të ashtuquajturit “operacion special ushtarak” dhe pas pamjeve të para të sulmeve në Ukrainë, e gjithë bota priste që i gjithë operacioni ushtarak të përfundonte brenda pak ditësh dhe që Ukraina të kapitullonte. Megjithatë, kjo nuk ndodhi, përkundrazi, forcat ukrainase treguan qëndrueshmëri dhe qëndrueshmëri të madhe në mbrojtje dhe arritën të zbrapsnin sulmet fillestare të ushtrisë ruse. Vendet perëndimore filluan menjëherë dërgimin e sasive të mëdha të armëve dhe municioneve për mbrojtjen e Ukrainës. Që në janar, rreth një muaj para fillimit të pushtimit, planifikuesit ushtarakë amerikanë vlerësuan se Ukraina kishte nevojë për armë që mund të shpërndareshin shpejt, që nuk do të kërkonin mirëmbajtje të shtrenjtë dhe komplekse dhe që mund të mposhten në një kohë relativisht të shkurtër nga ukrainasit. Ajo armë ishte

Shumë sisteme të ndryshme të armëve sulmuese dhe mbrojtëse iu dhuruan Ukrainës, por tre armë që u dërguan në Ukrainë u dalluan veçanërisht dhe ndryshuan rrjedhën e luftës. Këto tre armë janë arma e avancuar antitank e njohur si «FGM-148 Javelin», sistemi i raketave artilerie me lëvizshmëri të lartë: HIMARS (Sistemi i raketave të artilerisë me lëvizshmëri të lartë) dhe sigurisht: dronët

sistemi i raketave kundër tankeve të dorës: “FGM-148 Javelin”. Mitet për fuqinë e tankeve ruse u shpërndanë shpejt pasi Javelin filloi t'i sulmonte ato. “Javelin” është krijuar për të qenë “fire and forget” ose përkthyer: “hap zjarr dhe harro”, që do të thotë se operatori i armës duhet vetëm të mbyllë pamjen në objektin dhe të tërheqë këmbëzën pa pasur nevojë të drejtojë predhën, dhe më pas mund të kërkojë menjëherë mbulim. Paraardhësit e Javelin nuk e kishin këtë mundësi. Një tjetër element shumë i rëndësishëm i “Javelin” është opsioni i goditjes së tankut nga lart

(top attack mode), pra në pjesën ku mbrojtja është më e dobët. “Javelin” gjithashtu ka një zgjidhje për tanket që kanë forca të blinduara shpërthyes reaktive, pra pllaka që shpërthejnë në drejtim të kundërt të predhës për të zvogëluar efektin e saj. Prandaj, koka e shtizës ka dy ngarkesa shpërthyes, e para prej të cilave aktivizon armaturën reaktive të tankut, duke thyer shtresën e parë të mbrojtjes dhe ngarkesa e dytë (kryesore) shpërthyes që pamundëson vetë tankun. Këto armë lejuan ushtarët ukrainas të përdornin taktika guerile dhe të ndalonin me sukses automjetet

e blinduara ruse, kryesisht: tanket. Arma tjetër që ndryshoi rrjedhën e luftës është sistemi i raketave të artillerisë me lëvizshmëri të lartë ose "M142 HIMARS" (Sistemi i raketave të artillerisë me lëvizshmëri të lartë). HIMARS është një sistem rakete me shumë peshë të lehtë i projektuar në vitet e '90-ta. Nga HIMARS mund të lansohen 6 GMLRS (Guided Multiple Launch Rocket System) raketa që kanë rreze të gjatë dhe drejtohen duke përdorur GPS, duke i bërë ato shumë të sakta, ose dy mund të lëshohen GLSDB (Ground Launched Small Diameter Bomb) bomba që janë të pajisura me helikë raketash dhe që kanë dyfishin e rrezes së raketave GMLRS dhe janë më shkatërruese. HIMARS gjithashtu mund të lëshojë një raketë balistike ATACMS - një raketë balistike me rreze të shkurtër (300 km). Për shkak të distancës së gjatë, pra mundësisë së një sulmi ATACMS në territorin rus nga ushtarët ukrainas, SHBA-ja furnizon forcat ukrainase vetëm me dy llojet e mëparshme të municioneve. Fuqia e HIMARS është se ai mund të përdorë informacione satelitore për pozicionet e armikut, të lëshojë disa raketa dhe të ndryshojë vendndodhjen e tij në një kohë shumë të shkurtër, me një shpejtësi që arrin maksimumi 85 km/h dhe mund të lëvizë në të gjitha llojet e terrenit të ashpër. Më 23 qershor 2022, HIMARS-i i parë mbërriti në Ukrainë dhe u vu në përdorim brenda dy ditësh. Falë HIMARS-it, ushtarët ukrainas arritën të shkatërrojnë qindra baza ruse, magazina me municion dhe pajisje të tjera, qendra komandimi, ura etj. Në natën e Vitit të Ri, një goditje precize HIMARS goditi kazermat ruse, duke vrarë 63 ushtarë. Sipas shefit të Shtabit të Përgjithshëm të SHBA, gjeneral Mark Milley, kjo armë ka një efekt shkatërrues në forcat ruse, ndërsa ministri rus i mbrojtjes - Sergei Shoigu, deklaroi se HIMARS është një nga objektivat prioritare të sulmeve ruse. SHBA-ja pretendon se asnjë HIMARS nuk është shkatërruar ende në Ukrainë dhe në 4 tetor u dhanë edhe HIMARS të tjerë për ushtrinë ukrainase, duke e çuar numrin e përgjithshëm të HIMARËVE në Ukrainë në 20. Ndër mjetet më të përdorura në këtë luftë janë dronët. Nga dronët më të zakonshëm komercialë te dronët me madhësinë e një aeroplani të vogël, dronët janë një "mjet" kyç në arritjen e qëllimeve të të dy palëve ndërluftuese. Ushtarët ukrainas janë të aftë në përdorimin e dronëve komercialë, të cilët mund të blihen pothuajse në çdo treg të teknologjisë, dhe përdoren për zbulim, ose ata janë

të bashkangjitur në një granatë dore ose një eksploziv të vogël të ngjashëm që hidhet në një objektivi. Droni turk "TB2" është një tjetër armë kyçe në pronësi të ukrainasve, domethënë ky dron është një tjetër shkatërrues i tankeve ruse, automjeteve të blinduara, obuseve dhe sistemeve kundërajrore ruse. Municionet endacake, ose më mirë të njohur si dronët "kamikaze", janë ndër armët më shkatërruese për të dyja palët ndërluftuese. Në muajt e parë të pushtimit, ushtria ukrainase u furnizua me njëqind dronë "kamikaze" "Switchblade 300". Këta dronë janë të vegjël dhe mund të barten në një çantë shpine të zakonshme dhe për t'i nisur ato duhet vetëm një ushtar i cili mund të nisë dhe godasë objektivin brenda një rrezeje prej 10 kilometrash në rreth dy minuta. Pasi dronët "Switchblade 300" ngrihen, ata qëndrojnë në ajër për 20 minuta dhe kërkojnë objektivin bazuar në informacionin e marrë nga

dronët e zbulimit ose zbulimit si për shembull "Puma 3 AE". Nëse nuk e gjejnë objektivin, atëherë vetë dronët bien dhe vetëshkatërrohen. Ky dron është përdorur nga forcat ukrainase për të shkatërruar "shënjestrat e buta", dmth. ushtarë, kamionë, vendpushime mitralozësh dhe çdo gjë pa ose më pak forca të blinduara. Pentagoni njoftoi dërgimin e 10 dronëve "switchblade" 600 që kanë një rreze veprimi më shumë se 90 kilometra dhe janë më vdekjeprurëse kundër tankeve dhe automjeteve të tjera të blinduara. Këto tre armë të dhuruara nga mbështetësit perëndimorë padyshim që ndryshuan rrjedhën e luftës. Mbetet për t'u parë se çfarë ndikimi do të ketë pjesa tjetër e armëve si që janë: „Storm Shadow“, „MIM-104 Patriot“ dhe gjithashtu tanket me prejardhje perëndimore, që u dhanë gjatë periudhës më të vonshme të luftës.

Aleksandar Mirçeski

Bashkëpunim në testimin e inteligjencës artificiale

Aleanca Aucus është një pakt trepalësh sigurie midis Australisë, Britanisë së Madhe dhe Shteteve të Bashkuara, i cili gjithashtu përfshin bashkëpunim në fushën e mekanizmave të avancuar kibernetikë, inteligjencës artificiale dhe teknologjive kuantike. Në kuadër të këtij pakti u krye testimi i inteligjencës artificiale autonome të përdorur në mjedise ushtarake, me synimin për përdorimin e teknologjisë me “përgjegjësi” në terren. Zëvendës shefi i Shtabit të Mbrojtjes së Mbretërisë së Bashkuar, gjenerallejtënant Rob Magwan, tha në lidhje me këtë se testi tregon aftësitë e avancuara të Aucus dhe se koalicioni po punon për të identifikuar, gjurmuar dhe luftuar kundërshtarët e mundshëm nga një distancë më e madhe dhe me shpejtësi më të madhe. Personeli i shërbimit, shkencëtarët dhe inxhinierët nga të tre vendet së bashku zhvillojnë dhe ndajnë informacione kritike për të përmirësuar vendimmarrjen

e komandantëve. Përshpejtimi i përparimeve teknologjike do të sigurojë avantazhet operationale të nevojshme për të mposhtur kërcënimet aktuale dhe të ardhshme në të gjithë hapësirën e betejës. «Ne jemi të përkushtuar të punojmë me partnerë për të siguruar që ta arrijmë këtë, duke promovuar zhvillimin dhe vendosjen e përgjegjshme të inteligjencës artificiale,» tha gjenerali Maguan. Partneriteti Aucus u njoftua për herë të parë në 2021 pasi Australia u përpoq t'i përgjigjej veprimeve të Kinës në Paqësor. Këshilltari i lartë amerikan i Sekretarit të Mbrojtjes të Aucus, Abe Danska, për sa i përket bashkëpunimit të përbashkët, tha: «Ne e njohim rëndësinë e jashtëzakonshme të këtij bashkëpunimi në forcimin e sigurisë sonë kombëtare kolektive të kombeve tona.» Zhvillimi dhe vendosja e teknologjive të avancuara të AI ka potencialin për të transformuar mënyrën se si i qasemi sfidave të mbrojtjes dhe sigurisë. Ky demonstrim i aftësive është me të vërtetë një përpjekje bashkëpunuese dhe në këtë mënyrë përfaqëson një hap kritik në nismën tonë kolektive për të qëndruar përpara kërcënimeve në zhvillim. Duke bashkuar ekspertizën dhe burimet tona përmes partneriteteve tona Aucus, ne mund të sigurojmë që ushtritë tona të jenë të pajisura me mjetet më të fundit dhe më efektive për të mbrojtur kombet tona dhe për të mbështetur parimet e lirisë dhe demokracisë në mbarë botën.»

Mr. Zorica Stojkova

Poligoni ushtarak - Resursi për realizimin stërvitjeve ushtarake

Poligoni ushtarak „Krivollak“ posedon një numër të madh të kapaciteteve akomoduesenë shtatë lokacione, si kampe dhe llogore. Me investimet të cilat tashmë janë bërë, si dhe me planifikimin e modernizimit për në të ardhmen, me kapacitetet vetanake dhe me ndihmën nga ana e Armatës Amerikane, poligoni “Krivollak” do të shëndrrohet në njërin nga poligonët më të mirë për stërvitje të NATO-s në kontinentin e Europës dhe gjëja më e mirë që mund të ofrojmë ne si vend anëtar. Me anë të investimeve në infrastrukturën rrugore, kapaciteteve akomoduese dhe rinovimin e poligonëve për stërvitje, poligoni “Krivollak” merr një pamje të re dhe të modernizuar. Gjatë disa viteve në të kaluarën, u ndërtuan poligonë me caqe lëvizëse dhe caqe të palëvizëshme për automjetete blinduese, me shtigje për fluturim dhe aterim për fluturaket pa pilot, me depo për deponimin dhe ruajtjen e pajisjeve, etj. Me këtë infrastrukturë u rrit ndërvëprimi në kuadër të poligonit, si dhe kapacitetet për realizimin e stërvitjeve më të mëdha kombëtare dhe shumëkombëshe. Në poligonin ushtarak „Krivollak“ janë realizuar një numër i madh i stërvitjeve shumëkombëshe të terrenit si që janë: “Përgjigje e Shpejtë 23”, „Sëift Response 22“, „SHKËLQIMI 22“, „Goditja Vendimtare 21“ si dhe shumë stërvitje tjera të rëndësishme të cilat kanë kontribuar që vendi ynë t’a paraqesë poligonin “Krivollak” si një kapacitet unikal. Stërvitjet e tilla janë shumë të rëndësishme për Armatën tonë, sa i përket shpërndarjes së njohurive, aftësive dhe shkathtësive, përmirësimit të ndërvëprimit me forcat e armatosura si dhe sinkronizimit të ndërsjellë operativ ndërmjet armatave të NATO-s dhe të vendeve partnere.

Ushtarak „Krivollak“ Një qendër e trajnimeve dhe e kombëtare dhe mëkombëshe

Poligoni ushtarak „Krivollak“ është njëri ndër poligonët më të mëdhenj në Ballkan, me kapacitete dhe me mundësi për trajnim bashkëkohorë, si dhe për realizimin e stërvitjeve kombëtare dhe shumëkombëshe.

Poligoni „Krivollak“ është një resurs i jashtëzakonshëm për Armatën tonë, por edhe për NATO Aleancën

Me anë të gjithë kësaj, mundësohet zhvillimi i ndërveprimit me forcat e armatosura të vendeve aleate dhe bashkrendimit të procedurave dhe teknikave të aleatëve. Një pjesë e stërvitjeve zhvillohen dhe organizohen sipas skenarit fiktiv me ngjarje dhe me incidente të sajura të cilat mundësojnë vlerësimin e njësisë në përputhje me standardet e NATO-s, sipas fushave të parashikuara. Vlerësimin e realizon ekip kombëtar i vlerësimit i cili është i certifikuar nga ana e shkollës së NATO-s për realizimin e vlerësimit të gjendjes së gatishmërisë të forcave tokësore sipas standardeve dhe procedurave

të Aleancës. Vlerësimi realizohet përmes shtatë fushave të ndryshme të shkathtësisë, përgatitjes, projektimit/angazhimit, ruajtjes, konsultimit, komandimit dhe kontrollit, mbrojtjes dhe informimit. Disa skenare kanë të bëjnë me demonstrimin e gatishmërisë me anë të përdorimit të mbrojtjes kredibile kolektive me përfshirjen e stërvitjeve të mbështetura nga kompjuterët, stërvitjeve të terrenit dhe nga qitje të ndryshme. Në secilën prej stërvitjeve secili pjesëtarë dhe secila njësi e forcave të armatosura ka mundësi të shpërndajë njohuri dhe shkathtësi në drejtim të rritjes së mirëbesimit dhe mirëkuptimit

të ndërsjellë. Qëllimi i secilës stërvitje është të sigurojë sinkronizim të forcave dhe kapaciteteve disponuese, vërtetimin e taktikave, teknikave dhe procedurave për operacione të koordinuara konvencionale, operacione të kombinuara dhe të përbashkuara në mjedis urban, në kushte të ndryshme klimatike. Njëkohësisht, arrihet edhe një nivel dukshëm më i madh i ndërveprimit dhe integritimit ndërmjet forcave konvencionale dhe forcave për operacione speciale të vendeve partnere, duke e vërtetuar nivelin e gjendjes së gatishmërisë, dhe duke e vënë në test shkathtësinë e mbështetjes logjistike për një mbajtje intensive të operacioneve të intensitetit të lartë.

Fakti që Republika e Maqedonisë së Veriut është nikoqire e shumë stërvitjeve, dëshmon që vendi ynë dhe Armata e saj kanë kapacitet serioz të kontribuojnë në kuadër të mbrojtjes kolektive, sigurisë dhe mjedisit euroatlantik.

Cvetanka Vellkovska

Stërvitja „Përgjigja e Shpejtë 23“ në tërësi e arriti qëllimin e saj

Stërvitja „Përgjigje e Shpejtë 23“ („Immediate Response 23“) në Republikën e Maqedonisë së Veriut filloi më 22 maj me pjesëmarrjen e ushtrive nga 4 vende të NATO-s (Maqedonia e Veriut, Shtetet e Bashkuara të Amerikës, Shqipëria, Mali i Zi) dhe një vend partner (Kosova), me gjithsej 1850 pjesëmarrës. Stërvitja kryente operacione të kombinuara tokësore dhe të simuluar me kompjuter, dhe qëllimi i stërvitjes ishte përmirësimi i aftësive ushtarake dhe ndërveprimet të aleatëve dhe partnerëve. Duke kryer një sërë operacionesh, misionesh dhe aktiviteteve të kombinuara, stërvitja ndikoi në përmirësimin e shpejtësisë së veprimit dhe harmonizimin e procedurave operacionale. Pjesëmarrësit e stërvitjes përdorën mjetet e tyre të formimit dhe armatimit, dhe si pjesë e pajisjeve mjete të blinduara nga seria e „HMMWV“, helikopterë luftarak, helikopterët „AH-64 APACHE“, helikopterët transportues „UH-60“ (Black Hawk), ata transportues „CH-47“ (Chinook), helikopterët transportues mjekësor „HH-60“ (Black Hawk), helikopterët tjerë „Mi 8/17“

Në poligonin ushtarak „Krivollak“ u zhvillua stërvitja „Quick Response 23“ në kuadër të stërvitjes më të madhe shumëkombëshe në Evropë për këtë vit „Defender Europe 23“. Stërvitja zhvillohet në tetë vende të rajonit, duke përfshirë Maqedoninë, Shqipërinë, Bullgarinë, Bosnje-Hercegovinën, Malin e Zi, Kroacinë, Slloveninë dhe Kosovën. Në pjesën e stërvitjes që u zhvillua në Republikën e Maqedonisë së Veriut morën pjesë rreth 1850 pjesëtarë të katër ushtrive të NATO-s dhe një shteti partne

si dhe disa pajisje artilerike. Në kuadër të stërvitjes u përdor edhe i ashtuquajturit mjet i sofistikuar robotik „Project Origin“, i cili është në përdorim provë në Armatën e SHBA-së dhe që testohej për herë të parë lëshimin e një rakete kundër blinduese të tipit „Javelin“ në kushte stërvitore dhe i njejtë është një platformë për testimin dhe demonstrimin e teknologjive të reja. Për shkak të mbrojtjes së mjedisit jetësor, në bashkëpunim me laboratorin universitar AMBICON nga Universiteti „Goce Dellçev“ në Shtip, gjatë aktiviteteve trajnuese u organizua matja e grimcave

të pezulluara të PU „Krivollak“. Stërvitja u zhvillua me faza, sipas fazave dhe skenarëve të caktuar dhe zgjati deri më 2 qershor. Në ditën e të Mysafirëve të Shquar, e cila u zhvillua më 29 maj, pjesëtarët e forcave të armatosura të Maqedonisë së Veriut, Shteteve të Bashkuara, Shqipërisë, Malit të Zi dhe Kosovës zhvilluan një stërvitje të titulluar „Kompania shumëkombëshe në sulm, e mbështetur nga artileria, ajri dhe mbështetja e forcave anti blinduese“. Në këtë manifestim morën pjesë mysafirë të lartë nga vendi dhe jashtë vendit, ndër të cilët kryetari i Kuvendit, Talat Xhaferi,

kryetari i Qeverisë, Dimitar Kovaçevski, ministria e mbrojtjes, Sllavjanka Petrovska, shefi i Shtabit të Përgjithshëm të Armatës, gjeneral-nënkolonel Vasko Gjurçinovski dhe përfaqësues të tjerë të lartë nga Ministria e Mbrojtjes dhe nga Armata, si dhe përfaqësues të trupit diplomatik në vend. Ministria e mbrojtjes, Sllavjanka Petrovska, në fjalën e saj falënderoi pjesëtarët e Armatës së Maqedonisë së Veriut dhe armatave aleate dhe i përgëzoi për profesionalizmin, përkushtimin dhe bashkimin që kanë treguar ditëve të kaluara. “Në NATO ne ecim krah për krah, të bashkuar me fuqitë progresive të botës dhe partnerin tonë strategjik, Shtetet e Bashkuara, të gatshëm për t’iu përgjigjur kërcënimeve, pavarësisht se nga vijnë ato. Me këtë stërvitje, ne po dërgojmë disa mesazhe të forta - se përfitimet e aleancës në NATO janë mbi të gjitha për qytetarët, se vendi ynë është po aq i madh dhe i rëndësishëm sa secili prej aleatëve dhe se solidariteti është çelësi i suksesit dhe progres, veçanërisht në kohë të vështira”, tha ministria

e mbrojtjes Sllavjanka Petrovska në fjalimin e saj në Ditën e Mysafirëve të Lartë. Ministria Petrovska theksoi se forca qëndron në diversitetin dhe se çdo sukses është i përbashkët, si për aleatët me të cilët punojmë ashtu edhe për qytetarët për të cilët punojmë, dhe shtoi se çdo investim në ushtri është investim në sigurinë tonë.

Gjatë stërvitjes “Përgjigje e Shpejtë 23”, u organizuan “Ditë të Hapura” për qytetarët, ku qytetarët patën mundësinë të njihen me pajisjet dhe armët e përdorura në stërvitje. Në ditën e hapur për qytetarët në Kumanovë, gjegjësisht në aeroportin sportiv “Axi Tepe”, u ekspozuan avionë, automjete dhe pajisje që ishin përfshirë në stërvitje. Ministria e mbrojtjes Sllavjanka Petrovska dhe ambasadorja e SHBA-së në Maqedoninë e Veriut Angela Ageler morën pjesë në “Ditën e Hapur” në Kavadar. “Qëllimi i kësaj stërvitje është të tregojë bashkim, aleancë dhe gatishmëri të ushtrive pjesëmarrëse për bashkëpunim të ndërsjellë, por edhe për tejkalimin e çdo sfide që mund të lindë në të ardhmen. Është kënaqësi të presim disa aleatë nga aleanca e NATO-s dhe një vend partner - Kosovën, me të cilin realisht e praktikojmë këtë aktivitet të përbashkët dhe tregojmë forcën e aleancës”, tha ministria në Ditën e Hapur. Petrovska tha se ishte kënaqësi të jetë në mesin e banorëve të Kavadarit në këtë ditë të hapur dhe falënderoi ambasadorën Ageler për mbështetjen e vazhdueshme amerikane në zhvillimin e ushtrisë. Ambasadorja Ageler theksoi se pikërisht fakti që pjesëtarët e Forcave Tokësore të SHBA-së për Evropë dhe Afrikë, si dhe pjesëtarë të Gardës Kombëtare të Minesotës, stërviten krah për krah me pjesëtarët e Armatës së Republikës së Maqedonisë së Veriut tregon partneritetin mes SHBA-së dhe Maqedonisë së Veriut. “Këto 30 vite partneritet, vërtet mendoj se duhet t’ju bëjnë krenarë, duhet të jeni

krenarë për vendin, për ushtarët, duhet të jeni krenarë për veten dhe forcat tuaja. Ju falënderoj shumë për mbështetjen që ofroni së bashku me të gjithë aleatët e NATO-s, Ukrainës, dhe në të njëjtën kohë dëshiroj të theksoj se duhet të jeni krenarë për rolin e rëndësishëm që luan Maqedonia e Veriut në këtë rajon”, tha ambasadorja Ageler.

Në Ditën e Hapur, qytetarët mund të njiheshin nga afër me automjetet dhe pajisjet që janë pjesë e stërvitjes, duke përfshirë automjetin e sofistikuar robotik, të ashtuquajtur „Project Origin“, e cila është në përdorim provë dhe është një platformë për testimin dhe demonstrimin e teknologjive të reja të ushtrisë amerikane. “Këto janë momente kur me krenari them se Armata e Maqedonisë është armatë e NATO-s, momente që konfirmojnë se investimi në pajisje dhe në burime njerëzore në Armatë është investim në të ardhmen e përbashkët dhe është garanci për sigurinë tonë kolektive”, përfundoi Petrovska. Më 2 qershor 2023 u mbyll me një ceremoni solemne në Qendrën Stërvitore “Pepelishtë” stërvitja ushtarake shumëkombëshe “Përgjigja e Shpejtë 23”. Para formimit të pjesëmarrësve të stërvitjes iu drejtua oficeri me përgjegjësi parësore për stërvitjen, nënkoloneli Jonçe Lazarevski, i cili theksoi se ishte i kënaqur me përpjekjet e të gjithë pjesëmarrësve në stërvitje. Nga ana e tij, pjesëmarrësve në stërvitje u vlerësuan për përpjekjen, mundin dhe entuziazmin e tyre dhe stërvitja u shpall zyrtarisht e mbyllur. Stërvitja arriti tërësisht qëllimin e saj: forcimin e procedurave standarde të funksionimit të njësive, përmirësimin e ndërveprimit dhe promovimin e mirëkuptimit dhe besimit të ndërsjellë, si dhe forcimin e bashkëpunimit të ndërsjellë midis vendeve pjesëmarrëse në stërvitje.

ZH.R.

Tanku gjerman „Leopard 2A5“

Tanku „Leopard 2A5“ ka një konstruksion klasik perëndimor që mund të ndahet në 3 pjesë, përkatësisht, pjesa e përparme ku ndodhet njësia e kontrollit dhe ku ndodhet drejtuesi i tankut, pjesa e mesme ku vendoset njësia luftarake, d.m.th. frëngji luftarake tre anëtarëshe dhe pjesa e pasme ku ndodhet reparti motor-transmetues. Trupi i rezervuarit është bërë nga forca të blinduara me shumë shtresa (çeliku dhe materiale të përbëra). Pjesa e përparme e frëngjisë së betejës është e pajisur me forca të blinduara modulare me shumë shtresa MEXAS, anët dhe çatia e frëngjisë janë të pajisura me forca të blinduara modulare shtesë të përbërë nga çeliku me rezistencë të lartë dhe pllaka të përbëra me bazë qeramikea. Vegla të blinduara modulare shtesë vendosen në pjesën e përparme të shasisë dhe pllakat e blinduara vendosen në dysheme, për t'u mbrojtur nga minat tokësore antitank. Për mbrojtje më të madhe anësore në anët e shasisë (në rrotat mbështetëse) janë instaluar perde mbrojtëse, 4 prej të cilave janë pllaka të blinduara. Rezervuari ka 7 rrota mbështetëse të dyfishta në secilën anë që kanë boshte të pavarur rrotullimi. Përtacitë e karrocës janë montuar në pjesën e përparme dhe rrotat lëvizëse janë montuar në pjesën e pasme, plus 4 mbajtëse të trasesë janë montuar në secilën anë. Gjerësia e binarëve metalikë model Diehl 570 FT është 635 mm dhe mbi to janë vendosur këpucë gome. Drejtuesi i tankut ndodhet në pjesën e përparme të djathtë, dhe në të majtë është karikator për 27 predha për topin. Për nevojat e shoferit, në kapakun është ndërtuar një hapje, në të cilën vendosen 2 periskopë plus 1 në anën e majtë të hapjes, dhe brenda saj është vendosur një panel kontrolli dhe një monitor. Në pjesën e pasme të sipërme të shasisë vendoset një kamerë me një fushë shikimi 65°, imazhi i së cilës transmetohet në monitor nga shoferi, për të lehtësuar drejtimin e kundërt. Topiku ndodhet në frëngjinë

luftake në anën e djathtë përpara, dhe komandanti i tankeve është vendosur mbi të. Në anën e majtë të frëngjisë është pjesëtari ngarkues i topit, dhe pas tij ka një karikator për 15 predha. Për nevojat e gjuajtësit, është instaluar pajisja e synimit të stabilizuar EMES 15. Kjo pajisje synimi modulare ka një distancues lazer të integruar model CE628 (bazuar në Ng-YAG) dhe një kamerë me synim termik model WBG-X, të cilat janë të lidhura me kompjuterin e kontrollit luftarak të rezervuarit. Gjuajtësi ka gjithashtu një pajisje ndihmëse optike të synimit model FERO Z-18. Për nevojat e komandantit të tankut është instaluar një periskop termovizion i pavarur i stabilizuar model PERI-R 17 A2 (me mundësi zmadhimi x2 dhe x8 herë), i cili mund të rrotullohet 360°. Periskopi lejon përdorimin e tij ditën/natën dhe mund të përdoret gjithashtu si një mjet synimi sepse është i lidhur me sistemin e kontrollit luftarak. Përndryshe, imazhi nga periskopi i gjuetarit dhe pajisja e shikimit termik mund të dalë në ekran nga komandanti, duke i lejuar komandantit dhe gjuajtësit të kenë të njëjtën fushë shikimi për objektivat. Integrimi i mjeteve të synimit me pajisjet e stabilizimit të topave dhe kompjuterin balistik mundëson drejtimin e shpejtë dhe të saktë të topit drejt objektiveve të palëvizshme dhe të lëvizshme dhe veprimin luftarak kundër tyre në kushtet e ditës dhe të natës. Për nevojat e karikusit të topit në çatinë e kupolës është ndërtuar një hapje rreth së cilës janë ndërtuar 2 periskopë. Ndër pajisjet e tjera, rezervuari „Leopard 2A5“ është i pajisur me: një sistem navigimi hibrid i përbërë nga një sistem navigimi inercial dhe GPS, ai ka një pajisje për ngasje nënujore, një sistem mbrojtës ABHO, një sistem automatik të zbulimit dhe shuarjes së zjarrit (bazuar në halonet), një pajisje për ngrohjen e ekuipazhit, pajisjet e komunikimit dixhital VHF SEM 80/90 dhe më shumë. Frëngjia luftarake është e pajisur me armën e stabilizuar L44 (Rh 120), me një tub të brendshëm të lëmuar kromi, të kalibrit 120 mm. Topi ka një shtresë termoizoluese dhe në mes të tubit ka një shkarkues për gazrat pluhur. Lëvizja e topit realizohet me ndihmën e pajisjes WNA-H22. Me rrotullimin e kupolës, veprimi i topit mundësohet nga 360°, ndërsa pas ngritjes topi mund të lëvizë nga -9° në +20°. Armatimi ndihmës i tankut përbëhet nga 2 mitralozë, me kalibër 7,62 mm. Një mitraloz është koaksial dhe vendoset në anën e majtë

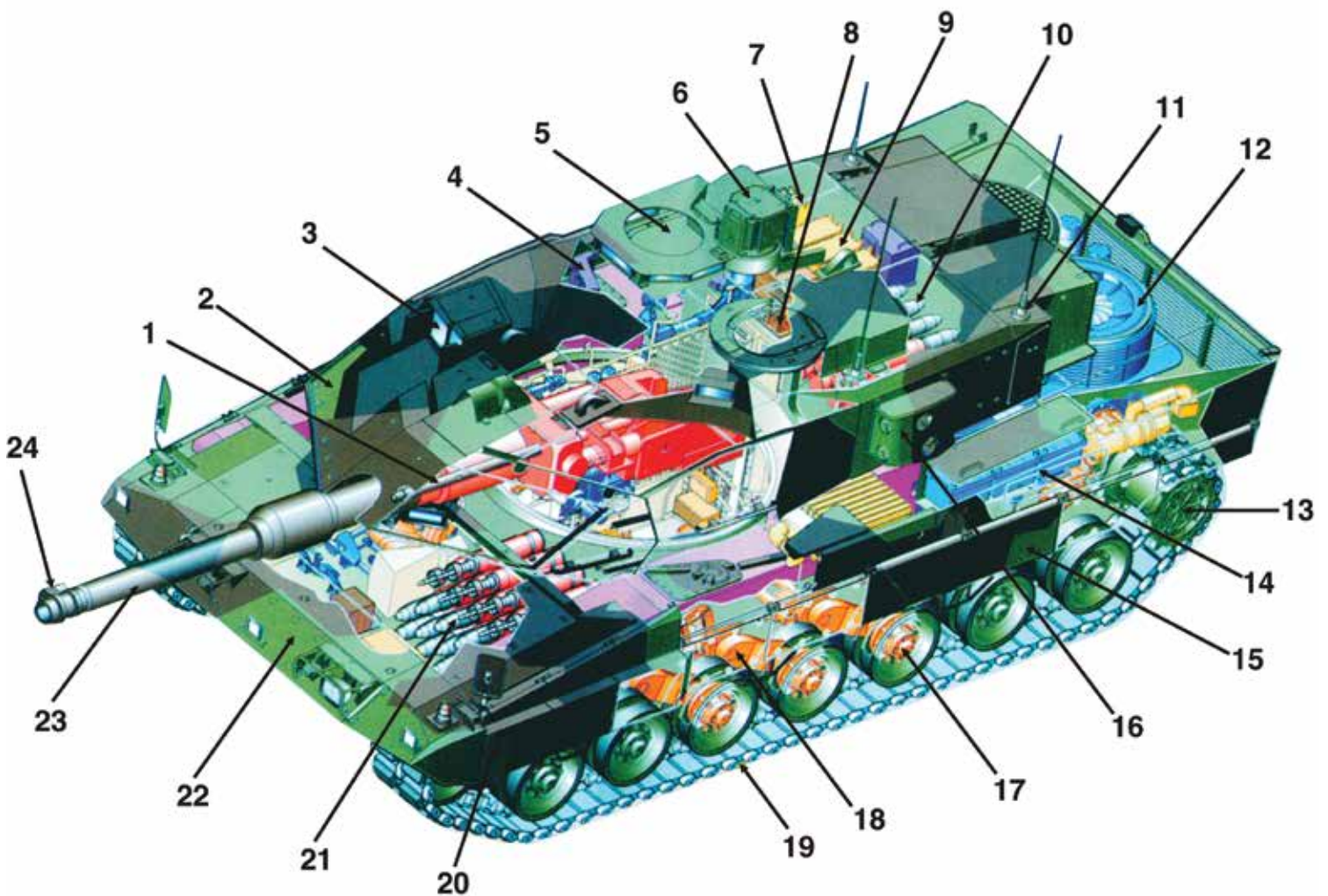
të armës, dhe mitralozë i dytë vendoset në çatinë e frëngjisë afër hapjes së karikusit të armës. Për nevojat e mitralozëve, tanku mban 4750 fishekë si parazgjedhje. Versioni gjerman i tankut është i pajisur në secilën anë të frëngjisë me granata-hedhës tymi 2x4 DM35, me një kalibër 76 mm, i cili gjithashtu mund të lëshojë granata me copëtim të gjallë. Në pjesën e pasme të strukturës është ndarja e transmisionit të motorit me motorin turbo të integruar MTU MB 873 Ka 501 me shumë karburant, me fuqi 1500 kf, i kombinuar me një transmision Renk HSWL 354, i cili ka 4 transmetime përpara dhe 2 mbrapa. shpejtësive.

Ivica Dameski

Sqarimi i fotografisë së „Leopard 2A5“, Iloji Strv 122

1. Mitralozë koaksial me kalibër 7.62 mm
2. Bliduesi modular shtesë i frëngjisë luftarake
3. Periskopi primar i shënjestrës EMES 15
4. Tabela komanduese me displej për komandantin
5. Hapje për komandantin rreth të cilit janë vendosur 6 persikopë ditor ku i përparmi mund të zëvendësohet me persikop termovizik për veprim në kushte të natës
6. Periskopi termovizik i Ilojit panoramic për komandantin PERI-R 17TW
7. Elektronika
8. Hapja e mbushësit të topit
9. Elektronika e topit

- 10. Depo për 15 predha në frëngji
- 11. Antena e komunikimit
- 12. Motor turbo shumëkarburantësh MTU MB 873 Ka 501
- 13. Rrota e motorit
- 14. Bateritë e akumulatorit
- 15. Mbulesa mbrojtëse kundërakumulative
- 16. Lansuesi i predhave të gazit
- 17. Rrota rezistuese
- 18. Sistemi i mbështetjes me torizone të pavarura
- 19. Vemjet e çelikut me hapëse prej gome
- 20. Pllakat anësore mbrojtëse
- 21. Depoja për 27 predha
- 22. Blinduesi modular shtesë për pjesën e përparme të tankut
- 23. Top L44 (Rh 120), me kalibër prej 120 mm
- 24. Senzori referent i topit

Karakteristikat taktiko-teknike të tankut "Leopard 2A5"	
Ekuipazhi	4
Gjatësia me top	9,97 mm
Gjerësia me top	7,722 mm
Lartësia	2,64 mm
Gjerësia me blindues anësor	3,75 mm
Klirensi	54 sm
Pesha luftarake	deri 62,5 ton
Motori	Motor shumëkarburantësh turbo MTU MB 873 Ka 501, me fuqi prej 1500 ks
Shpejtësia maksimale në rrugë	72 km/h
Shpejtësia maksimale në ngasje nga pas	31 km/h
Kapaciteti i karburantit	1160 litra
Autonomia e lëvizjes	500 km në rrugë
Kalim mbi hendek	3 m
Pengesa vertikale	1,1 m
Mbështetësi i përparëm	60%
Mbështetësi anësor	30%
Pengesa ujore	1 m (pa përgatitje), 4 m (me përgatitje)

Fluturakja pa pilot „Boeing Insitu RQ-21 Blackjack“

„**B**oeing Insitu“përdoret kryesisht për të mbështetur misionet dhe për të mbuluar inteligjencën, vëzhgimin dhe zbulimin ditën dhe natën. Ky program që thyen rekord ishte sistemi i parë organik dhe i dedikuar i dronëve me shumë inteligjencë për komandantët taktikë. Fluturakja pa pilot „RQ-21A Integrator“fluturoi për herë të parë më 28 korrik 2012, në një fluturim provë ku Marina e nisi atë me një sistem të njohur si Skyhook (një lloj lëshuesi ajror). Ky sistem eliminoi nevojën për pista duke ruajtur funksionimin dhe aftësinë e tij për misione taktike në tokë ose në det. Në shtator të vitit 2013, „RQ-21A Integrator“ u riemërua „RQ-21A Blackjack“. Në shkëmbim, avioni ndonjëherë emërohet MQ-21, ku prefiksi „M“ tregon shumë role, në krahasim me prefiksën „R“ që tregon një mision parësor zbulim (Reconnaissance). Mbështetja e operacione taktike në tokë dhe në det, sepse nuk kërkon pistë, RQ-21A Blackjack është përshtatur për të kryer disa misione të ndryshme: kërkim dhe shpëtim, reagim dhe mbështetje ndaj fatkeqësive, mbrojtje të forcës, gjurmim objektiv, vlerësim të

Fluturakja pa pilot e dizajnuar dhe e prodhuar nga kompania „Boeing Insitu“(një filial në pronësi të plotë të Boeing) njihet si Integrator, i projektuar dhe ndërtuar për të përmbushur kërkesat e Marinës dhe Trupave Detare të SHBA për një sistem të vogël ajror taktik pa pilot (Small Tactical Unmanned Air System - STUAS).

dëmeve nga lufta, siguria kufitare, mbrojtja e infrastrukturës kritike, pika e transmetimit të komunikimit, antipirateria dhe të tjera.

Zhvillimi

Pas përfundimit të fluturimeve dhe testimit në tokë, RQ-21A Integrator përfundoi fluturimin e tij të parë mbi ujë (i nisur nga anija). Më 19 shkurt 2013, „Boeing Insitu“ përfundoi fluturimin e parë të avionit, i cili peshonte më pak se 55 kilogramë, me një kohë totale fluturimi prej 2 orësh. Kamera ditë-natë mund të arrijë një vlerësim solid me rezolucion. Fluturakja kontrollohet nga një sistem i ri kontrolli i krijuar për të integruar sisteme të ndryshme UAV. Ky variant (Blloku II) ka sensorin „Nigtheagle“, versioni i natës i „ScanEagle“ dhe është projektuar

gjithashtu për të funksionuar në mjedisë me temperaturë të lartë. Gjatë kësaj faze testimi, do të konfirmoheshin përditësimet e bëra në avion, duke përfshirë softuerin, përmirësimet e trupit të avionit dhe ndryshimet në sistemin e regjistrimit. Testi dhe vlerësimi i integruar operacional ishte planifikuar për në tetor të vitit 2013. Testimi u krye gjatë muajve të ardhshëm për të demonstruar efektivitetin në kushte reale luftarake. Departamenti i Marinës më pas njoftoi se RQ-21A Integrator kishte marrë miratimin për prodhimin fillestar me planet për vendosjen e tij në të ardhmen. Marina e SHBA-së i ka dhënë „Boeing Insitu“ një kontratë 8.8 milionë dollarë për të prodhuar një fluturake pa pilot. Në qershor të vitit 2018, marinsat vazhdimisht e kanë zëvendësuar

fluturaken pa pilot „RQ-7 Shadow“ në dobi të „RQ-21A Blackjack“.

Funksionimi i sistemit

Fluturakja ka këto karakteristika: një hapje krahësh prej 4.8 metrash dhe gjatësia është 2.5 metra. Pesha e tij është 37 kg, pesha maksimale e ngritjes është 61 kg dhe mund të mbajë një ngarkesë prej 18 kg. Shpejtësia maksimale është 170 km/h, me një kohëzgjatje fluturimi prej 16+ orë në ditë (në varësi të konfigurimit) dhe një tavan fluturimi prej 6100 metrash. Sistemet elektro-optike dhe infra të kuqe mbështesin gjurmimin në kohë reale për të ofruar indikacione dhe paralajmërime të kërcënimit. Gama e fushës së shikimit është 102 kilometra. Sistemi „RQ-21A“ është modular dhe fleksibël, dhe arkitektura e tij e hapur lejon përshtatjen e sistemeve të komunikimit, sistemeve të luftës elektronike dhe mjeteve të tjera për ndërgjegjësim të jashtëzakonshëm të situatës dhe përdorshmëri taktike në mjedise operacionale.

Fluturakja pa pilot „RQ-21A Blackjack“ është projektuar për të mbështetur marinsat amerikanë duke ofruar zbulim të avancuar. Sistemi i vogël taktik pa pilot ofron siguri dhe mbështetje për operacionet më kritike. Ky sistem përbëhet nga pesë avionë, dy sisteme kontrolli në tokë dhe pajisje mbështetëse të nisjes. Avionët mund të nisen në tokë ose në një anije me hekurudhë dhe përshpejtues. Trupat e Marinës po punojnë me Insitu për të modifikuar trupin e avionit

në mënyrë që të mund të mbajë një ngarkesë më të madhe dhe të ndryshme. Zgjerimi i gypit do të rrisë peshën e tij maksimale të ngritjes nga rreth 66 kg dhe do të zgjasë qëndrueshmërinë nga 16 orë në 24 orë kohë fluturimi. Sisteme të reja mbrojtëse janë duke u eksploruar, duke përfshirë radarin e gjurmimit të objektivit tokësor, përcaktimin e objektivit lazer për municionet e drejtuara me saktësi, marrësi të sistemit automatik të identifikimit dhe një kamerë me rezolucion më të lartë. Trupat e Marinës amerikane vendosën për herë të parë sistemin e parë „RQ-21A Blackjack“ në Afganistan gjatë vitit 2014. Fluturakja u kthye nga dislokimi i saj pasi kaloi gati 1000 orë duke fluturuar. Modelet në Afganistan ishin sisteme pa pilot që arritën aftësinë operacionale të hershme pa testim të softuerit ose anijeve dhe sipërfaqes së ujit. Vendosja e tyre

kishte një metodë për zbulimin e hershëm dhe korrigjimin e mangësive. Këto avionë të përdorur vazhduan të përdoren për stërvitje. Raporti i vitit 2015 tregoi se shumë nga mangësitë e sistemit nuk ishin adresuar, duke deklaruar se RQ-21A ishte „jo efektiv operativisht“, „jo i përshtatshëm operacionalisht“ dhe se „sistemi ka dobësi të sigurisë kibernetike“.

Trupat e Marinës deklaruan aftësinë fillestare operacionale për RQ-21A Blackjack në janar të vitit 2016 dhe e vendosën sistemin në Irak po atë vit. Në këtë drejtim dhe me angazhim shtesë, në vitin 2019 u arrit aftësia e plotë operacionale. Në mars të vitit 2020, ekipi i „RQ-21A Blackjack“ e mori çmimin NAVAIR Commander's Award for Platform Team With Highest Readiness.

Dragan Pavlovski

„ATOM“ – automjeti i rëndë luftarak i këmbëtorisë

Prototipi i „ATOM IFV“ u prezantua në ekspozitën ruse të armëve „Russian Arms Expo - (RAE)“, mbajtur në Nizhny Tagil në shtator të vitit 2013. Modeli i plotë i automjetit u shfaq në ekspozitën ndërkombëtare „KADEX-2014“ në maj të 2014. Shasia e automjetit „ATOM IFV“ bazohet në shasinë e „VBCI IFV“, varianti 8×8, i prodhuar së bashku nga „Nexter Systems“ dhe „Renault Trucks Defense“. Automjeti luftarak „ATOM“ përmban një trup plotësisht të salduar me pllaka të blinduara modulare. Transmisioni, motori dhe sistemet e kontrollit të zjarrit të automjetit u projektuan nga Renault, ndërsa sistemi i armëve u zhvillua në kompaninë „UralVagonZavod“. Kabina e tij ofron 10.7 m³ hapësirë për të akomoduar tre anëtarë të ekuipazhit, si dhe hapësirë për të transportuar deri në tetë ushtarë së bashku me pajisjet e tyre. Automjeti luftarak, për të mundësuar hyrjen dhe daljen e

„ATOM“ është një automjet luftarak i këmbëtorisë me rrota të rënda (BMP) i zhvilluar bashkërisht nga Instituti Qendror i Kërkimeve JSC Burevestnik (një divizion i Uralvagonzavod) të Rusisë dhe „Renault Trucks Defense“ (RTD) të Francës.

shpejtë, ka një traua të pasme dhe katër hapje në çatinë e automjetit. Automjeti luftarak është projektuar për të siguruar transport për formacionet e motorizuara të këmbëtorisë gjatë misioneve luftarake në fushën e betejës. Automjeti mund të përshtatet për të qenë i përshtatshëm për vendosje në operacione të ndryshme. Ai është i disponueshëm në variante të ndryshme, duke përfshirë një automjet transporti trupash, një automjet luftarak këmbësorie, një ambulancë, një automjet rikuperimi dhe një automjet të blinduar policie. Dimensionet e jashtme të automjetit përfshijnë një gjatësi prej 8.2 metra, një lartësi prej 3 metrash

dhe një gjerësi prej 2.5 metrash. Peshë luftarake e automjetit është 32 ton, dhe ngarkesa maksimale është 7 ton. Armatimi i automjeteve luftarake „ATOM“ Automjeti luftarak „ATOM IFV“ është e pajisur me një frëngji pa pilot të armatosur me një top automatik 57 mm të aftë të angazhojë objektiva të blinduara të lehta, të çaktivizojë ekuipazhet e raketave të drejtuara antitank (ATGM) dhe gjuajtësit e granatave antitank (ATGL), si dhe objektivat ajrore, duke përfshirë fluturake pa pilot – UAV, municione të drejtuara me precizitet, aeroplanë dhe helikopterë Si armatim shtesë i mjetit

luftarak është një mitraloz koaksial 7.62 mm. Sistemi i armëve ka një rreze efektive të qitjes prej 6 kilometrash dhe një shpejtësi zjarri që varion nga 120 deri në 140 fishekë në minutë. Koha e nevojshme për të ndryshuar llojin e municionit është një deri në tre sekonda. Frëngjia ka një kapacitet magazinimi të municioneve që varion nga 180 deri në 200 fishekë dhe është gati për të gjuajtur deri në 100 fishekë në minutë.

Mbijetesa e automjeteve luftarake „ATOM“

Automjeti luftarak „ATOM“ ofron mbrojtje balistike deri në nivelin 5, në përputhje me NATO STANAG 4569. Është i pajisur me armaturë reaktive dhe armaturë kundër raketave nga 25 mm. Përveç kësaj, ai mund të pajiset me një sistem mbrojtjeje aktive, një sistem paralajmërimi lazer dhe një sistem mbrojtjeje kimike, biologjike, radiologjike dhe bërthamore (CBRN) kundër armëve të shkatërrimit në masë.

Motori dhe ndërveprimi i automjetit të rëndë të këmbësorisë

Automjeti luftarak „ATOM“ drejtohet nga një motor naftë me fuqi të lartë „RENAULT“ me fuqi 600 kf. Ai përmban një transmetim automatik dhe transmetim të pajisur me pezullim të pavarur. Mjeti luftarak lëviz në ujë me një palë helikë të montuar në anët e pjesës së pasme të trupit të automjetit. Ka një shpejtësi maksimale prej 100 km/h (62 mph) dhe një rreze prej 750 km, me 600 mm (24 in) hapësirë nga toka dhe përmban „run flat“. Automjeti mund të transportohet nga ajri duke përdorur aeroplanin „Ил-76“.

Specifikimet tjera të automjetit luftarak „ATOM“ janë	
Lloji i automjetit	automjet luftarak i këmbësorisë
Prodhuesi	„JSC Central Research Institute Burevestnik“ и „Renault Trucks Defense (RTD)“
Gjatësia	8,2 metra
Gjerësia	3 metra
Lartësia	2,5 metra
Pesha	31 ton
Fuqia e motorit	600 hp
Ekuipazhi	3+8
Armatimi	top automatik 57 mm BM 57
Autonomia e vargut	750 km
Distanca e rrugës (ground clearance)	600 mm
Shpejtësia maksimale në rrugë	100 km/h
Tejkalim pengese	60%
Tejkalim i pengesës anësore	30%
Tejkalim i pengesave vertikale	0,7 metra
Tejkalim hendeku	2 metra

Variantet

Emri i versionit bazë të automjetit është „ATOM“, ndërsa ekzistojnë edhe variantet vijuese të automjetit:

- „ATOM IFV“ (Infantry Fighting Vehicle) automjeti luftarak i këmbësorisë;
- „ATOM APC“ - automjet për transportin e këmbësorisë;
- ATOM MORT – bartës i MF 120 mm;
- ATOM ATGM – bartës i predhave anti tanke;
- ATOM AMB – automjeti i ambulancës;
- ATOM ENG – automjeti inxhinierik;

- ATOM POL – automjet për çarjen e turmës.

Si operator i vetëm i këtij lloji të automjeteve është Armata e Federatës Ruse me një numër të panjohur automjetesh. Megjithatë, e ardhmja e automjetit luftarak „ATOM“ është e varur. Bashkimi Europian dhe SHBA vendosën sanksione për kompaninë „Uralvagonzavod“ për shkak të luftimeve të Rusisë në Ukrainë. Gjithashtu, kompania suedeze „Volvo“, si pronare e motorit, vendosi që të anulojë pjesëmarrjen e saj në projekt.

Idriz Idrizoski

„Kawanishi H8K“

Me bëmat dhe pushtimet e mëdha të Forcave të Armatosura Japoneze në fillimet e Luftës së Dytë Botërore, lindi nevoja për një furnizim të shpejtë dhe efektiv logjistik, por edhe njerëzor të forcave të saj, mbi të gjitha në Paqësor. Transporti me anije ishte efektiv, por ishte i ngadaltë dhe shumë i ekspozuar ndaj nëndetësëve, anijeve dhe sulmeve ajrore të armikut. Prandaj, udhëheqja ushtarake japoneze identifikoi nevojën për një mënyrë të re të shpërndarjes së burimeve në mijëra ishuj të vegjël të vendosur në Oqeanin Paqësor, ku forcat e armatosura japoneze po vendosnin ngadalë por me siguri kontroll të plotë. „H8K“ ishte përgjigja e përsosur për të plotësuar nevojat e operacioneve të ishullit detar të Japonisë. Avioni u identifikua si një nga hidroavionët më të mirë gjatë Luftës së Dytë Botërore, me karakteristika mbresëlënëse të ngarkesës, armatimit, rrezes operacionale, përshtatshmërisë dhe ekzekutimit të operacioneve luftarake të një natyre të ndryshme. Me paraqitjen e paraardhësit të saj, të prodhuar gjithashtu nga kompania Kawanishi, avioni H6K, i cili ishte më i vogël në përmasa dhe i kufizuar

Gjatë Luftës së Dytë Botërore, inovacioni në teknologji, mbi të gjitha në industrinë ushtarake-mbrojtëse, u zhvillua me një shpejtësi rekorde. Përveç zhvillimit të shumë mënyrave të ndryshme dhe të reja të luftës, doktrinave, strategjive dhe taktikave, kombet kanë qenë dëshmitarë të zhvillimit dhe aplikimit të mjeteve të reja të luftës në fushën e betejës, të cilat më parë ishin të padukshme ose në hije. Një mjet i tillë i ri luftarak inovativ ishte «anija fluturuese» japoneze e quajtur „Kawanishi H8K“

në aftësitë e tij, Marina Japoneze nxori udhëzime për ndërtimin e një hidroavioni të madh, me një gamë drastike më të madhe aftësish se „H6K“. Aeroplani duhej të arrinte një shpejtësi maksimale prej 444 km në orë, një shpejtësi lundrimi prej 333 km në orë dhe një distancë maksimale prej 8336 km. Rezultati përfundimtar dhe efekti i udhëzimeve ishte një dizajn i madh, me krahë të lartë, i cili u identifikua nga ekspertët ushtarakë si hidroavioni më i mirë gjatë Luftës së Dytë Botërore. Gjegjësisht, zhvillimi fillestar i avionit ishte mjaft problematik. Avioni demonstroi aftësi dhe performancë shumë të dobët në ujë. Me zhvillim të mëtejshëm, që nënkuptonte një

thellim të strukturës qendrore ajrore, do të thotë një rritje në thellësi, si dhe vendosja e strijave që fillonin nga pjesa e hundës së strukturës së avionit, e cila e zgjidhi atë, domethënë kontribuoi në një trajtim të shkëlqyer të valëve, dhe rrjedhimisht në sjelljen e avionit në një sipërfaqe uji. Pas fluturimeve fillestare të kënaqshme demonstruese, Marina Japoneze vendosi të pranojë dizajnin duke caktuar zyrtarisht avionit e parë të prodhimit të serisë „H8K1“. Prodhimi i parë numëronte 14 avionë, i ndjekur nga një variant i përmirësuar dhe përfundimtar i njohur me emrin „Kawanishi H8K2“. Së shpejti pilotët aleatë i dhanë pseudonimin „Emily“ për njohje dhe identifikim më të lehtë midis

forcave të armatosura aleate. H8K2 kishte shpejtësi mbresëlënëse dhe rreze operative, por mbi të gjitha për rolin dhe madhësinë e tij, avioni kishte mbrojtje të shkëlqyer të ekuipazhit si dhe armatim të shkëlqyer. Karakteristikat e tij sulmuese u shprehën me shumë sukses në veprimet operacionale anti-ndetëse. Dizajni i avionit përfshinte vendndodhjen e kabinës në pjesën e poshtme të kornizës së avionit - lart përpara rrënjëve të krahëve të cilat ishin gjithashtu lart në kornizën e avionit. Fuqia e tij lëvizëse ishte më se e mjaftueshme, e përbërë nga katër motorë "Mitsubishi MK4Q Kasei 22" të aftë për të zhvilluar 1850 kuaj fuqi secili. Çdo motor lëvizte një helikë të ndërtuar nga katër tehe. Aftësia me rreze të gjatë operacionale u sigurua nga tetë rezervuarë të vegjël karburanti të pambrojtur të vendosur në krahë dhe gjashtë rezervuarë të mëdhenj pjesërisht të mbrojtura dhe vetë-vulosëse të karburantit të vendosura në kornizën qendrore të ajrit. Përkatesisht, "H8K2" kishte një sistem inovativ inert në rast të dëmtimit nga zjarri të tankeve të vendosura në strukturën qendrore ajrore. Avioni kishte një tjetër veçori unike. Në rast se goditej një nga rezervuarët e vendosur në kornizën e avionit, karburanti derdhej në fund të dyshemesë së avionit, i cili nga ana e tij injektohej me anë të një pompe në rezervuarët e padëmtuar të avionit. Avioni kishte një kapacitet mbresëlënës karburanti prej 17,000 litrash. Sa i përket armatimit të avionit, antitipi ishte projektuar me një armatim të rëndë të përbërë nga tre mitralozë 7.7 mm dhe pesë topa 20 mm. Armatimi i H8K1 përbëhej nga dy topa 20 mm, një i

vendosur në frëngji në pjesën e pasme dorsale të kornizës së avionit dhe një i vendosur në bishtin e avionit. Katër mitralozë të tjerë 7.7 mm u integruan në hundën dhe pjesët anësore të kornizës së avionit. Avioni kishte aftësinë të mbante dy silurë nga 800 kg secila dhe gjashtëmbëdhjetë bomba nga 60 kg secila. Të gjitha këto veçori dhe aftësi u bartën në variantin përfundimtar "H8K2", i cili kishte gjithashtu dy mitralozë shtesë 7.7 mm të vendosura në anët e kabinës. Në gjysmën e dytë të Luftës së Dytë Botërore, H8K2 u modifikua për të përfshirë një radar Mark VI të aftë për të zbuluar nëndetëset

dhe gjithashtu mori një sasi të shtuar drastike të mbrojtjes së blinduar. Këto modifikime e bënë avionin një nga avionët më të vështirë për të rrëzuar pilotët aleatë. Karakteristikat e tij të shkëlqyera dhe karakteri shumëpolar i mundësonin të kryente veprime të ndryshme operative luftarake si patrullë detare, zbulim detar, bombardim, veprime operacionale logjistike, si dhe transportimin e këmbësorisë pothuajse në çdo pikë të Paqësorit. Gjegjësisht, kur përdorej si transportues, avioni kishte kapacitet të transportonte 64 ushtarë në gatishmëri të plotë luftarake. Shkathhtësia e avionit, karakteristikat e

Karakteristikat kryesore të „Kawanishi H8K2“	
Ekuipazhi	10
Gjatësia	28,13 metra
Hapja e krahëve	38 metra
Motori	Motori me katër "yje" „Mitsubushi MK4Q Kasei 22“ me nga 14 cilindra dhe me aftësi për zhvillimin e 1850 kuaj fuqi. Motori ka qene me ftohje ajrore.
Shpejtësia maksimale	467 kilometra në orë
Vargu i fluturimit operativ	7152 kilometra
Lartësia maksimale e fluturimit	8850 metra
Armatimi	Pesë topa „Type 99 Mark I“ me kalibër prej 20 milimetra dhe pesë mitraloz me kalibër prej 7,7 milimetra. Kapacitet ngarkese me 2 predha torpedo me peshë prej 800 kilogramësh ose 2000 kilogramë bomba ose mina nënujore.

„H8K1 Type 2 Flying Boat, Model 11“

Ky variant u zhvillua më 5 shkurt 1942 dhe ishte modeli i parë operacional. Janë prodhuar 12 mostra. Aeroplanët ushqeheshin me motorë „Mitsubishi MK4B Kasei 12“.

„H8K1-L Type 2 Transport Flying Boat“

Ky variant u modifikua me qëllimin ekskluziv të transportit të këmbësorisë me kapacitet deri në 41 ushtarë.

„H8K2 Type 2 Flying Boat, Model 12“

Varianti përfundimtar i “H8K” u zhvillua më 26 qershor 1944. Ajo u mundësua nga motorët Mitsubishi MK4Q Kasei 22. Pirmorokët e prodhuar para përfundimit të luftës ishin të pajisur edhe me një sistem radari ajër-tokë. Janë prodhuar 112 monstra.

„H8K2-L, Model 32“

Ky variant ishte versioni transportues i “H8K2”. Armatimi u modifikua në një konfigurim prej një topi 20 mm të vendosur në hundën e kornizës së avionit dhe një mitraloz 13 mm të vendosur në bishtin e avionit. Kapaciteti mbajtës i këmbësorisë në gatishmëri të plotë luftarake ishte deri në 63 ushtarë.

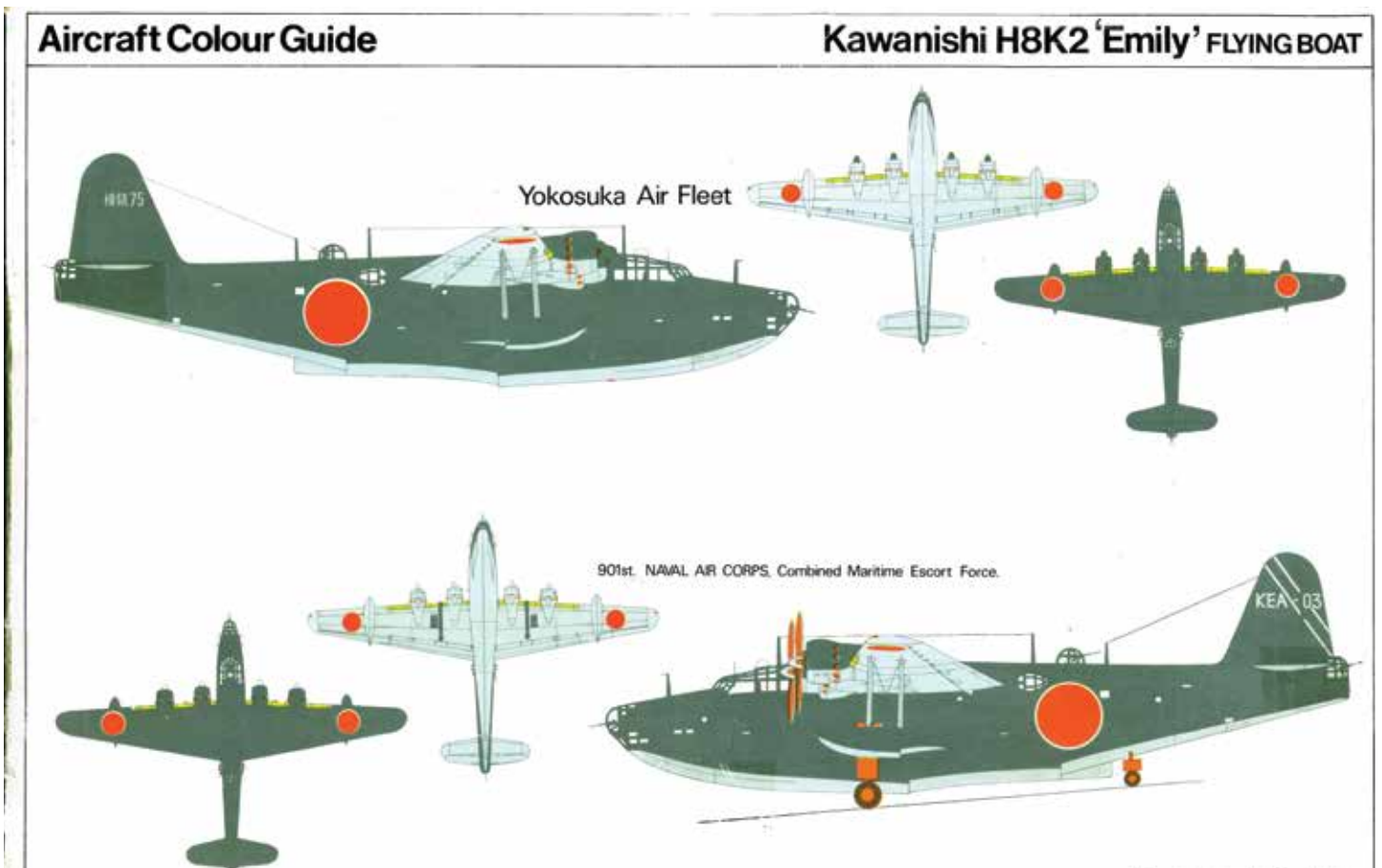
Dimitar Danevski

tij mbresëlënëse të vëllimit në çdo sferë kontribuan ndjeshëm në shfrytëzimet japoneze në Paqësor. Ndoshta e vetmja pengesë e avionit ishte numri i vogël i prodhimit serik. Enigma se pse ky avion u prodhua në një numër kaq të vogël mbetet edhe sot e kësaj dite. Megjithëse ndërtimi i tij përfshinte fokusin dhe kërkesën e një numri të madh burimesh, kjo nuk ishte arsyeja e vërtetë, sepse në periudhën e hershme të luftës Japonia ishte në avantazh të plotë dhe mbajti iniciativën. Forcat e armatosura japoneze, pas sulmit në Pearl Harbor, planifikuan të pushtonin dhe të krijonin vendet më të rëndësishme strategjike në Paqësor, të pasura me xehe dhe burime të nevojshme për të ruajtur industrinë ushtarake japoneze. Pavarësisht nga

rezultati, Japonia prodhoi një nga hidroavionët më të mirë në historinë e aviacionit. Shumë ekspertë ushtarakë ndanë mendimin se avioni mund të ishte përfshirë në performancën e operacioneve taktike moderne amfibe, të cilat do të kishin ndryshuar në mënyrë drastike rezultatin e betejave të caktuara në Luftën e Dytë Botërore.

Variantet

Avioni “H8K” kishte disa prototipa, por edhe disa skica që ndodhën afër fundit të luftës dhe nuk u realizuan. Më poshtë do të përmendim variantet që ishin në prodhim serial aktiv gjatë Luftës së Dytë Botërore.

Sistemi lansues raketor M142 "HIMARS" (High Mobility Artillery Rocket System) është një sistem artilerie shumë i lëvizshëm i artilerisë tokësore, me të cilin kryhen goditje zjarri të forta, befasese dhe të shpejta mbi objektiva me rëndësi të madhe dhe përmasa të mëdha, në tokë dhe mbi ujë

Sistemi lansues raketor M142 „HIMARS“

Sistemi lansues raketor M142 „HIMARS“ ka për qëllim: shkatërrimin dhe paaftësinë e fuqisë punëtore armike (të strehuar dhe të pastrehuar) në hapësirë të hapur në: zonat e grumbullimit, në pozicionet e veprimit dhe pengimin e depërtimit të shpejtë të armikut; asgjësimi dhe çaktivizimi i mjeteve materiale në hapësirë të hapur në zonat e grumbullimit, në pozicionet e veprimit; neutralizimi ose shkatërrimi i artilerisë armike në pozicionet e qitjes; neutralizimi i zbakimeve ajrore dhe detare; neutralizimin ose shkatërrimin e posteve komanduese të armikut dhe qendrave të komunikimit brenda rrezes. Sistemi raketor u zhvillua për herë të parë në fund të viteve të '90-ta për Ushtrinë Amerikane dhe është montuar në një platformë standarde të klasit të automjeteve taktike të mesme FMTV (Family of Medium tactical Vehicles). Sistemi mund të mbajë, d.m.th., të pajiset me një grup prej 6 raketash GMLS (Guided Multiple Launch Rocket System) ose 1 raketë ATACMS (Sistemi raketor taktik i ushtrisë). Kompletet, pra raketat për HIMARS janë plotësisht në përputhje me raketat për sistemin raketor M270 MLRS. Sistemi raketor mund të transportohet në rrugë ajrore me avionë të tipit: "Airbus A400M Atlas" dhe "Lockheed C-130 Hercules". Automjeti i sistemit raketor është prodhuar fillimisht nga BAE Systems dhe më vonë në periudhën 2010-2017 ka qenë pjesë e impianteve të prodhimit të korporatës "Oshkosh". Përdorimi i këtij sistemi raketor gjatë luftës ruso-ukrainase rifilloi objektet e prodhimit. Zhvillimi i sistemit fillon me testimin e prototipit të parë të "HIMARS", i cili u testua për herë të parë në prill 1991 në Shtetet e Bashkuara të Amerikës. Në fillim, sistemi M270 MLRS, i cili është një version i gjurmuar, hyn në përdorim operacional.

Përdorimi i këtij sistemi në Luftën e Gjirit ngre shumë pyetje shtesë si në aspektin e peshës ashtu edhe në aspektin e transportit të sistemit në distanca të gjata nga ajri. Zhvillimet e nxitura nga këto pyetje vazhdojnë gjatë viteve në vijim. Dizjani i „HIMARS“ është i ngjashëm me sistemin "M270 MLRS" në atë që sistemi HIMARS është një variant me rrota. Raketat

PrSM (Precision Strike Missile) janë një lloj i ri GPS (Global Positioning System) raketa të drejtuara që do të fillojnë të zëvendësojnë raketat ATACMS gjatë vitit 2024. Sistemi përdor gjithashtu lloje të tjera raketash që tregohen në foton e dhënë. Gjatë vitit 2023, këto raketa do të hyjnë në përdorim operacional në ushtrinë amerikane.

Sllavço Kuzmanovski

KARAKTERISTIKAT TAKTIKO-TEKNIKE TË M142 „HIMARS“		
Numri i tubave/raketave	6 x GMLRS 1 x ATACMS 2 x PrSM	
Kalibri	GMLRS – 227 mm ATACMS – 610 mm PrSM – 610 mm	
Vargu	GMLRS - 84 km ATACMS - 300 km PrSM - 499 km	
Municioni	GMLRS (Guided multiple launch rocket system) ATACMS (Army tactical missile system) PrSM (Precision strike missile)	
Pesha	16 250 kg	
Gjatësia në pozicion të marshit	7000 mm	
Gjerësia në pozicion të marshit	2400 mm	
Lartësia në pozicion të marshit	3200 mm	
Ekui-pazhi	3	
Hapësira horizontale e veprimit	360 gradë	
Veprimi i sigurisë së raketës	nga - 30 deri + 45 gradë	
Shpejtësia e lëvizjes	në rrugë të asfaltuar	deri nëdo 85 km/h
	në kushte terreni	nga 30 deri 50 km/h
Autonomia e m/v	480 km	
Lloji i motorit	Caterpillar 3116 ATAAC dizel motor 6.6 litrash me 290 kuaj fuqi	

Si do të duket pushka automatike në të ardhmen

Që nga Lufta e Parë Botërore, pushka dhe aftësitë e gjuajtësve të zakonshëm nuk ishin më vendimtare në rezultatit e luftës. Në konfliktin e shteteve, siç tregohet nga ngjarjet, për shembull, në Ukrainë, rolin kryesor e luan përdorimi masiv i teknologjisë moderne, si dronët dhe aftësia për t'u mbrojtur kundër tyre. Pse atëherë i kushtohet kaq shumë vëmendje cilësive të armëve individuale? Sepse rezultati i konflikteve të vogla që ndodhin pa përdorimin e sistemeve të armëve të rënda varet nga këto armë dhe aftësia e luftëtarëve për t'i trajtuar ato. Megjithatë, po argumentohet gjithnjë e më shumë se fundi i pushkës së sulmit është afër, pasi robotët dhe teknologjia e avancuar gjithnjë e më shumë dominojnë fushën e betejës. Ndoshta, por a është vërtet kështu? Si do të duket ajo dhe cila do të jetë forma e saj e ardhshme është një pyetje interesante. Disa analistë parashikojnë se do të ketë një hap të madh përpara në teknologjinë e pushkëve që do t'i bëjë modelet aktuale të vjetëruara menjëherë. Por kjo, megjithatë, nuk është aq e sigurt. Për pjesën më të madhe të historisë

Pushka automatike është arma personale e çdo ushtari që e shoqëron atë si në luftë ashtu edhe në stërvitje, 24 orë dhe 7 ditë në javë

së pushkës, ndryshimi ka qenë i vogël dhe në rritje, më së shumti sepse revolucionet e vërteta teknologjike janë mjaft të rralla, por edhe sepse teknologjia e vjetër, e provuar dhe e vërtetë funksionon, ndërsa gjërat e reja të ndezura shpesh nuk testohen mjaftueshëm gjatë. fushë. Çfarë do të zëvendësojë pushkët automatike që përdoren sot në ushtritë në mbarë botën dhe si do të duket pushka automatike në të ardhmen? Krahasuar me zhvillimin e shpejtë të shkencës dhe teknologjisë, mund të thuhet se armët e zjarrit automatike të sotme në botë janë krejtësisht të vjetëruara. Kujtojmë se pushka e vërtetë automatike u shfaq në Gjermani gjatë Luftës së Dytë Botërore. Arma e parë e kësaj klase ishte pushka „Stgw 44“. Gjermanët u përballën me detyrën e krijimit të një

arme automatike relativisht të lehtë dhe kompakte, e cila duhej të bëhej një armë masive e këmbësorisë, për të siguruar shkatërrimin e objektivave pika me të shtëna të vetme, por edhe për të mundësuar zjarrin automatik shtypës, do të thotë, të bëhet një lloj “mitraloz për të gjithë”. Pushka automatike kallashnikov me modifikime të vogla është në përdorim që nga viti 1947, pushka sulmuese amerikane “AR-15” është në përdorim që nga vitet e '60-ta dhe këto janë dy platformat kryesore të armatosura me ushtri në mbarë botën. Pistoleta amerikane “Colt 1911” është në arsenalin e Ushtrisë Amerikane që nga viti 1911, mitralozi “Browning” që nga viti 1919 etj. Dhe kjo nuk është aspak lista e plotë e shembujve të tillë. Armët e zjarrit po bëhen të vjetëruara, dhe kjo është veçanërisht e habitshme kur krahasohet me aviacionin, i cili ka përjetuar përparime të jashtëzakonshme teknologjike në 100 vjet. Pas një shekulli zhvillimi, aeroplanët tani fluturojnë në hapësirë më të afërt dhe shkatërrojnë objektiva qindra kilometra larg, ndërsa pushka automatike përdor të njëjtin plumb që përdorte njëqind ose më shumë vjet më parë.

Një kalibër i ri për një pushkë automatike u projektua në fund të vitit 2010, por asnjë vend nuk kaloi në prodhimin masiv të armëve të reja dhe modernizimin e ushtrisë së tij. Pse? Amerikanët llogaritën se sa do të kushtonte furnizimi i gjithë ushtrisë me automatikë të rinj dhe municione të reja dhe mbushja e magazinës. Rezulton se paratë mund të përdoren për të ndërtuar disa aeroplanmbajtëse. Dhe pastaj ata pyetën veten nëse një pushkë e re automatike ishte vërtet e nevojshme tani? Luftërat në shekullin XXI janë jetëshkurtër dhe nuk zhvillohen më sipas modeleve të Luftës së Dytë Botërore, me një vijë fronti disa dhjetëra apo edhe qindra kilometra të gjatë dhe ushtritë që numërojnë mijëra ushtarë nuk përleshën më në fushën e betejës. Luftërat e shekullit XXI të zhvillohen nga njësitë e forcave speciale prapa linjave të armikut. Nëse së shpejti bëhet një pushkë e re automatike, ajo nuk do të hidhet në prodhim masiv, por do të prodhohet vetëm për forcat speciale. Për të gjitha detyrat e tjera, pushkët automatike ekzistuese janë të mjaftueshme për momentin, duke qenë se armatosja e një ushtrie të plotë është shumë e shtrenjtë. Por çfarë lloj pushke automatike mund të shfaqet në dhjetë vitet e ardhshme? Çfarë duhet të jetë e aftë një pushkë moderne e këmbësorisë? Dizajni i armës luan një rol të rëndësishëm: duhet të jetë ergonomik, i saktë, i besueshëm dhe, në një farë mase, modular. Para së gjithash, saktësia e tij duhet të sigurojë shkatërrimin e objektivave në një distancë prej 500 metrash, duke përfshirë zjarrin automatik. Municioni i tij duhet të ketë fuqi të mjaftueshme dhe në të njëjtën kohë të sigurojë kontrollin e armës gjatë qitjes me breshëri. Një atribut i domosdoshëm i armëve moderne është një silenciator i mbyllur, i cili përmirëson kontrollin e armëve, e bën të vështirë për armikun zbulimin e gjuajtësit, nuk dëmton organet e dëgjimit të të tjerëve dhe lehtëson komunikimin në betejë. Cilësitë e armës janë besueshmëria dhe rezistenca ndaj ndotjes dhe kushteve të vështira mjedisore. Përkundër të kuptuarit se një pushkë duhet të jetë e besueshme, e saktë dhe modulare, çështja e lehtësisë së përdorimit shpesh mbetet në sfond. Nuk është as një temë kryesore e debatit zyrtar dhe as një argument vendimtar për të vendosur nëse do të adoptohet një model i caktuar. Në fakt, praktikiteti është një nga cilësitë më të rëndësishme të një arme. Është e lidhur ngushtë me kushtet në të cilat përdoret arma. Një ushtar duhet të përdorë me siguri armën e tij në kushte të vështira natyrore, në gjendje të lodhur fizike dhe morale,

Pushka automatike aktualisht nuk vendos rezultatin e luftërave, por megjithatë, roli i saj nuk duhet nënvlerësuar. Ajo është një shoqëruese e vazhdueshme dhe shansi i fundit për ushtarët që luftojnë drejtpërdrejt në front. Prandaj, ata që janë përgjegjës për furnizimin e forcave të armatosura dhe industrisë ushtarake kanë për detyrë t'i sigurojnë luftëtarit një mjet të besueshëm dhe të dizajnuar mirë

nën zjarrin e armikut, madje edhe të plagoset. Kjo është një çështje e jetës dhe vdekjes. Edhe në kohë paqeje, gjatë stërvitjeve, ushtari nuk i ndahet pushkës me javë të tëra. Kjo është arsyeja pse pesha dhe dimensionet e lehta, lehtësia e çmontimit dhe pastrimit janë të një rëndësie të madhe. Përveç kësaj, këto cilësi reduktojnë kohën e nevojshme për të trajnuar rekrutët e rinj. Një ndihmë e mirë për të arritur lehtësinë ndaj përdoruesit është "parimi KISS" i formuluar nga Kryeinxhinierja e "Lockheed Martin Skunk Works", Kelly Johnson. Në origjinal do të thotë: KISS - Keep it simple stupid, që mund të përkthehet përafërsisht si "gjëra për budallenjtë" - nuk ka nevojë për kompleksitet të panevojshëm. Kështu, për shembull, sistemi AR mund të konsiderohet shembull i shkëlqesë së këtij parimi, ndërsa sistemi AK-47 është shembull i parimit KISS. Pushka e ardhshme do të jetë më e lehtë. Zvogëlimi i peshës së përgjithshme të një arme në krahasim me gjasat që ajo do të vazhdojë të funksionojë pavarësisht përdorimit të ashpër dhe ndikimeve të ndryshme vazhdon të jetë një rebus për prodhuesit e armëve. Përdorimi i materialeve më të lehta rrit rrezikun që arma të dëmtohet më lehtë, duke ulur shkallën e zjarrit ose duke rritur zmbropsjen. Në këtë epokë të programeve mbarëbotërore për të transformuar ushtarët aktualë në

luftëtarë të së ardhmes, arritja e këtij ekuilibri për shumë ushtri është një faktor vendimtar, por megjithatë një ushtar mund të mbajë një peshë të kufizuar, maksimumi 20-30 kg. Tani po bëhen përpjekje për të rritur aftësinë e ushtarit për të mbajtur më shumë peshë me ndihmën e ekzoskeleteve, robot-bartësve e të tjera, por të gjitha ato eksperimente deri më tani nuk kanë dhënë fryt. Prandaj, projektuesit luftojnë për çdo gram kur ndërtojnë armë zjarri dhe përpiqen të ulin peshën me ndihmën e materialeve të përbëra dhe polimereve. Materialet e reja nuk ndikojnë negativisht në karakteristikat e armëve, sepse tani shumë polimere dhe masa plastike e tejkalojnë metalin për nga cilësia. Disa fokusohen në uljen e peshës së aksesorëve dhe peshës së baterive. Peshja e aksesorëve të tillë si pamjet, shinat, bipodët dhe aksesorët e tjerë mund të reduktohet gradualisht, dhe zgjidhjet e ardhshme do të trajtojnë komponentët kryesorë, të tillë si gypi dhe mbyllësi apo buloni. Përveçse më e lehtë, pushka e re automatike do të jetë edhe më e saktë. Duke kaluar nga luftimi me distancë të afërt në luftimet me rreze më të gjatë, nevoja për të qenë në gjendje të ruash angazhimin e saktë është një kërkesë kryesore. Shumica e ushtrive kanë një gjuajtës të caktuar me një armë të përshtatshme për të luftuar paaftësinë e armëve të zjarrit standarde për të

arritur distanca më të gjata me saktësi të mjaftueshme. Saktësia e pushkës mund të përmirësohet duke përmirësuar cilësinë dhe gjatësinë e tytës, por ky është një proces i shtrenjtë. Në vend të kësaj, shumica e ushtrive marrin sisteme të avancuara të kontrollit të zjarrit për ta bërë pushkën të funksionojë sa më saktë që të jetë e mundur. Qëndrueshmëria e përmirësuar e materialit të përdorur mund të zgjasë jetën e tubit, ose me fjalë të tjera, mund të vonojë kohën që i duhet tubit për t'u gërryer për shkak të përdorimit të zgjatur, gërryerjes dhe nxehtësisë ose faktorëve kimikë. Gjithashtu, mjetet e pastrimit me cilësi të lartë janë një domosdoshmëri për përdoruesit për t'u siguruar që sipërfaqja e brendshme e pushkës të jetë e pastër, në mënyrë që të ketë sa më pak dëmtime me kalimin e kohës. Pamjet me cilësi gjithnjë e më të lartë dhe të sakta sjellin gjithashtu përmirësime të konsiderueshme në

saktësi duke ofruar kënde më të gjera shikimi, lehtësim të syve dhe rezolucion të lartë në kushte me dritë të ulët, si dhe shumë opsione të tjera të dobishme. Për këtë qëllim, në të do të ndërtohen pajisje të reja synimi, të cilat do t'i mundësojnë gjuajtësit të shohë objektivin në ekranin e syzeve të tij si në një lojë kompjuterike, d.m.th. si një pikë e kuqe në qendër të ekranit. Eksperimentet tashmë janë duke u zhvilluar në atë drejtim, megjithëse deri më tani teknologji të tilla nuk janë futur ende masivisht në ushtri. Arma e re do të marrë gjithashtu municion të ri. Peshja e armës së zjarrit nuk është i vetmi shqetësim. Duhet të merret parasysh edhe peshja e municionit, pasi nuk ka asnjëherë municion të mjaftueshëm. Megjithatë, municioni më i lehtë do të thotë që fuqia e tij ndaluese shpesh sakrifikohet. Municionet 5,56 mm nuk i bëjnë shumë tendosje ushtarit, por janë pak të dobishme në rreze më të gjata.

Ndërkohë, municionet 7.62 mm janë më efektive por edhe më të rënda. Çështja se ku qëndron bilanci është një pyetje e vjetër, por ende nuk ka zgjidhje. Zgjidhjet modulare me disa kalibra të ndryshëm dalin në plan të parë. Disa ushtri, për shembull, planifikojnë të lëshojnë një pushkë standarde të përmirësuar modulare që përfshin kalibrat 5.56 mm dhe 7.62 mm. Ndërkohë municioni i kalibrit 6.8 mm u shfaq për forcat speciale amerikane dhe Grendel 6.5 mm, i cili krenohet me një trajektore më të sheshtë dhe ruan më shumë energji në distanca më të gjata. NATO gjithashtu vazhdon të shqyrtojë mundësinë e një plumbi të kalibrit të ndërmjetëm për të kapërcyer problemin e municioneve në dy kalibra standarde. Armët e reja do të kërkojnë gjithashtu trajnim të ri, modern. Pajisja e plotë e përdoruesit dhe e armës që ata mbajnë është po aq jetike për ushtritë moderne sa edhe teknologjia e disponueshme. Forcat e sotme të armatosura po shkojnë drejt një formati "ushtari si sistem", në të cilin elementi njerëzor është i integruar ngushtë me pajisjet, duke e bërë të rëndësishme nevojën për afërsi dhe vendimmarrje të menjëhershme. Trajnimi me municione të drejtpërdrejta është metoda më e zakonshme për të sjellë një ushtar në stërvitjen maksimale dhe ka ekzistuar për aq kohë sa kanë ekzistuar armët e zjarrit. Trajnimi i simuluar i ushtarit tani po hyn në programet standarde të trajnimit, duke ofruar përfitimet që mjedisi sintetik tashmë i ofron pilotit ushtarak ose operatorit të automjetit. Sot ofrohet një trajnim i simuluar që përfshin një instruktor, atribute dhe variabla të përcaktuara, madje edhe animacione grafike për të përshtatur siç duhet ushtarët me realitetin e fushëbetejës. Një trajnim i tillë shpesh integrohet me paketa të tjera softuerike shumë të zhvilluara, të cilat mund të bëhen lehtësisht të lëvizshme, duke reduktuar kështu nevojën për një hapësirë të madhe të hapur. Nëse flasim për një të ardhme pak më të largët, dmth. për periudhën që do të ndodhë në 20-30 vjet, mund të ndodhë që armët e zjarrit të zhduken plotësisht, të paktën në formën që jemi mësuar. Ai do të zëvendësohet nga drone miniaturë me një sasi më të vogël materiali shpërthyes që fluturojnë si një plumb drejt armikut dhe shpërthejnë në kontakt. Ka të ngjarë që në 30 vjet ushtari të kthehet në një operator dronësh dhe robotësh shumë të sofistikuar. Ky është imazhi ideal për të cilin do të aspirojnë të gjitha ushtritë e botës - ta largojnë plotësisht njeriun nga fusha e betejës dhe ta zëvendësojnë atë tërësisht me pajisje.

Aleksandar Stojčevski

Rade Jovçevski-Korçagin ka qenë komunist maqedonas, pjesëmarrës i luftës nacionalçlirimtare dhe hero kombëtar i Maqedonisë

Rade Jovçevski-Korçagin

Rade Jovçevski u lind më 14 gusht 1919 në Shkup në një familje modeste zejtarësh. Babai i tij Kosta ka qenë një këpucëtar i njohur shkupjan. Shkollimin fillor e ka filluar në shkollën fillore lokale të Shkupit dhe ka qenë nxënës solid. Edhe pse dëshira e Rades ka qenë që ai t'a vazhdojë shkollimin, për shkak të kushteve të vështira, një gjë e tillë i është pamundësuar dhe në një situatë të tillë është detyruar që të mësojë zanat. Në vitin 1933, ka vijuar shkollën rinore tregtare si një punëtor lëkurash, por që nga momenti i përfundimit të kësaj shkolle apo trajnimit, ai nuk ka mundur të gjejë punë në Shkup. Për këtë shkak Rade është nisur për në Beograd. Aty ka mundur të gjejë punë për nga zanati i tij dhe është anëtarësuar në sindikatën e lëkurës dhe leshit. Në atë kohë ka fituar edhe nofkën "Korçagin", sipas heroit në romanin "Si përpunohej çeliku" nga autori Nikolaj Ostrovski. Për faktin se është dëshmuar si një njeri i vyeshëm dhe i mirë, ai është emëruar si sekretar i sindikatës në vitin 1938, ndërsa një vit më vonë, më 1939, është anëtarësuar në PK të Jugosllavisë. Në Beograd nga ana e zyrtarëve policor, Rade Jovçevski, është regjistruar si Rade Jovçeviq, punëtor i lëkurës nga Shkupi. Për shkak të idealeve dhe veprimtarisë së tij, Rade Jovçevski ka qenë i padëshiruar për autoritetet dhe të njejtët kanë urdhëruar që ai të kthehet në Shkup. Kur është kthyer në Shkup, është anëtarësuar në sindikatën piknikut dhe me shumë sukses ia ka dalë që të organizojë me dhjetra piknike në Vodno, në Matkë si dhe në disa vende tjera. Pikniku në Katllanovë ka qenë më i praktikuari nga ana e të punësuarve, por ky piknik është organizuar në mënyrë të fshehtë, e në këtë

mënyrë, policia asnjëherë nuk ka mundur ta kuptojë se çfarë është biseduar ose çfarë është vepruar në këtë piknik. Udhëheqësit dhe anëtarët e PKJ kanë pasur besim të madh te Rade Jovçevski. Në vitin 1940, ai është shëndrruar në një punonjës profesionist politik. Interesi i autoriteteve për Raden është rritur gjithnjë e më tepër, ndërsa nga ana tjetër është kualifikuar si një "komunist i rrezikshëm", si njeri "kundër mbretit" dhe është kërkuar që i njejtë të arrestohet. Kur është arrestuar nga ana e shefit të policisë, Rade Jovçevski për një kohë të gjatë ka qenë i maltretuar, me qëllim që prej tij të merret ndonjë informatë. Megjithatë, Rade ka qenë i vendosur dhe besnik ndaj partisë së tij dhe nuk ka dhënë asnjë të dhënë. Ai është arrestuar edhe më së paku dy herë pas maltretimeve. Nëpër Beograd dhe Shkup ka shpërndarë material propagandistic për partinë, ka organizuar dhe ka ndihmuar gjatë organizimit të ngjarjeve partiake, ndërsa disa herë ka zhvilluar edhe disa takime me Josip Broz Titon. Me urdhër të partisë, është dërguar në Karadakun e Shkupit në mënyrë që të ndihmojë në formimin e një aradhe partizane. Shumë shpejt pas formimit të aradhës, i njejtë do të zbulohet nga autoritetet dhe puna e të njejtit do të reduktohet. Për shkaqe të sigurisë, ai nisët drejt Sofjes së bashku me bashkëpunorët më të ngushtë të tij, ndërsa prej aty, kanë vepruar dhe ndikuar ndaj ngjarjeve në Shkup. Paralelisht, ka qenë i dënua në mungesë me denim me vdekje. Në Karadakun e Shkupit do të kthehet nën emrin "Janko" ndërsa me këtë emër ka marr pjesë edhe në formimin e një aradhe të re partizane, ku ka shërbyer si zëvendës komisar politik. Për këto qëllime,

bashkëveprimtarët tjerë kanë dërguar armë përmes Radushës deri në Karadakun e Shkupit. Policia ka kuptuar për "Jankon" dhe ka lëshuar fletarrest dhe shpërbllim për kokën e tij. Rade Jovçevski është tradhëtuar dhe dorëzuar nga ana e një fshatari të fshatit Pobozhje. Ai shpëton duke gjuajtur bombë kundrejt një grupi të policëve. Shpërbllimi për kokën e Korçaginit ka qenë 150.000 leva bullgar. Aradha që është formuar në Karadakun e Shkupit është nisur për Kosovë dhe Serbi Jugore në mënyrë që të bashkohet me aradhat e Kosovës. Rade ka udhëtuar bashkë me shokun e tij dhe bashkëluftëtarin Sande Urdarevski. Marshi i aradhës është zhvilluar në janar të vitit 1943. Megjithatë ky marshim është zbuluar nga ana e disa persona të etur për shpërbllimin për kokën e Korçaginit. Në afërsi të Lipjanit, aradha është sulmuar dhe është asgjësuar. Në Shkup në shtëpinë e Ganko Petkovskit aradha dhe bashkëluftëtarët e Rades i kanë numëruar dhe grumbulluar dhe forcat e fundit për ripërtrirjen e veprimeve dhe aksioneve. Në natën e 20 shkurtit 1943, Rade së bashku me disa aktivistë kanë dashur të shkojnë në shtëpinë e Jorda Neshevskës, në Maxhir Mahallën e sotme. Pa dijeninë e tyre, shtëpia ka qenë e rrethuar nga ana e policisë bullgare. I plagosur, e më pas edhe i vrarë në mënyrë të pamëshirshme nga policia bullgare me breshëri plumbash, në momentin e vrasjes do t'i përmendet fjalia: "Ja ku e ke lirinë dhe të drejtat e njeriut". Si hero komëtarë Rade Jovçevski-Korçagin është shpallur më 8 tetor 1953. Për nder të tij, shkolla e mesme në lagjen Prolet në Shkup, mban emrin e heroit.

Antoanella Dimitrievska

фото збирка, ф. Чачкиров

Nga liderë tek pilotë ushtarak

Dallimi në qasjen e formimit të aviacionit ushtarak të vet, immanent, brenda një ushtrie varet nga shumë faktorë. Në kuadrin e tij, ai mund të jetë me veprim të pavarur ose në kombinim me një sistem mbrojtjeje kundërajrore. Për më tepër, aviacioni ushtarak mund të karakterizohet nga numri dhe llojet e avionëve në dispozicion të tij, i cili, nga ana tjetër, lidhet me madhësinë dhe shpërndarjen e relievit të territorit shtetëror përkatës. Duke marrë parasysh elementët e mësipërm të fragmentuar, shihet qartë se në krijimin dhe ngritjen e çdo aviacioni ushtarak marrin pjesë edhe ekspertë të lartë ushtarakë, pilotë dhe strategë nga shumë fusha të tjera. Në atë korpus analizash, një vend të rëndësishëm zënë çështjet nga fusha e strategjisë së personelit. Ai përfshin një kompleks drejtimesh të tjera të cilat, para së gjithash, i referohen popullarizimit dhe gjallërimit të të rinjve më të gjerë për

Përgjatë historisë dhe viteve të kaluara, trajnimi dhe zhvillimi i pilotëve ushtarakë ka luajtur gjithmonë një rol parësor dhe domethënës në formimin e aviacionit ushtarak. Nëpërmjet tij u pasqyrua dhe u vlerësua niveli dhe fuqia mbrojtëse e çdo vendi të botës, përfshirë edhe vendin tonë. Nga ana tjetër, i njëjti aviacion ushtarak u ndërtua në kuadrin e një sistemi dhe strategjie të zgjedhur nga secili vend në mënyrë të pavarur ose në kuadrin e një aleance ushtarake në të cilën ai vend u inkuadrua

thirrjen e pilotëve ushtarakë, dhe më pas vijon përzgjedhja dhe përzgjedhja e kandidatëve për arsimim të mëtejshëm dhe trajnim praktik. Procesi i shtrenjtë i aviacionit, pra trajnimi i pilotëve dhe trajnimi praktik i kandidatëve të përzgjedhur, zakonisht fillon me shkollimin në nivelin e arsimit të mesëm dhe më pas vazhdon në akademitë e pilotëve. Kandidatët që përfundojnë me sukses të gjitha shkallët e arsimit marrin gradën e pilotëve ushtarakë

dhe i bashkohen departamenteve të aviacionit, skuadroneve, regjimenteve ose të ngjashme.

Në procesin e edukimit dhe trajnimit të tillë të mëvonshëm të aviacionit ushtarak dhe pilotëve në ish shtetin e përbashkët jugosllav, në një segment ishte përfshirë edhe Unioni i atëhershëm i Aviacionit të Maqedonisë (UAM). Përkatësisht, në bazë të marrëveshjes konfidenciale të nënshkruar ndërmjet UAM-së dhe

Komandës së atëhershme të Forcave Ajrore, në qendrën shkollore të fluturimit të aeroklubit në Manastir, për nxënësit e Lartë Ushtarak të Aviacionit, është realizuar trajnimi bazë për pilotim me aeroplanë. Shkollë kjo nga Mostari (BeH). Kjo detyrë e rëndësishme ushtarake u zhvillua në periudhën nga mesi i viteve gjashtëdhjetë të shekullit të kaluar, deri në rënien e atij shteti. Ai zgjati 30 ditë, kryesisht në muajin qershor dhe ishte i ndarë në tri pjesë përmbajtësore.

Pjesa e parë dhe më e shkurtër e trajnimit të prezantuar me glider përfshinte njohjen teorike të kandidatëve me aeroportin sportiv dhe rajonin e Manastirit, më pas me karakteristikat e aeroplanit me të cilin fluturojnë dhe aeroplanin për të ashtuquajturat. aero-slitë, pra me parimin e tërheqjes së gliderit me aeroplan dhe njohjes me mësuesin përgjegjës - instruktorin e fluturimit. Më pas vijoi trajnimi praktik në gliderë dyvendësh gjatë të cilit kadetja fluturoi nën kontrollin e plotë të instruktorit, duke kryer dhe përmirësuar elementet bazë të këtij lloji të fluturimit. Ata elementë përfshinin: ngritjen duke ndjekur avionin gjatë "tërheqjes" deri në shkëputjen prej tij. Më pas u pasuan ushtrime me komanda për fluturim drejt, si dhe kthesa të buta dhe të mprehta, duke aplikuar elementë të fluturimit me orientim të plotë në ajër. Pjesa e fundit e fluturimit konsistonte në kryerjen e një llogaritjeje vizuale për uljen në aeroportin përkatës. Me të, kadet-piloti, sipas rregullave të parapara të fluturimit, duhej të bënte një vlerësim se ku dhe në çfarë lartësie do të bënte të ashtuquajturën. kthesat e treta dhe të katërta për t'u vendosur në drejtim të pistës dhe në fazën përfundimtare të uljes, duke përdorur frenat e ajrit. Përfundimi i fluturimit do të bëhej duke prekur pistën në fushën e caktuar të uljes, e ndjekur nga përdorimi i duhur i frenave të marsheve të uljes.

Vazhdimi i suksesshëm i trajnimit mori edhe pjesën më të pritur të trajnimit pilot, të ashtuquajturën përplasje. Ishte pjesa ku instruktori do të linte gliderin dhe më pas piloti në stërvitje do të bënte fluturimin e parë të vetëm në aeroplan. Më pas vijuan një sërë fluturimesh në të cilat u përsëritën ushtrimet fillestare të fluturimit, por këtë herë vetëm ose në shoqërinë e zogjve. Në fund u bënë fluturime me të ashtuquajturat lundrimi, kur pilotët me aftësitë e tyre të fituara dhe teknikën e pilotimit përpiqeshin të qëndronin në ajër sa më gjatë që të ishte e

фото збирка Г. Чачкиров

mundur. Në kujtimet e të gjithë atyre pilotëve të mëvonshëm ushtarakë, pamjet dhe eksperiencat fillestare të fluturimit me gliderat dyvendësh të tipit "Cirrus", e më vonë me gliderët modernë "Blanik L-13", si dhe "Kurir" dhe ato amerikane. Avioni i tipit "Citabria" ka mbetur në kujtime. Në memorialet e tyre do të shkruhen edhe emrat e instruktorëve të tyre të parë të fluturimit.

Për të gjitha këto trajnime të organizuara, qendra dhe nikoqiri i të cilave ishte aeroporti sportiv në Manastir, u përcaktuan mësues të verifikuar të aviacionit maqedonas, civilë, të cilët përvojën, aftësitë dhe njohuritë e tyre fluturoese ua transferojnë pilotëve të mundshëm të ardhshëm ushtarak të avionëve, por sipas saktësisë. programin e përcaktuar. Të njëjtët mësues mbanin gjithashtu shënime të shkruara për përparimin e kadetëve në fluturim

dhe u shkruan atyre një mendim përfundimtar dhe rekomandim për regjistrimin e ardhshëm të pilotëve ushtarakë. Dhe vetë aeroporti, me infrastrukturën dhe kuzhinën e organizuar, ishte një shtëpi e përkohshme për ta çdo vit. Dikur ishte një hap në sistemin e përzgjedhjes, edukimit dhe trajnimit praktik për thirrjen e pilotëve ushtarakë, nga i cili dolën shumë pilot-oficerë. Një pjesë e tyre ishin aktorë apo drejtues të drejtpërdrejtë të djeshëm në Forcën e re të pavarur ajrore maqedonase. Të gjithë mbajnë kujtime dhe foto nga ato kohë. Në drejtimin e aviacionit ushtarak, sot vendi ynë është pjesë e aleancës së NATO-s dhe në përputhje me të, krahas pjesës tjetër, do të drejtojë dhe ndërtojë sistemin e përzgjedhjes, shkollimit, trajnimit dhe krijimit të pilotëve të rinj ushtarakë.

Gjorgji Çaçkirov

фото збирка Г. Чачкиров

„Parku i historisë ushtarake“

Një tipar kyç i këtij muzeu është rritja e tij e shpejtë në vitet e fundit dhe po bëhet një atraksion turistik interesant që ia vlen të vizitohet. Numri i vizitorëve tregon një trend të vazhdueshëm në rritje, kështu që në vitin 2022 muzeu do të vizitohet nga mbi 55,000 vizitorë, shumica e të cilëve janë nga vende të tjera. Përveç numrit të vizitorëve, një rritje konstante tregon edhe numri i eksponateve.

Muzeu ka fillimet e tij në vitin 2004 kur ish-kazerma në Pivka iu dorëzua zyrtarisht komunës së Pivkës, pasuar nga një rinovim dy vjeçar dhe në vitin 2006 për herë të parë muzeu hapi dyert për vizitorët, fillimisht me një pavijon, dhe më vonë në vitet në vijim, ky numër është vazhdimisht në rritje dhe arrin përmasat e sotme. Në tetor të vitit 2022, gjatë vizitës së ministres së mbrojtjes së Republikës

«Parku i Historisë Ushtarake» ngadalë por me siguri po bëhet një nga muzetë më interesante dhe më tërheqës për t'u vizituar në Republikën e Sllovenisë. Muzeu funksionon në qytetin Pivka në pjesën jugperëndimore të Sllovenisë. Edhe pse i vogël në përmasa, muzeu është i mbushur me përmbajtje mjaft interesante

së Maqedonisë së Veriut, Sllavjanka Petrovska, në Republikën e Sllovenisë, vendi ynë i dhuroi një top kundërajror me katër gypa 20 mm të tipit “Flak 38”. Muzeu, i cili dhe vendi ynë kontribuan në zhvillimin e këtij muzeu.

“Parku Historik Ushtarak” në Pivka i ka ndarë ekspozitat e tij në 6 njësi. Objekti muzeal me emrin “Komanda” është njësi e parë. Ai përmban qendrën e informacionit për muzeun, dyqanin e suvenireve, lodrat dhe pajisjet ushtarake, si dhe restorantin e quajtur “Kantina”. Në katin e dytë të ndërtesës ka eksponate që lidhen me historinë e

Sllovenisë në shekullin e 20-të, harta të ndryshme topografike, një ekspozitë kushtuar gjuajtjes me hark, si dhe një seksion kushtuar avionëve të humbur nga forcat aleate gjatë Luftës së Dytë Botërore në territorin e Sllovenisë dhe mbështetjen e dhënë nga popullata vendase për pilotët e rrëzuar.

“Pavijoni A” është godina e fundit që do të ndërtohet në “Parkun e Historisë Ushtarake”. Ajo u hap për publikun në vitin 2015 dhe strehon një ekspozitë të përhershme të quajtur “Rruga drejt Pavarësisë”. Ambjenti fillon me një nga lidhjet më të forta

në ish-Jugosllavi – APJ. Pjesa e parë përshkruan jetën, punën dhe pajisjet e përdorura në ish-APJ, ndërsa pjesa e dytë dominohet nga asetet që janë përdorur gjatë pavarësisë së Republikës së Sllovenisë. Ekspozitat e mëposhtme janë të ekspozuara në këtë seksion: aeroplanët “MIG 21”, “M-84”, “BVP”, “BTR”, helikopteri “Gazelle” me shenjat “TO-001”, i cili në fakt është avioni i parë që u largua nga ish-APJ. Koleksioni përfshin automjetet “PT-76”, “M-83 BOV”, “MTLB” dhe të tjera. Në këtë seksion është ekspozuar edhe nëndetësja “P-913 Zeta”, e cila është një nga disa që janë përdorur në ish-APJ. Vetë nëndetësja është një donacion i marrë nga Mali i Zi në vitin 2011. Vizitorët kanë mundësinë të hyjnë në brendësi të muzeut dhe të shohin hapësirën e punës dhe të jetesës së ekuipazhit të nëndetësës. Një herë në vit, pikërisht kjo nëndetëse është një vend grumbullimi për të gjithë marinarët që kanë shërbyer në një nëndetëse në Slloveni. Në pjesën e tretë të këtij pavioni janë ekspozuar asetet e përdorura nga ish-APJ, nga vende të ndryshme të origjinës. Këtu janë të ekspozuara edhe ekspozitat si: “F-86D” Sabre-dog, “F-84G” Thunderjet, sovjetiku “T-72” dhe “M-84” jugosllav, sovjetiku “2S1Gvozdika”, “ZSU-57”, çekoslllovaku “Praga M53”, automjeti jugosllav “BVP M-80A” dhe të tjera. Në këtë seksion, vizitorët mund të shfrytëzojnë mundësinë për të vizituar simulatorin e fluturimit “MIG-21” për të cilin duhet të paguani 10 € shtesë. Objekti i quajtur “Pavijoni B” është një tjetër segment i muzeut që shfaq ekspozita shumica e të cilave datojnë nga periudha e Luftës së Dytë Botërore. Dominuese janë tanket dhe mjetet e blinduara që janë përdorur në atë periudhë. “M3A3 Stuart” është automjeti i parë që hasni, i ndjekur nga “M4A3 Sherman”, “M7 Priest”, “T-34/85”, motorët “Harley Davidson”, “M8 Greyhound”, etj. Ky pavion strehon gjithashtu simulatorin e fluturimit “Supermarine Spitfire”. “Pavijoni C” i kushtohet ekspozitave që lidhen me të ashtuquajturën mbretëreshë të fushëbetejës – Artilerisë. Në këtë pavion janë të ekspozuara: “Flak 37/88mm”, SU-100, 155mm M1 “Long Tom”, 152mm ML-20, ZiS-3 76.2mm, M-63 128mm “Flame” etj. Në kuadër të këtij pavioni janë ekspozuar avionët e prodhimit jugosllav si: “UTVA Aero 3”, “SOKO 522”, “UTVA 66”. Si pjesë e vetë parkut historik ushtarak, ekziston edhe një ekspozitë që është vendosur në pllajën

e jashtme midis ambienteve të muzeut. Ekspozita e përhershme në natyrë në këtë muze përmban disa ekspozita që janë ekspozuar jashtë për shkak të madhësisë së tyre. Ekspozitat e para janë rregulluar pikërisht në hyrje, dhe ato janë tanket: amerikani “M4A3 Sherman”, i cili është vendosur në një platformë në hyrje të muzeut dhe ai rus “T-55”, i cili është vendosur në përballë hyrjes së objektit “Komanda”. Më pas vjen anija patrulluese “P-111”, e cila në të kaluarën është përdorur nga forcat policore sllovene. Pranë tij është vendosur një helikopter i tipit „MI-8”. Një ekspozitë karakteristike dhe e rrallë është lokomotiva gjermane e periudhës së Luftës së Dytë Botërore “Klasa 52”. Përpara hyrjes në “Pavilion B” janë ekspozuar TZI në shasi të avionit “T-55” dhe “IAR-93 Vultur”, d.m.th. versioni rumun i “Soko J-22 - Orao” jugosllav. Një mjedis tjetër që është

tërheqës për t’u vizituar dhe tërheq një numër të madh turistësh në muze është sistemi fortifikues nëntokësor i ndërtuar nga ushtria italiane midis Luftës së Parë dhe të Dytë Botërore. Pozicioni i artilerisë nëntokësore “Primož” ka tunele dhe pozicione nëntokësore që mund të vizitohen gjatë një vizite në parkun historik ushtarak. Orari i hapjes së “Parkut të Historisë Ushtarake” varion në varësi të muajit që vizitohet, ndaj në muajt e verës korrik dhe gusht muzeu është i hapur çdo ditë nga ora 09:00 deri në orën 18:00. Në pranverë dhe vjeshtë çdo ditë pune nga ora 10:00-16:00, ndërsa në periudhën e dimrit nga nëntori deri në shkurt në ditët e punës nga ora 10:00-14:00. Hyrja në muze është nga 5.5 deri në 12 € në varësi të kategorisë.

Zilatro Bilazheski

Si të punoni me një person manipulues

Cfarë do të thotë të punosh me një manipulues zyre? Ky artikull ofron tre strategji për trajtimin e një personaliteti manipulues në vendin e punës. Para së gjithash, duhet të jetë skeptik për mundësinë që persona të tillë të tregojnë vëmendje të mjaftueshme ndaj punës. Gjegjësisht, manipuluesit zakonisht nuk i shfaqin cilësitë e tyre të vërteta në fillim të bashkëpunimit. Në fakt, ata shpesh e paraqesin veten si punëtorë të mëdhenj ose persona të besueshëm. Së dyti, njeriu duhet të jetë i gatshëm për të marrë rreziqe dhe për të hyrë në konfrontime të vogla por publike. Prandaj, ndonjëherë e vetmja mënyrë është të përballësh me persona të tillë në momentin e caktuar. Më mire do të ishte të përpiqemi të ruajmë sekrete ose të veprojmë si interpretues në atë mënyrë që ato

normalizojnë sjelljen joprofesionale. Në vend të kësaj, le të jemi të drejtpërdrejtë dhe të qëndrojmë në pikëpamjet tona. Pavarësisht fuqisë, gradës apo statusit tonë, këto këshilla mund të ndihmojnë këdo të jetë produktiv edhe kur detyrohet të punojë me një koleg të ngushtë që ka tipare manipuluese. Pothuajse të gjithëve iu është dashur të merren me një manipulues zyre në vendin e tyre të punës. Fatkeqësisht, shumica e punonjësve hezitojnë të flasin publikisht për problemet e tyre. Dhe sigurisht që është për arsye të mirë, sepse edhe nëse e bëjnë, përgjigjet tipike të korporatave ndaj këtij lloji përgjigjeje janë brenda apo në kuadër të asaj të jemi të kujdesshëm, se nuk të besoj shumë deri në hakmarrjen reale të viktimës, në vend se të atij që kryen krimin. Fatkeqësisht, shumë vende pune

promovojnë manipuluesit, sepse individë të tillë duket se projektojnë një imazh të të qenit efikas në kryerjen e gjërave, pavarësisht dëmit që mund të shkaktojnë me kalimin e kohës në produktivitetin e kolegëve dhe organizatës për të cilën punojnë. Prandaj, kur nuk ka mundësi të ndërhyjë hierarkia apo strukturat e tjera drejtuese, do të ishte mirë që secili të përpunonte qasjen e tij personale se si të silllet me persona dhe situata të tilla dhe madje të zbatojë procedurën ligjore. Liz Kislik (në origjinal: Liz Kislik) një eksperte për konfliktet ndërpersonale dhe të tjera thotë se gjatë angazhimit të saj prej gati 30 vitesh në një rol këshillues në këtë fushë, ajo ka hasur në shembuj të panumërt të manipulimit, bullizmit dhe përdorimit të papërshtatshëm të fuqisë punëtoare. Ajo vë në dukje tre lloje

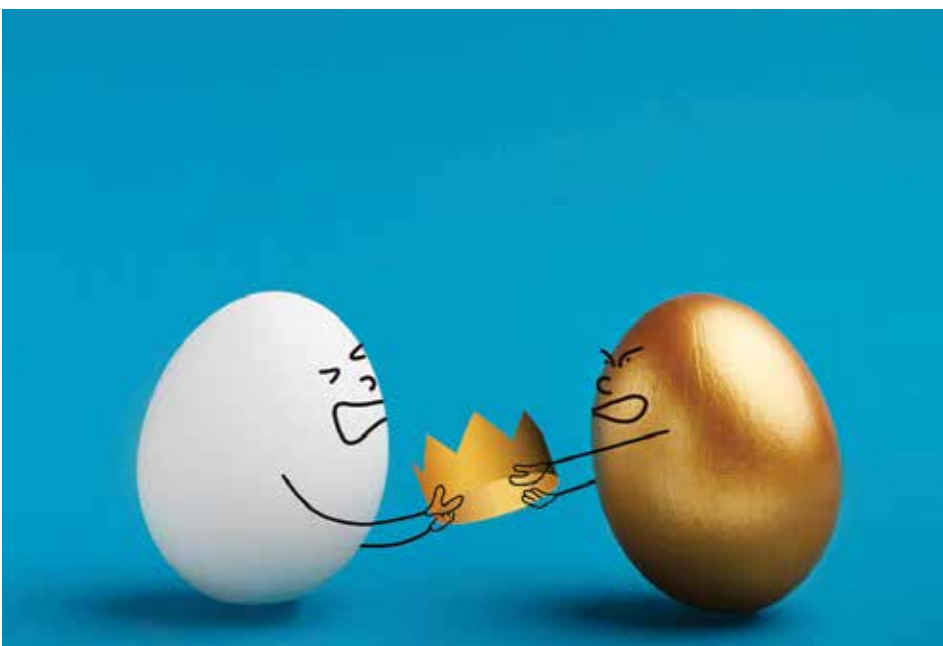
përgjigjesh në rast të situatave të tilla që kanë rezultuar të jenë efektive edhe në situatat kur përballemi me një person nga i cili kemi një pozicion pune, pushtet apo status më të ulët. Nëse asgjë tjetër, këto këshilla të paktën do të ndihmojnë të rifitoni një ndjenjë kontrolli në vend që të vuani në heshtje. Prandaj, është e dëshirueshme që të bëhet një përpjekje për ta bërë këtë pjesë të planit afatgjatë të individit për përballimin e situatave të tilla. Së pari, duhet të jemi skeptikë për vëmendjen e tepruar që na tregojnë këta persona. Në fakt, manipuluesit zakonisht nuk tregojnë ngjyrat e tyre të vërteta në fillim të bashkëpunimit. Në fakt, ata shpesh e paraqesin veten si aleatë ose të besuar, sepse duhet të na studiojnë mirë dhe të zbulojnë anët tona të dobëta dhe sigurisht se sa mund të marrin nga ne. Ata janë të aftë të gjykojnë se cilët punëtorë janë mjaft të sofistikuar dhe të sigurt për të mbrojtur veten, cilët janë të etur për të kënaqur të tjerët ose cilët janë lehtësisht të turpëruar. Ndihet mirë kur një koleg apo përgjegjës i fuqishëm duket i interesuar për ne. Por nëse kemi dëgjuar gjëra të frikshme për ta, është e kuptueshme që të jemi të kujdesshëm për marrëdhëniet tona në të ardhmen me ta. Kjo është veçanërisht e rëndësishme nëse vëmë re se dikush po na trajton si të preferuar - por punon pas shpine për të na bërë të ndihemi jo rehat dhe na detyron të veprojmë kundër besimeve tona vetëm për të qëndruar në anën e tyre të mirë. Si e dyta, duhet të jemi të gatshëm të ndërmarrim rreziqe dhe të përfshihemi në konfrontime të vogla por publike. Ndonjëherë, mënyra e vetme për të ekspozuar manovrat e një manipuluesi është përballja me të në moment të caktuar. E njëjta gjë nuk do të realizohet lehtë dhe madje edhe kolegët e vjetër mund të mos besojnë se dikush po shkel standardet normale të sjelljes dhe lojës së ndershme, megjithëse ata janë të vetëdijshëm për dëmin organizativ të bërë tashmë. Prandaj, kur dikush është mjaftueshëm i guximshëm për të ndërhyrë, ai i bën të ditur manipuluesit se sjellja e tij/saj është zbuluar dhe u tregon të tjerëve se është e mundur të ndërhyhet dhe se të tjerët janë të sigurt dhe biznesi lulëzon. Si e treta, është mirë të refuzoni të ruani sekrete ose të veproni si përkthyes në mënyra që normalizojnë

sjelljen e keqe. Në vend të kësaj, le të jemi të drejtpërdrejtë dhe t'i përmbahemi qëndrimit tonë. Këta mashtrues mund të na trajtojnë sikur të ishim insajderët e tyre të besuar dhe të na japin informacione të pakëndshme për papërshtatshmëritë dhe dështimet e njerëzve të tjerë: Por ne duhet të mësojmë të kemi këndvështrimin tonë dhe të jemi diskretë për të dalluar informacionin/ të dhënat e rëndësishme nga ato të parëndësishme. Mos u mashtroni nga lajkat. Kërkoni gjithmonë detaje në mënyrë që të mos i nënshtrohemi qëllimit të tyre: "Nuk jam i sigurt se e kuptoj se çfarë do të thuash. Pse po ma thua këtë? Çfarë do që unë të bëj?" Prandaj, nëse pozicioni ynë i punës është në një nivel më të lartë se ai

i manipuluesit, është më efektive të bëjmë menjëherë një plan të mirë për veprime korrigjuese. Edhe nëse kemi më pak fuqi apo ndikim, këto tre qasje ato do të na ndihmojnë të mbrohemi dhe të minimizojmë ndikimin e tyre negativ tek ne dhe tek punonjësit e tjerë në organizatën ku punojmë.

Mr. Biljana Popovksa

(përshtatur nga Liz Kislik për https://hbr.org/2017/11/how-to-work-with-a-manipulative-person?utm_medium=social&utm_campaign=hbr&utm_source=facebook&tpcc=orgsocial_edit&fbclid=IwAR3T6OqIf4eBuVOIdJdVjGJR6WfzAq26iiJw0Ut2MIGCUP2oH2J11vla0NY)

Biblioteka Qëndrore Ushtarake

Libra me përmbajtje të ndryshme

Biblioteka Qendrore Ushtarake funksionon si pjesë e Komandës për Trajnim dhe Doktrina (KTD). Biblioteka Qendrore Ushtarake është vendosur në Shtëpinë e Armatës në Shkup që nga ndërtimi i saj në vitin 1973 në ambiente të ndërtuara për një bibliotekë bashkëkohore dhe moderne. Bibliotekat ushtarake në garnizonet në Veles, Kërçovë, Prilep dhe Petrovec funksionojnë gjithashtu si pjesë e Bibliotekës Qendrore Ushtarake dhe si pjesë e KTD. Biblioteka Qendrore Ushtarake ka një fond të pasur librash dhe është një nga pesë bibliotekat më të mëdha në Republikën e Maqedonisë së Veriut. Fondi i përgjithshëm nga të gjitha fushat numëron rreth 48.000 libra. Literatura ushtarake numëron rreth 3000 libra dhe literatura ushtarake (nga ish-APJ) rreth 35000 libra. Biblioteka është një institucion i kulturës dhe arsimit dhe mbi të gjitha është burim informacioni nga të gjitha fushat e dijes njerëzore. Bibliotekat janë të destinuara për kryerjen e veprimtarive bibliotekare dhe informative dhe sigurimin e literaturës së informacionit ushtarak. E gjithë kjo, me qëllim nxitjen e arsimit të mëtejshëm dhe përhapjen e popullarizimit e njohurive dhe edukimit ushtarak, të punës kërkimore-

shkencore-strategjike ushtarake, si dhe zgjerimin dhe ngritjen e nivelit të përgjithshëm dhe kulturor të pjesëtarëve të Armatës. Biblioteka Qendrore Ushtarake ka gjithashtu një fond të pasur me literaturë për nxënës dhe studentë për përgatitjen e seminareve, eseve, punimeve të diplomës dhe punimeve të tjera në disa fusha. Biblioteka është gjithashtu e pasur me beletristikë dhe bestsellerë botërorë për lexim të lirë. Përdorues të bibliotekës janë: të gjithë të punësuarit në Ministrinë së Mbrojtjes dhe pjesëtarët e Armatës, si dhe familjarët e tyre. Në ambientet e bibliotekës ka edhe një sallë leximi për nevojat e përdoruesve tanë dhe të përdoruesve të jashtëm me përdorimin e literaturës së tyre ose literaturës tonë. Studentët e Akademisë Ushtarake,

si dhe studentët pasuniversitar nga të gjitha fakultetet e tjera, mund të përdorin fondin e bibliotekës për kërkime shkencore në shumë fusha të shkencave shoqërore, natyrore dhe shkencave të aplikuara, artit dhe sportit, letërsisë, gjeografisë dhe historisë. Biblioteka Qendrore Ushtarake është e hapur për të gjithë, dhe përdoruesit e shërbimeve bibliotekare u lihet të zgjedhin atë që duan të lexojnë dhe të përdorin nga literatura profesionale, por edhe të lexojnë diçka nga bestsellerët më të fundit botërorë, si për shpirtin e tyre. Një lutje irlandeze nga një autor i panjohur thotë: “Gjej kohë për lexim, leximi është baza e mençurisë” Ju propozojmë një titull i cili ndoshta do t’a tërheq vëmendjen tuaj....

Karolina Petrevska

Gjej liderin në vete.
Ruaje në jetën tënde
ndjenjën e barazpeshës dhe
zbavitjes

Qitje përgatitore me AP 7,62 mm

Më 20 maj 2023, në bazë të Programit të Punës së Organizatës së Oficerëve Rezervë të Republikës së Maqedonisë së Veriut (OORRMV) dhe Programit për Trajnim të anëtarëve të Organizatës, në përputhje me Udhëzuesit për Qitje me armë këmbësorike, në vendqitjen e Armatës "Osoj", në afërsi të fshatit me të njëjtin emër në Kërçovë, u realizua qitje përgatitore me AP 7,62 mm me numër rendor 1. Në këtë aktivitet një ditë në funksion të përsosjes dhe avancimit të shkathëtisë ushtarake në përdorimin e armëve këmbësorike, morrën pjesë 90 oficerë dhe nënoficerë rezervë nga 7 NJKO të OORRMV-së nga rajoni perëndimor (Kërçovë, Ohër, Manastir, Demir Hisar, Makedonski Brod, Prilep dhe Tetovë) si dhe nga njësi organizative e qytetit të

Shkupit. Oficerët dhe nënoficerët rezervë i përshëndeti dhe u uroi një qitje sa më të sukseshme dhe të sigurt, gjenerali i brigadave Sashko Lafçiski, komandanti i brigadës së 1 këmbësorike. Mbështetja logjistike i takoi batalionit të 4 këmbësorik me të cilën komandon nënkoloneli Goran Trajanoski. Udhëheqëi i qitjes, eprori Kristijan Spaseski dhe ndihmësi i tij toger Aleksandar Mojsoski, i njoftuan pjesëmarrësit e qitjes me masat e sigurisë dhe me karakteristikat taktiko-teknike të AP 7,62 mm. Në këtë qitje përgatitore u arritën rezultate të shkëlqyeshme, me ç'rast nga 90 pjesëmarrës, qitjen e

realizuan 70 anëtarë, 50 prej të cilëve me "ka kaluar", ndërsa 20 të tjerë me "ka tejkaluar standardin". Për organizimin e shkëlqyeshëm të këtij trajnimi, kontribut të jashtëzakonshëm dha edhe Këshilli Ekzekutiv i NJKO i OORRMV-së së Kërçovës si nikoqir, me të cilin udhëheq kapetani rezervë Zoran Nikodinoski.

Mbledhje pranverore e nismës GAMINGER

Nga 24 deri më 28 maj 2023, OORRMV ishte nikoqire e mbledhjes së nismës GAMING 1, që u mbajt në Shkup, Mbledhja në fjalë u hap nga ana e ministres së mbrojtjes Sllavjanka Petrovska, e cila theksoi se Ministria e Mbrojtjes mbështet aktivitetet e OORRMV-së si një pjesë shumë e rëndësishme e sistemit të mbrojtjes dhe të sigurisë dhe se jemi krenarë që OORRMV-ja është anëtare e plotëfuqishme e nismës GAMINGER që nga viti 2017. Në hapjen solemne morri pjesë edhe zëvendës shefi i SHP të ARMV-së gjeneral-major Azim Nuredin. Në këtë mbledhje pune të nismës GAMINGER të Organizatës Mesdhetare të oficerëve rezervë në të cilën bëjnë pjesë 11 vende, morrën pjesë 27 përfaqësues nga 9 anëtare (Italia, Zvicra, Çekia, Sllovakia, Hungaria, Rumania, Kroacia,

Sllovenia dhe Maqedonia e Veriut). Kjo mbledhje ishte e rëndësishme për shumë aspekte sepse, përpos temave nga fusha e sigurisë, u diskutua edhe për ndryshimet dhe plotësimet sa i përket Statutit të nismës GAMINGER, në përputhje me ndryshimet dhe plotësimet e reja në Organizatën Mesdhetare e cila shëndërrohet në një Organizatë Europiane të Oficerëve Rezervë. Në kuadër të agjendës së punës, pjesëmarrësit e mbledhjes u pritën edhe nga ministria e mbrojtjes dhe gjithashtu vizituan edhe brigadën e 1 këmbësorike në Petrovec dhe Batalionin për Operacione Speciale në kazermën "Ilinden" në Shkup, ku patën mundësi t'i ndjekin prezantimet e njëjësive, si dhe t'i shohin dhomat përkujtimore të tyre. Në kuadër të agjendës sociale pjesëmarrësit vizituan edhe kishën

"Sveti Spas", varrin e Goce Dellçevit, ku u përlulën dhe vendosën kurora me lule të freskëta, si dhe muzeun kushtuar jetës dhe veprës së tij, Muzeun e Luftës Revolucionare Maqedonase, pllakat përkujtimore në qendër të qytetit, ndërsa u realizua edhe një shëtitje piknike deri në malin Vodno.

Memorandum bashkëpunimi

Më 24 maj 2023, në hapësirat e OORRMV-së u nënshkrua Memorandum bashkëpunimi ndërmjet Organizatës së Oficerëve Rezervë të Republikës së Maqedonisë së Veriut (OORRMV) dhe Organizatës së Oficerëve Rezervë të Republikës së Italisë (UNICI). Memorandumin në emër të dy organizatave e nënshkruan kryetari i OORRMV-së prof. dr. Goce Georgiev dhe Giuseppe Filippo Imbalzano, ish kryetar, anëtar i kryesisë së UNUCI, kryetar i parë i nismës GAMINGER dhe gjithashtu anëtar i kryesisë së saj. Me këtë rast, kryetari Georgiev theksoi se kjo është një ditë e madhe për ne dhe u falenderua për mbështetjen disa vjeçare nga ana e organizatës italiane,

e cila me lobimin e saj dha kontribut të madh për pranimin tonë në organizatat ndërkombëtare, e me këtë, u intensifikua edhe bashkëpunimi i ndërsjellë, ku edhe vërtetohet me anë të nënshkrimit të këtij Memorandumi. Giuseppe Filippo Imbalzano, u falenderua për fjalët e mira dhe njëherit tha se nënshkrimi i këtij Memorandumi për Organizatën e tyre paraqet nder dhe se shpreson që bashkëpunimi edhe në të ardhmen do të vazhdojë të intensifikohet. Më pas, nga ana e tij, Dr. Goce Georgiev iu nda një librezë anëtarësi si anëtar nderi i UNUCI, njëherit duke i shkëmbyer edhe flamujt e dy shteteve. Në aktin e nënshkrimit të Memorandumit ishte i pranishëm edhe atasheu ushtarak i Republikës së Italisë,

koloneli Stefano Angioni, i cili tha se për të, kjo paraqet një kënaqësi të veçantë, sepse miqësia e mirë dhe bashkëpunimi ndërmjet Republikës së Italisë dhe Republikës së Maqedonisë së Veriut vërtetohet edhe nga ana e organizatave të oficerëve rezervë të dy vendeve me nënshkrimin e këtij Memorandumi.

Toni Micevski

Jose Clemente Orozco Dëshmitar i revolucionit të përgjakshëm

José Clemente Orozco është më kompleks i muralistëve mexikanë, i dhënë pas temës së vuajtjes njerëzore, por më pak realist dhe më i magjepsur nga makinat sesa Rivera. José Clemente Orozco u ndikua kryesisht nga simbolika. Për Jose Clemente Orozcon mund të thuhet se është edhe një piktor zhanri dhe një litograf. Midis viteve 1922 dhe 1948, José Clemente Orozco pikturoi murale në Mexico City, Orizaba, Claremont, Kaliforni, New York City, Hanover, New Hampshire, Guadalajara, Jalisco dhe Jiquilpan, Michoacán. José Clemente Orozco ishte një artist jashtëzakonisht i angazhuar politikisht që promovoi kauzat politike të fshatarëve dhe punëtorëve.

José Clemente Orozco është një karikaturist dhe piktor mexikan, i cili njihet për muralet e tij politike të cilat janë në thelb themeli i rilindjes murale mexikane së bashku me muralet e Diego Rivera, David Alfaro Siqueiros dhe të tjerë

José Clemente Orozco lindi në vitin 1883 në Zapotlán el Grande (tani Ciudad Guzmán). Në 1890, José Clemente Orozco u zhvendos në Mexico City, ku filloi interesimi i tij për

artin. Në moshën 21-vjeçare, José Clemente Orozco humbi krahun e majtë ndërsa punonte me barut për të bërë fishekzjarre. José Clemente Orozco studioi art në Akademinë e San Carlos nga 1906 deri në 1914. Në vitin 1911, së bashku me kolegun e tij dhe muralistin e ardhshëm David Alfaro Siqueiros, ai mori pjesë në grevën e studentëve që paralajmëroi kohët e trazuara për Meksikën që pasuan. Gjatë asaj periudhe, José Clemente Orozco punoi si ilustrues për gazetat në Mexico City dhe drejtpërdrejt si ilustrues për një nga ushtritë konstitucionale të udhëhequra nga "shefi i parë" Venustiano Carranza. Kur fraksionet revolucionare u ndanë në 1914 pas përmbysjes së Victoriano Huerta, José Clemente Orozco mbështeti Carranza dhe gjeneral Álvaro Obregón kundër Pancho Villa dhe Emiliano Zapata. Dhuna që ai dëshmon ndikon thellë në jetën dhe artin e tij. "Bota u shpërbë rreth nesh", do të shkruante ai në autobiografinë e tij. "Konvoje ushtarësh kaluan pranë rrugës për në thertore." Trenat u hodhën në erë".

Në vitin 1916, José Clemente Orozco u nis për në Shtetet e Bashkuara të Amerikës. Katër vjet më vonë, Orozco u kthye në Mexico City dhe filloi të punonte si karikaturist. Në korrik 1923, José Clemente Orozco filloi projektin e tij të parë mural me ndihmën e Vasconcelos, i cili mori pjesë në revolucion dhe pikturat e tij pasqyronin pikëpamjen e tij për thelbin e errët të luftës. Së bashku me Diego Rivera, janë liderët e lëvizjes së artistëve të njohur si muralizmi meksikan. Një

ndryshim i rëndësishëm që ai kishte nga Diego Rivera ishte pikëpamja e tij më e errët për Revolucionin Meksikan. Ndërsa Diego Rivera ka një nënbark heroik të idealizuar të revolucionit dhe është një lloj figure optimiste, duke lartësuar lavdinë e revolucionit, Orozco nuk ishte aq i emocionuar dhe ishte i tmerruar nga numri i përgjakshëm që dëshmoi lëvizjen shoqërore. Pas kthimit në Meksikë, në vitin 1934 Orozco pikturoi një mural, të titulluar "Catharza", në Palacio de Bellas Artes në Mexico City. Duke qëndruar në Meksikë, José Clemente Orozco pikturoi në Guadalajara, Jalisco, muralin "Njerëzit dhe udhëheqësit e tyre në Pallatin e

Qeverisë" dhe afresket për Hospicio Cabañas, e konsideruar kryevepra e tij. Në vitin 1940 ai pikturoi në Bibliotekën Gabino Ortiz në Jiquilpan, Michoacán. Midis 1942 dhe 1944 José Clemente Orozco pikturoi për Spitalin de Jesus në Mexico City. Portreti i madh i vitit 1948 Juarez Reborn është një nga veprat e tij të fundit. Në vitin 1947, José Clemente Orozco ilustroi librin Perla nga John Steinbeck. Ndërsa jetonte ende në Mexico City, Orozco vdiq në gjumë më 7 shtator 1949. Shkaku i vdekjes së tij ishte dobësimi i zëmërës.

Mr. Trajçe Çatmov

„Perandoria e diellit“

Lufta dhe humbja e virgjërisë

Filmi «Perandoria e diellit», i vitit 1987, është një nga filmat e parë me regji të regjisorit të famshëm Steven Spielberg. Filmi tregon historinë e një të riu, James Graham-Jimmy (Christian Bale), i cili vjen nga një familje e pasur britanike që jetonte në periferi të Shangait, i cili më vonë burgoset në një kamp ushtarak japonez gjatë Luftës së Dytë Botërore. Konflikti midis Perandorisë Japoneze dhe Kinës daton që nga viti 1937, dhe më vonë u zgjerua me Perandorinë Japoneze që i shpalli luftë Shteteve të Bashkuara dhe Britanisë së Madhe. Gjatë këtij konflikti, Jimi ndahet nga prindërit dhe detyrohet të merret vetëm me luftën. Ai është i burgosur nga japonezët në një kamp

ushtarak së bashku me Basie (John Malkovich), një ushtar i vjetër amerikan që i jep pseudonimin amerikan Jim, duke e trajtuar atë si një nga të tija. Megjithë kushtet e këqija në kamp, Jimi arrin të përballojë mirë sfidat e luftës dhe madje fiton respekt të veçantë mes të burgosurve të tjerë të rritur. Filmi përfundon me dorëzimin e japonezëve menjëherë pas bombardimeve atomike të Hiroshima dhe Nagasaki dhe Jim ribashkohet me prindërit e tij, por ai nuk është më i njëjti fëmijë. Filmi bazohet në një novelë të shkruar bazuar në përvojën personale të të burgosurit të atëhershëm J. J. Bayard. Me këtë film, Steven Spielberg u kundërpërgjigjet kritikëve të filmit të cilët

e reduktojnë filmimin e tij në histori për fëmijët që rriten në periferi dhe duken «cool». Pavarësisht se në këtë film kemi të gjithë elementët e njohur tashmë karakteristikë të Spielberg-ut, ndër të cilët vizioni lozonjar i një fëmije për botën përmes prizmit të fantastikes, ky film dallon nga filmat e tjerë të tij. Domethënë, ndryshe nga filmat e tjerë në të cilët optimizmi i fëmijëve mposht vizionin e të rriturve, në filmin «Perandoria e Diellit» ajo mrekulli fëmijore ngadalë zhduket dhe vdes. Fantazitë e fëmijërisë së Jimi për t'u bërë një ditë pilot luftarak japonez përpara se të ndahej nga prindërit dhe pavetëdija për botën jashtë imagjinatës së tij përplasen me realitetin ushtarak dhe në një mënyrë të shtrembëruar bëhen

realitet, por me çfarë kostoje? Me çmimin e humbjes së magjepsjes së tij fëmijërore me qiellin, përkëdheljes dhe gëzimit të tij, me çmimin e humbjes së pafajësisë së tij fëmijërore. Edhe pse ruan deri diku atë magjepsje me aeroplanët si objekte më të afërta me gjerësinë gjeografike të qiellit, një magjepsje që me kalimin e kohës ndërsa zhvillohet filmi nuk është thjesht një obsesion i thjeshtë fëmijërie, por kufizohet me çmendurinë. Më në fund ajo magjepsje përfundon dhe magjia e pafundësisë së qiellit dhe magjepsja e avionëve luftarakë japonezë, të cilët ai i njih pothuajse të gjithë me emër, i bie në sy dhe vdes.

Loja e pakujdesshme e fëmijëve me prototipet e aeroplanit prej letre në fillim të filmit përshkallëzohet në kërcime dhe ulërima irrationale në çatinë e kampit ndërsa avionët japonezë bombardojnë kampin. Në vend që të fshihej siç e këshilloi mjeku i kampit, i cili është mbrojtësi dhe miku i tij, ai çmendurisht prek krahun e njërit prej avionëve, i lumtur që është kaq afër një avioni të vërtetë. Por menjëherë pasi avioni u rrëzua, ai më në fund e kupton se duhet të ndalojë dhe duhet të fshihet nga sulmet.

Ndërsa ishte në kamp, Jimi e kupton se nuk ka qenë në gjendje t'i kujtojë prindërit e tij, por ngadalë kujtimet i kthehen dhe kujton nënën e tij duke i krehur flokët dhe duke luajtur me të natën. Në ato momente, fiksimi i tij me aeroplanët humbet dhe para ekranit të filmit shohim një fëmijë të trishtuar, të cilit mbi të gjitha, madje edhe para ëndrrave të tij për të qenë pilot luftarak, i mungon më shumë prindërit.

Në fund të filmit, kur një nga zonjat në kamp vdes, ai do të shohë një dritë të

bardhë në qiell dhe do të mendojë se është shpirti i zonjës që ka udhëtuar në parajsë, siç i tha babai i tij për vdekjen. Është tragjike kur ai mëson se në të vërtetë në atë moment ajo dritë nuk është fluturimi i shpirtit, por drita e shkaktuar nga bombardimet atomike të Hiroshimës dhe Nagasakit. Atëherë ai e kupton vërtet se në shpirtin e tij nuk ka më vend për ideale dhe se për shkak të luftës ai po rritet nga një fëmijë në një i rritur, përballë realitetit të ashpër.

Filmi «Perandoria e diellit» nuk është realizuar sipas klisheve të Hollivudit, por në mënyrë të veçantë thyen të gjitha rregullat e «blockbusters» të Hollivudit. Ky film është filmi emocionalisht më kompleks i karrierës së Steven Spielberg dhe është trampolinë për aktorin tashmë të famshëm Christian Bale, i njohur për rolet e tij në filmat «Psycho» dhe «Batman». Christian Bale e përballon jashtëzakonisht mirë rolin e Jimi dhe para ekraneve shohim një aktor

fëmijë me talent të jashtëzakonshëm si protagonist kryesor në film. Christian Bale luan rolin e një britaniku që idealizon japonezët dhe gjithashtu kryen në mënyrë perfekte shndërrimin nga një fëmijë i llastuar dhe i shqetësuar në një qenie llogaritëse, mendjemprehtë, që do të përballet si atërore me situata të reja gjatë luftës dhe qëndrimit në kamp-burg. Spielberg përfshin epifani të veçanta vizuale në këtë film, duke maksimizuar ndjenjën e tij të famshme të përshkrimit të të pazakonshmes. Ai gjithashtu paraqet ide progresive dhe të sofistikuara në lidhje me çështjet e klasës dhe racës në botë. Edhe pse filmi «Empire of the Sun» konsiderohet nga disa kritikë filmi si filmi i tij më i dobët, megjithatë përmes këtij filmi, në vijim të maturimit të Xhemi, kuptojmë edhe maturimin e Steven Spielberg si një nga regjisorët më origjinalë të ditëve të sotme.

Kristina Trajanovska

Regjia: Steven Spielberg

Rolet: John Malovch, Miranda Richardson, Nigel Haiwars, Christian Bale

Zhanri: dramë biografie histori ushtarake

Skenari: Tom Stopard

Producentë: Steven Spielberg, Katlyn Kenedy, Franck Marshall

Kinematografia: Allen Devy

Muzika: John Williams

Montazhi: Michael Khan

Viti: 1987

Gjuhët: anglisht, japonisht, kinezisht, latinisht

Vendi: SHBA

Kohëzgjatja: 154 minuta

Buxheti: 25 milionë dollarë

Manastiri „Zërze“ – dës dhe joh

Rreth 30 kilometra larg Prilepit, në komunën fqinje të Dollnenit, nën malin e Dauticës ndodhet manastiri „Zërze“. Kur fillon të shkosh në qarkun e bashkisë, drejt fshatit „Zërze“, e më pas në manastir, tashmë je një udhëtar i qëllimshëm, që kërkon të marrë një frymë nga zhurma e qytetit dhe të kënaqet në qetësi. Dhe ju tashmë jeni dëshmitar i kohës historike dhe johistorike. Pasi të arrini në fshatin Zërze, dhe vazhdoni rrugën e asfaltuar drejt manastirit, gjëja e parë që do t’ju takojë dhe do t’ju lërë përshtypje është shkëmbi gëlqeror mbi të cilin është ndërtuar manastiri. E parkoni automjetin në parking dhe ngadalë, pa nxitim, vazhdon të ngjitesh, për të arritur në portat e manastirit, një trashëgimi e madhe shpirtërore dhe kulturore. Ndaloni këtu, shikoni majtas dhe para

jush është një peizazh që ju lë pa frymë. Në momentin që hyn brenda, të pret një oborr i dekoruar bukur, i konaqeve në „Sveti Preobrazhenije“. Gjithmonë gjendet njëri nga murgjit që do të jetë në gjendje t’ju tregojë historinë e zonës dhe manastirit. Do të mësoni se këtu nga shekulli i IX shkëmbi ishte i banuar nga murgj në qelitë, të cilat kanë hulumtuar dhe flasin për historinë e kësaj faltoreje shpirtërore, se manastiri hesht, duke u lutur... se janë shtatë kate me më shumë se 30 forma ndërtimi - një kishë, vende të qeta, qeli, punishte, gropa, etj. Kisha „Sveti Perobrazhenie“ e ndërtuar nga murgu German, magjeps me piktoreskitetin e saj luksoz të shënuar nga murgu Hariton (djali i Germanit) dhe më pas i zgjatur nga eromonku Makarie, një pikturë nga periudha e Volkashinit

dhe mbretit Marko. Do të njiheni me ikonën unike të Virgjëreshës Pelagonitis të Macariusit. Origjinali ndodhet në Muzeun e Maqedonisë dhe këtu është kopja, e cila rrezaton një interpretim të guximshëm dhe pa kompromis të ikonës më autentike maqedonase. Ju do të mësoni historinë e saj dhe ikonave dhe afreskeve të tjera... për historinë e lumturimit të manastirit, i cili është selia e peshkopit Klement të Herakleas. Shijoni natyrën, mbushni shpirtin tuaj me bukuri, ndjeni qetësinë dhe kur të ktheheni, kthehuni poshtë shtegut të shkurtër prej guri dhe shikoni mbetjet e bazilikës së hershme krishtere. Këtu do të shihni varret e ish murgjve të Zërzes, të cilët mbajnë në heshtje historinë e këtij vendi të shenjtë.

Karolina Micevska

hmitar i kohës historike istorike

